KRØNIKER

FRA

VALDEMARSTIDEN

OVERSATTE

AF

JØRGEN OLRIK

UDGIVET AF

SELSKABET FOR HISTORISKE KILDESKRIFTERS OVERSÆTTELSE

MED UNDERSTØTTELSE AF

MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS KARL SCHØNBERG

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1900—01.

INDHOLD.

KRØNIKEN OM LEJREKONGERNE.

De årbogsoptegnelser, som på ærkebisp Eskils tid indrettedes i Lund, blev efter hans tid betydelig udvidede, dels med verdenshistoriske tilføjelser, dels med uddrag af Adam af Bremens skrift »de hamburgske ærkebispers historie« (affattet 1072 og følgende år), som på grund af sin rigdom på nordiske efterretninger var vel kendt i Danmark. Ved disse tilføjelser, der iøvrigt uden omsigt eller kritik plukkedes ud af Adams tekst og anbragtes ved de forskellige årstal, opnåedes en større udførlighed i årbogsoptegnelserne for 9.—11. århundredes vedkommende; men i de fleste håndskrifter af årbøgerne er tillige indføjet en kort sagnkrønike om danske oldtidskonger (særlig Lejrekonger), der er af betydelig værdi. Den findes i de tre endnu bevarede håndskrifter[1], men ikke i det til grund for Ludewigs udgave[2] liggende håndskrift af Lundeårbøgerne. Denne lille sagnkrønike, der er indskudt mellem årene 762 og 768, har

---

1) Håndskrifter af Lundeårbøgerne: A fra 13. årh. findes i Kiel, udg. af Waitz, Nordalbingische Studien V 7; B fragment fra 14. årh., findes i Universitetsbiblioteket i København, Arnamagnæanske håndskriftsaml. nr. 843, 4°; C fra 15. årh. (»annales Esromenses«) findes sammesteds (Arnamagn. saml. nr. 841, 4°), udgivet af Langebek i Scriptores rerum Danicarum I 212, hvor tillige varianter fra B findes trykte. — Om B-håndskriftets særlige stilling på enkelte punkter jfr. min afhandling »Sagnkrøniken i Lundeårbøgerne« i Hist. Tidsskr. 7. R. II 222.

2) Reliquiæ manuscriptorum IX 1.

intet tilfælles med de omgivende årbogsefterretninger; den danner et selvstændigt hele og kan ikke tilskrives samme forfatter som disse, ja, kan overhovedet ikke antages oprindelig at være affattet i Skåne, da den indeholder forskellige stedfæstelser, der alle henpeger på Roskilde som dens forfatters hjemsted, ligesom sprogformen i navnene ikke er skånsk[1]. — Blandt stedfæstelserne kan nævnes, at krøniken indeholder et udførlig fortalt sagn om Roskilde bys grundlæggelse, og at dens forfatter ved god besked om kongehøjene ved Lejre, ligesom han fortæller et fuldstændig lokalt sagn fra Hornsherred. — Desuden staar krøniken i et ejendommeligt forhold til den i Roskilde o. 1140 affattede Danmarkskrønike (»Den ældste Danmarkskrønike«, oversat af Jørgen Olrik), idet den i stilistisk henseende er påvirket af den, og endog optager en hel lang periode ordret efter den[2]. Når man til de her fremdragne omstændigheder føjer det besynderlige i, at sagnkrøniken brat slutter med de yngste oldsagn uden at medtage nogetsomhelst af den kristne tidsalder, som alle andre middelalderlige krøniker gør, kan man med stor sandsynlighed slutte, at sagnkrøniken oprindelig er skrevet som indledning til Roskildekrøniken, idet dens forfatter har villet afhjælpe savnet af en Danmarkskrønike, der også medtog oldtidskongerne, og derfor har forsynet den allerede forhåndenværende Danmarkskrønike med en indledning, bestående af oldsagn[3].

Hermed er nu tillige sagnkrønikens affattelsestid nogenlunde bestemt; det var i Valdemarstiden, under Absalons påvirkning, at tanken om en fuldstændig Danmarkskrønike opstod, der medtog de stolte minder fra Oldtiden, og ikke som de tidligere skrifter nøjedes med de kristne konger. På den anden side peger forskellige omstændigheder på, at

---

[1]) Jfr. Axel Olrik, Forsøg på en tvedeling af kilderne til Sakses oldhistorie I 98; min afhdl. i Hist. Tidsskr. 7. række II 222.

[2]) Det er karakteristiken af kong Snjo i sagnkrøniken, der er en ordret gengivelse af Roskildekrønikens karakteristik af Erik Emune (og Erik Egode).

[3]) Jfr. min ovenfor anførte afhandling i Hist. Tidsskr.

krønikens affattelsestid ikke bør sættes for sent i Valdemarstiden, således den kejtede løsning af den opgave: at tilvejebringe en sammenhængende Danmarkskrønike, ved at forsyne et allerede forhåndenværende skrift med en i en helt anden ånd skrevet indledning; endvidere krønikens store formelle mangler, og endelig også den omstændighed, at den nationalfølelse, som giver sig udslag især i krønikens indledningssagn, er stærkt vendt mod Tyskerne og den tyske kejser; ti spørgsmålet om den tyske kejsers overhøjhed over Danmark var just i den ældre Valdemarstid brændende. Krøniken må da antages forfattet før Sven Aggesøns og Sakses større Danmarkshistorier, og sandsynligvis efter Absalons tilskyndelse.

Krøniken har da også i formel henseende præget af at være Valdemarstidens begynderarbejde i historieskrivning. Den er skrevet paa et meget slet Latin, der står i en besynderlig modsætning til Sven Aggesøns og Sakses polerede stil; den røber en fuldstændig naivitet på den almindelige histories område, så at den endog begynder med at fortælle, at kejseren (!) på Davids tid (!) angreb Danmark, og i det hele fortæller den sagnene ganske naivt og ligefrem; at oldsagnene opfattes som fuld historisk sandhed, kan ikke undre os, da hverken Sven Aggesøn eller Sakse har formået at frigøre sig fra denne opfattelse; om noget skønsomt udvalg som hos Sven Aggesøn er der næppe tale. Den er derfor også sammensat af højst uensartede dele; indledningssagnet om Danmarks tilblivelse er ret bredt fortalt og har på de fleste punkter folkesagnets præg; den til Roskildeegnen stedfæstede sagngruppe om Ro — Helge — Rolf, der følger efter indledningssagnet, er mere tørt og kortfattet gengivet og bærer væsentlig præg af at være en samling stedsagn. Ind i denne sagngruppe er så (noget umotiveret) skudt et med folkesagnets hele livfuldhed og bredde fortalt sagn om kong Snjo, der indeholder flere æventyrmotiver; den efter Ro — Helge — Rolfgruppen følgende gruppe af konger Fridlev — Frode — Ingjald — Olav omtales atter meget kort, idet der ikke nævnes meget mere end de tørre

navne; lidt fyldigere, men dog kortfattet, omtales den berømteste konge fra sagntidens slutning, Harald Hildetand. — At sagnene er danske og for en væsentlig del indsamlede i Roskildeegnen, kan der ingen tvivl være om; sagnkrønikens kongerække stemmer på væsentlige punkter med Sven Aggesøns og Sakses danske kongerækker, men afviger fra de islandske kilders kongerække (Frode — Fridlevgruppen står efter Ro — Helge — Rolfgruppen).

Skønt de af krøniken udførligst fortalte oldsagn ikke, som hos Sven Aggesøn, er valgte med særligt henblik på de Danskes nationale kamp mod Tyskerne, går der dog en fædrelandsk og tyskfjendtlig ånd igennem den, navnlig da i indledningsfortællingen om Danmarks tilblivelse. Krønikens fædrelandske sindelag viser sig også i, at den opfatter det som en selvfølge, at Lejrekongerne var enekonger i Danmark lige fra Dans tid; andre konger end Lejrekonger omtales ikke, end ikke underkonger[1]. Den iver for Danmarks énhed og uafhængighed, der ses af indledningssagnet, giver sig dog ikke, som hos Sakse, udslag i vidtløftige fremstillinger af de Danskes store erobringer i Oldtiden[2], og også dette træk peger paa den tidlige Valdemarstid som sagnkrønikens affattelsestid. Ejendommelig for Valdemarstiden og ikke mindst for Absalon personlig er endelig den aristokratiske tænkemåde, der giver sig udslag i sagnet om, at stormændene giver Danmark dets navn.

Hvad sagnkrønikens senere skæbne angår, er det næppe muligt at oplyse noget om, når og hvordan den kom til Lund og blev indflettet i Lundeårbøgerne. Sakse har utvivlsomt kendt krøniken, men udelader, sikkert med flid, just de to oldsagn, som fortælles udførligst i krøniken: sagnene om kong Dan og kong Snjo; de vendinger, som

---

1) Hjarvard, Rolfs banemand, er ikke underkonge i Skåne, men »comes« (greve, høvding).

2) Kun Harald Hildetands erobringer nævnes.

Sakse bruger, tyder afgjort herpå[1]. Desuden har Rydårbøgerne, skrevne i slutningen af 13. årh. i Ryd kloster i Angel (i Sønderjylland), der i det hele benytter både Lundeårbøgerne og Sakse, brugt sagnkrøniken meget, og fortæller navnlig sagnet om Danmarks tilblivelse i nøje overensstemmelse med vor krønike. Endelig er sagnkrøniken benyttet i »Gesta Danorum på danske«, en i skånsk sprogform i 13. årh.s slutning affattet kongerække og årbog, der har benyttet Lundeårbøgerne og Sakse.

For nærværende oversættelse er Waitz'es udgave lagt til grund, dog med nedenstående tekstrettelser, af hvilke flere skyldes professor Gertz; de fleste er tagne fra de andre håndskrifter (dette antydes ved B C i klammer efter rettelsen). Ved oversættelsen er der også taget et vist hensyn til den gamle danske tekst i »Gesta Danorum på danske«.

Tekstrettelser

til Waitz'es tekst i Nordalbingische Studien V.

S. 21 l. 4 invidente, læs invadente (B C).
- » - 7 Læs: quia nullo ⟨suo⟩ regebantur imperio.
- » - 16 Læs: in Wytheslef tantum, Sialandiæ civitatem.
- » - 24 aliter suo, læs aliter nec suo (B C).
- » - 26 invidentibus sibi, læs invadentibus sibi (B C).
- 22 - 4 repletur in, læs repletus (B C).
- » - 6 movebantur, læs movebant.
- » - 24 quem, læs quam (B C).
- » - 29 naute udgår (B C).
- » - 3 f. n. Læs med følgende tegnsætning:
... removere jussit, ad portum, ubi tenditur Ysæfiorth, conferre, circa fontem ....

---

[1]) Jfr. Axel Olrik, Kilderne til Sakses oldhist. II. 139. Sagnene har antagelig forekommet Sakse for naive, og Dan-sagnet har han tilmed fundet umuligt i kronologisk henseende.

S. 23 l. 3 vocatur, læs vocabitur.
- » - 7 et udgår foran obiit (B C).
- » - 11 itaque Haldanus, læs itaque terras H. (B C).
- » - 22 commovit, læs commoravit.
- » - 23 quesituros mittit, læs qu. puellam m. (B C).
- » - 24 ut udgår (komma foran quod).
- » - 25 predicte, læs predicto (B C).
- » - 27 filiam, læs filia (B C).
- » - » qui, læs que (B C).
- 24 - 8 ageretur, læs agerentur (B C).
- » - 9 postquam, læs post quem.
- » - 13 funda, læs fundo.
- » - 24 plus, læs prius (B C).
- 25 - 9 possit, læs posset (B C).
- » - 14 ipsi memores, læs nominis (B C).
- » - 17 fluminis, læs fulminis.
- » - 18 habentibus, læs aventibus.
- » - 20 Læs: compatique proceres pessumdavit.
- » - 31 Efter tribus tilføjes veridicis (B C).
- » - 1 f. n. esset, læs exisset.
- 26 - 14 Læs: edificavit nomine Sculdæ, unde Sculdælef nomen sumpsit.
- » - 20 Efter regni tilføjes heres (B C).
- 27 - 3 Læs: et in eundem . . . (B C).

I begyndelsen, da kejseren drog mod Danmark på Davids tid[1], kaldtes disse landsdele: Jylland, Fyn, Sælland, Møn, Falster, Låland, Skåne, ikke Danmark (på Latin: Dania eller Dacia), som vi senere skal påvise, fordi de ikke havde nogen egen høvding, men lød under Sveriges konge. Der var nemlig i Upsala by i Sverige en konge ved navn Ypper, der havde tre sønner; den første hed Nori, den anden Østen, den tredje Dan. Denne sendte hans fader til de landsdele, som nu hedder Danmark, for at han skulde herske over fire øer, nemlig Sælland, Møn, Falster, Låland, der alle med ét navn kaldtes Videslev. Ypper opnåede nemlig af indbyggerne der på stedet, at de gav hans søn Dan denne egn, nemlig Videslev, til kongesæde. Derefter herskede Dan over Videslev alene og opførte på Sælland byen Ledre, som han berigede med store skatte. Kong Dan var nu sædekonge, det vil sige småkonge, i tre år[2].

---

[1]) Det er krønikens forfatter magtpåliggende at give læseren en meget høj forestilling om Danmarks riges alder, og derfor har han givet ordene »i begyndelsen« den nærmere tilføjelse »på Davids tid«, der skal betegne rigets høje ælde. — Om kejserens angreb på Danmark se længere fremme.

[2]) Ved dette ejendommelige sagn, der gør Dan til Ledres (ɔ: Lejres) grundlægger, gøres Sælland med omliggende øer til

Men nu vil vi gerne have at vide, hvoraf Danmark har fået sit navn. Og her vidner da overleveringen fra fortiden for os, at de før nævnte landsdele, nemlig Jylland, Fyn, Skåne og Videslev, som nu hedder Danmark, aldrig har været underlagte nogen, alene med undtagelse af Ludvig, der i fred og god forståelse fik Danerne til at modtage kristendommen, efter at have fået kong Harald døbt ved Mainz. Ellers var de aldrig nogensinde blevne undertvungne af nogen, enten af hans forgængere eller af hans efterfølgere; men de stod imod alle, der angreb dem, hvem det end var, og betragtedes derfor i begyndelsen af alle med had[1].

Danmarks hovedland, hvor kongeslægten har sit sæde. De øer, som her sammenfattes under navnet Videslev, dannede i den historiske tid det midterste af rigets tre »lande« med fælles landsting ved Ringsted. Iøvrigt er sagnet højst mærkeligt ved sin fortælling om Danmarks afhængighed af kong Ypper (ɔ: den øverste) i Upsala, Sveriges ældgamle kongesæde; det klinger som et dunkelt minde om Nordens oprindelige folkeénhed. I navnene på Yppers sønner ligger det, at sagnet har opfattet dem som personifikationer af Nordens tre lande under Upsalakongens overhøjhed. Benævnelsen sædekonge er ellers ukendt; derimod kendes ordet stolkonge fra de islandske kilder; men dette ord, der bl. a. bruges om den byzantinske kejser, synes netop at betegne en stor og mægtig konge. — Sagnet om Upsalakongens overhøjhed findes kun i vor krønike, hvorimod Sakse vel begynder Danmarks historie med Dan, kongeslægtens stamfader, men intet nævner om Sveriges overhøjhed; derimod stiller han ved Dans side broderen Angul, en personifikation af England.

[1]) Denne iver for at hævde Danmarks uafhængighed af den tyske kejser er ejendommelig for den ældre Valdemarstid. Det virkelige forhold var som bekendt det, at den tyske kejser under borgerkrigene havde bevæget Sven Grade til at hylde ham som lensherre, og Valdemar I havde ikke brudt dette (rent nominelle) afhængighedsforhold til Tyskland; det var først Knud Valdemarsøn, som på Absalons tilskyndelse nægtede den tyske kejser hylding. Selv om denne nominelle afhængighed var uden virkelig betydning, er krønikens ord om Danmarks bestandige uafhængighed da ikke fuldt historisk

Jylland var derfor, som det land, der lå mest udsat, dækket af et bolværk af træpæle, der, hvor nu Danevirke ligger, og omgærdet mod Augustus', den første kejsers, angreb, og her holdt den nævnte Augustus i begyndelsen flere slag med dem efter at have samlet en stor hærstyrke[1].

Jyderne stod dem imod og sendte bud til Videslevs høvding Dan, om han vilde komme dem til hjælp. Ved dette bud fyldtes Dan af stor glæde, samlede sine

---

rigtige. At krøniken selv gør en undtagelse med kejser Ludvig den fromme, der fik den danske konge Harald døbt ved Mainz 826, indeholder også kun en halv historisk sandhed; ti Harald vandt næppe nogensinde sin magt i Danmark fuldt ud tilbage efter sin underkastelse under kejseren (826). I et sådant folkesagn, som krønikens forfatter her genfortæller, hører selvfølgelig en skikkelse som kejser Augustus, der må have været folkesagnet fuldstændig ukendt, ikke hjemme; sagnet på folkemunde må, ligesom adskillige tilsvarende sagn hos Sakse, have talt om »Sakserkongen« som Danmarks fjende. Når da krønikens forfatter erstatter denne med kejser Augustus, skyldes dette en art litterær naivitet, idet han har en vis tilbøjelighed til at betone rigets ælde ved at henføre dets oprindelse til en formentlig meget gammel tid (den første romerske kejsers). At Augustus' tid er henved 1000 år senere end Davids tid, som krøniken begyndte med, har ikke anfægtet forfatteren, der ved begge udtryk blot vil føre Danmarks histories begyndelse meget langt tilbage i tiden. Desuden overfører forfatteren ganske naivt sin samtids forestillinger på sagnet, idet han åbenbart opfatter A. som tyskromersk kejser. — Sagnet om trævirket på Danevirkes plads indeholder muligvis en dunkel erindring om det lidt sydligere virke, som lå her, inden Thyras vold opførtes, og som med stor sandsynlighed tilskrives Gudfred (begyndelsen af 9. årh.); det er selvfølgelig heller ikke udelukket, at der endog tidligere fandtes grænsebefæstninger i disse egne. Hverken Gudfreds eller Thyras befæstninger var dog af træ, men bestod af jordvolde (afstivede med tømmer og stenlag); hvorvidt der hertil yderligere har været tilføjet en palissaderække el. lign. på voldens top, må stå hen; så meget er utvivlsomt, at træmateriale langt ned i Middelalderen har fundet udstrakt anvendelse til befæstningsanlæg.

krigerskarer, og drog uden ophold i kamp. Da Dan nu var kommet over til bolværket, rykkede Jyderne ud mod kejseren og begyndte for alvor en kamp med ham, hvori de dræbte såre mange af hans mænd med sværdets od[1]. Stolt af sin sejr drev han de øvrige på flugten, så mange som han ikke vilde hugge ned. Da nu Jyderne så, at Dan var en kraftig mand, kæk og tapper, førte de ham hen til den sten, som kaldtes Daneryg, satte ham op på stenen og gav ham kongenavn[2]. Jyderne fulgte ham derpå og underlagde ham Fyn og Skåne med de andre tilliggende øer. Kong Dan så nu, at det land, han herskede over, var godt[3], nemlig Jylland, Fyn, Videslev og Skåne; han sammenkaldte da sine stormænd og ombudsmænd og sagde: »Vel huer mig mit land; hvilket navn skal vi give det?« Landets høvdinge svarede og sagde: »Konge, du leve evigt. Du er kong Dan, dit rige skal hedde Danmark (på Latin: Dania eller Dacia), og dets navn skal aldrig i evighed forgå[4].

---

1) Jfr. Lukas 21, v. 24.

2) Hyldingsstenen Daneryg (senere misforstået som »Danerlyng«) fandtes ved Viborg; ordet ryg(e) betegner på gammel Dansk en stor sten. Ved fortællingen om, hvorledes Dan, skønt høvding over Videslev, dog fik kongenavn af Jyder på Viborg ting, synes krønikens forfatter at anerkende dette som hovedsted for kongevalg eller i al fald kongehylding — en opfattelse, som også var almindelig i den senere Middelalder. — Sakse udelader hele denne fortælling, men hentyder dog sikkert til sagnet med de ord, at Dan (og Angul) »opnåede høvdingemagten ved indbyggernes stemme for deres udmærkede manddomsgerningers skyld«.

3) Jfr. 1. Mosebog 1. kap. 31. v.

4) Det er højst ejendommeligt for Valdemarstiden, at sagnet lader rigets stormænd giver landet navn, og at disse stormænd, der således hæver sig over den menige almue, tillige opfattes som stående i et bestemt afhængighedsforhold til kongen, idet de sammenstilles med kongens ombudsmænd (fogeder), der landet over varetog kongens interesser ved ind-

Dan var konge i Danmark i tre år; først i det tredje år kendte han sin hustru Dania[1] og avlede med hende en søn ved navn Ro[2]. Efter sin faders død besad denne kongedømmet med arveret; sin fader Dan højlagde han ved Ledre på Sælland, hvor hans fader før ham havde grundlagt et kongesæde, som Ro nu selv efter faderen opfyldte med mangfoldige rigdomme. På den tid var der en stor by midt på Sælland, hvor der nu kun er et øde bjærg, ved navn Høgebjærg, men dengang lå dèr en by, som kaldtes Høgekøbing[3]; da kong Ro nu så, at købmændene gav meget ud til vognleje fra skibene og derop til ad landevejen, bød han at flytte købstaden bort fra dette sted ned til havnepladsen dèr, hvor Isefjorden udstrækker sig, og her lod han huse lægge omkring en dejlig kilde. Der byggede Ro en anselig by, som han gav et tvedelt navn, efter sig selv og efter kilden, idet han tog den ene del af

---

drivning af bøder o. l., samt bestyrede de kongelige gårde. Således spirer opfattelsen af stormændene som en rigsstand (i kongens tjeneste).

[1]) Den danske navneform har vel snarere været Dana.

[2]) Mellem Dan og Ro springes nogle konger over, der findes i Sakses danske kongerække og tildels hos Sven Aggesøn; blandt disse savner man særlig Skjold, »Skjoldungernes« stamfader. For at bevare sammenhængen i kongerækken gør krøniken dog Ro til søn af Dan, og det er ejendommeligt for forfatterens synspunkt, at han straks i begyndelsen betoner kongedømmets arvelighed, som just i Valdemarstiden trængte sig i forgrunden efter borgerkrigenes forvirring.

[3]) Høgebjærg synes efter A. D. Jørgensens undersøgelser (Nord. kirkes grundl. s. 244) at måtte søges i Valsølille sogn, Ringsted herred (»Højbjærg«). Høgekøbing nævnes endnu i »kong Valdemars jordebog« fra 13. årh.s første halvdel. Iøvrigt er traditionen om den gamle købstads beliggenhed inde i landet og grundlæggelsen af den nyere købstad nede ved vandet for handelens skyld sikkert ikke uden historisk grundlag; vi træffer her modsætningen mellem de gamle »akselkøbinger« inde i landet og de nyere »strandkøbinger«.

navnet fra kilden, den anden fra sig selv og kaldte byen på dansk Roskilde, og med dette navn skal den kaldes i al evighed[1].

Kong Ro levede så fredeligt, at ingen drog i kamp mod ham, så lidt som han selv nogensinde drog ud i leding. Han havde også en frugtbar hustru, med hvem han avlede to sønner; den første hed Helge, den anden Haldan[2]. Og da drengene begyndte at vokse til og blive store og stærke, døde deres fader Ro og jordedes i en høj ved Ledre; efter hans død tog sønnerne hver sin del af riget, idet de delte det i to dele, således at den ene var herre over landet, den anden over søen[3].

Haldan førte altså styret til lands og avlede en søn ved navn Sivard, med tilnavnet »hvide«, der højlagde sin fader Haldan ved Ledre efter dennes død[4]. Helge var derimod søkonge[5] og samlede mange ildgerningsmænd om sig; i søkamp vandt han lykkelig forskellige lande, af hvilke han skal have besøgt nogle i fred, men andre med sin vikingeflåde[6]. Engang hændte det nu,

---

[1]) Navnet Roskilde er utvivlsomt dannet af navnet Ro; senere misforstodes det som »rosen-kilde«.

[2]) Hos Sakse og Islænderne er det (omvendt) Haldan, der er fader til Ro og Helge, så at disse to brødre repræsenterer modsætningen mellem den rolige fredsæle konge, der altid sidder hjemme, og den urolige vikingekonge, der altid færdes på søen.

[3]) Denne modsætning mellem Helge og hans broder findes, som lige ovenfor bemærket, også hos Sakse og Islænderne; men det er ejendommeligt for de danske kilder at betragte denne fordeling af rollerne som en ligefrem deling af riget; ved søkonger forstod man ellers i almindelighed større vikingehøvdinger, der intet land besad; her synes det snarest at være meningen, at det var Helges opgave altid at ligge på søen i kamp med Danmarks fjender.

[4]) Om denne Sivard hvide findes intet i andre kilder.

[5]) Se anmærkn. ovenfor.

[6]) Om Helges erobrings- og søtog, som der her kun hentydes til, findes flere udførlige sagnfortællinger hos Sakse.

at Helge, der trængte til at komme i havn, kom til en havn ved Låland; træt af at ro udhvilede han her tre nætter i broderens rige tilligemed sine krigerskarer, lod telte opslå på land, og dvælede der i fred. Grebet af kødeligt begær udsendte han nogle krigere for at hente ham en pige, der passede for kongen; disse bragte ham en datter af en høvding Rolf Karl, ved navn Thora; og faderen fulgte med. Hun undfangede ved ham og fødte senere en datter, som hun kaldte Yrsa. Kong Helge drog så videre derfra og gav sig til at hærge på forskellige lande. Så hændte det en gang senere, efter at mange år var henrundne, at den samme Helge kastedes ind i den førnævnte havn, og uden at mindes sin tidligere gerning, bød, at en pige skulde skaffes til veje til ham, og det blev så netop hans egen datter, som han fik overgivet af Thora Rolfsdatter og tog med vold. Hun undfangede ved sin fader og fødte en søn, som hun gav hans bedstefaders navn Rolf. Imidlertid døde Thora, på én gang Helges viv og svigermoder, og jordedes på den ø, som hedder Thorø, og senere blev også hendes gamle fader Rolf begravet der. Også hans svigersøn Helge søkonge blev højlagt der[1]. Men hans og Yrsas søn Rolf voksede til og blev stærk og tapper. Og hans moder Ursula[2] lagde sit enkeslør og blev givet til Sveriges konge Adisle, som med hende avlede en datter ved navn Skuld, der således var en søster til Rolf Krake på mødrene side[3].

---

[1]) Thorø er Turø ved Fyns Sydkyst og nævnes også hos Sakse i denne sammenhæng.

[2]) Kaldes ellers i krøniken Yrsa; Ursula er latiniseret form (ursa — en hunbjørn).

[3]) Ifølge de islandske kilder er Skuld datter af kong Helge og en ellekvinde, og altså søster til Rolf på fædrene side; men dette overnaturlige motiv er de danske kilder ukendt; Sakse nævner intet om Skulds herkomst, men kalder hende blot Rolfs søster.

Medens nu dette gik for sig med søkongen Helge, døde hans broder Haldan, Danmarks konge. Efter ham tog Sveriges konge Adisl skat af Danerne. Han satte en bjæffende hvalp til konge over dem, ved navn Rakke, som han elskede overmåde[1]. En dag, da Rakke sad blandt sine hærmænd, hædret med kongelig betjening, så han nogle hunde, der sloges på gulvet; og da han nu vilde skille dem ad, for at de ikke skulde gøre hverandre fortræd, sprang han frem over bordet ned iblandt dem, men blev her overvældet og bidt ihjel. Dette budskab var der ingen, der vovede at bringe kong Adisl; ti den, som meldte ham Rakkes død, skulde straks selv miste sin hals[2]. Der var nu en jætte ved navn Læ på den ø, som hedder Læsø[3], han havde en hyrde ved navn Snjo[4]; denne sendte han til Sverige for at bede

---

[1]) Rakke er det gammeldanske ord for hund. Sagnet om hundekongen findes ikke hos Sakse i denne sammenhæng, men derimod hentydes der til det i en senere, med runer skreven kongerække, der siger: ok Suerikis kunung skipaþe en rakkæ at varþa kunung i Danmark. — Et tilsvarende norsk sagn findes hos Islænderne, der beretter, at Eystein, konge på Oplandene, satte en hund til konge over Thrønderne. Det norske sagn lader hundekongen blive sønderrevet af ulve, da han vilde værge sin hjord mod dem. Også Sakse fortæller et tilsvarende sagn om svenskeren Gunnar, der satte en hund til konge over Norge.

[2]) Dette sagnmotiv kendes også andensteds fra, navnlig fra det hos Sakse og i Jomsvikingasaga fortalte sagn om kong Gorm, der havde sat livsstraf for at melde ham sønnen Knuds død; også i dette sagn omgås kongens bud med list.

[3]) Jætten Læ på Læsø identificeres hos Islænderne med havets hersker Ægir (Hler Ægir). Af Læ er Læsø dannet.

[4]) Snjo hører utvivlsomt ligesom Læ oprindelig hjemme blandt jætterne; hans navn er det samme som ordet sne og betegner ham altså som en frostjætte. De islandske mytologiske skrifter nævner tre sønner af Fornjot: Læ rådede for havet, Loge for ilden og Kåre for vinden. Kåres søn hed Jakul eller Froste; Frostes søn var Snjo, der stundom har tilnavnet

kongen om kongedømmet. Da nu Snjo var kommen til Sverige, retttede Adisl, idet han udspurgte ham omhyggelig, først spørgsmål til ham om tidende fra Danmark. Han svarede billedligt: »Uden viser farer alle bier vilde«[1]. Anden gang blev han spurgt, hvor han havde ligget om natten, og svarede: »dèr, hvor fårene har slugt ulvene«. Han havde nemlig set en læge give nogle syge får en drik, lavet af kogt ulvekød[2]. Da Adisl nu atter spurgte Snjo, hvor han havde ligget den forrige nat, svarede han: »hvor ulvene åd vognen, men okserne flyede til skovs«. Han havde nemlig set tre bævere, der sankede ved, af hvilke den ene, der hedder bævertræl, havde lagt sig på ryggen på jorden med udstrakte ben, medens de to andre læssede ved på den mellem dens ben og så trak den afsted ligesom et forspand okser; dem splittede nu ulvene og åd vognen[3]. Atter spurgte Adisl ham, hvor han den forrige nat igen havde sovet; og han svarede: »dèr hvor mus åd økse, men lod skaftet være«. Han vidste nemlig, at han havde lavet sig en økse af ost. Kongen spurgte nu atter om tidende fra Danmark, og Snjo svarede ham: »Uden viser farer dèr alle bier vilde«[4]. Nu forstod Adisl det og sagde: »Er da kong Rakke død?« Snjo svarede: »Det siger du«. Og kongen gentog: »Rakke er død«. Da nu kong Adisl så,

---

»den gamle«. Snjos egenskab af frostjætte er dog glemt i nærværende sagn, der ligesom Sakse og senere kilder gør Snjo til Danekonge.

1) Viser er det gamle navn for bidronningen, der viser sværmen vej. I Peder Lolles middelalderlige ordsprogsamling findes et tilsvarende ordsprog: Når visen er borte, da fare bierne vilde.

2) Det er naturligvis en trylledrik, de syge får drikker, hvis virkning må tænkes at bero netop på, at den er lavet af deres argeste fjendes, ulvens kød.

3) Bæveren fandtes tidligere udbredt i hele Norden, nu findes den kun på enkelte punkter i Norge.

4) Jævnfør ovenfor.

at Snjo var ordsnild, så at han ikke kunde hilde ham i samtale, bestemte han ham til Danernes konge og og sagde til ham: »Vil du være konge i Danmark?« Og Snjo svarede ham: »Ske din vilje«. Kong Adisl smykkede ham så med kongenavn og sagde: »Drag du, Snjo, til Danmark, og vær dem en hård og skændigt rasende konge, der giver dem mange ubillige og uretfærdige love, for at Danerne, Snjo, kan mindes dit navn i al evighed«.

Snjo herskede altså efter kongens bud grusomt i Danmark; overmodig, ubillig, opblæst, overmåde stor i ondskab, skrækkelig i al sin færd, fór han frem som et lyn, røvede trods gråd og suk fra folk, som han kunde tænke ejede noget, og fordelte det ranede gods blandt griske og skadefro mennesker; han gav mange ubillige og uretfærdige love[1]. Han fór ingenlunde retfærdigt frem i sine domme, tvang stormændene til at finde sig tålmodig i almuens overgreb og styrtede dem saaledes i fordærv; ti hele almuen var ham lydig og huld. Kun èn ved navn Rød stod ham imod; ham sendte han da ud på øen til jætten Læ, for at spørge ham, hvilken død kong Snjo skulde få; men hans mening dermed var, at Rød ikke skulde vende levende tilbage derfra. Rød kom til øen, bragte jætten kongens hilsen og spurgte, hvilken død kongen vilde få. Men herpå nægtede jætten Læ at give noget svar, inden han havde givet ham tre sandsagn. Rød sagde da, i bjærget, hvor han sad[2], at han aldrig havde set tykkere vægge end væg-

---

[1]) Det er denne karakteristik af Snjo, der er en ordret gengivelse af Roskildekrønikens ord om Erik Emune og Erik Egode; se indledningen.

[2]) Læ opfattes af folkesagnet som en »bjærgmand«, hvis bolig er under jorden, inde i »bjærget«. Sådanne væsener tænkte folketroen sig navnlig boende i skrænter og klinter, vendende ud mod vandet (f. ex. klintekongen i Stevns). Det fremgår

gene i hans hus. Det andet, han sagde, var, at han aldrig før havde set nogen, der havde flere hoveder og færre husfolk. Det tredje og allersandeste var endelig, at han aldrig skulde komme der igen, dersom han først slap vel derfra. Efter disse tre sandsagn spåede jætten ham, at kongen skulde dø af lusebid. Dette budskab bragte Rød kong Snjo, da denne sad på sit kongesæde i Jylland; og alle fik det straks at se med egne øjne. Lus kravlede nemlig ud af hans næse og øren, og hele hans krop skjultes af deres mængde. Således døde kong Snjo for lusebid, han, hvis navn Danerne mindes evig[1].

Imidlertid, mens Rakke og Snjo herskede[2], voksede Helges søn Rolf, med tilnavnet Krake, og blev stor og stærk[3]. Ham tog efter Snjos død Danerne til konge. Han opholdt sig mest i Ledre på Sælland ligesom sine forgængere; han havde sin søster Skuld hos sig, datter af kong Adisl og hans moder Ursula, om hvem der ovenfor er fortalt; hende elskede han med broderlig kærlighed. Han skænkede hende Hornsherred i Sælland, for at hun deraf kunde afholde udgifterne til at føde

---

iøvrigt af det følgende, at Læ tænkes som en trold med mange hoveder, der sidder ganske alene inde i bjærget (uden husstand). Motivet med de tre sandsagn, der frelser ens liv, er vel kendt fra talrige folkesagn og eventyr.

[1]) Rydårbogen stedfæster dette sagn nøjere, til Lusehøj ved Viborg, der fik navn herefter. Også i folkevisen »Dansk Kongetal» hentydes der til dette sagn: End mindes mig lusekongen — han var op under ø; — så mange ulove lagde han oppå, — så skammelig fik han sin død.

[2]) Sagnet om kong Snjo, der ikke hører hjemme blandt de egentlige Lejrekonger, er i krøniken vilkårlig indskudt paa denne plads, sandsynligvis fordi kong Adisl nævntes lige i forvejen. Sakse giver Snjo en helt anden plads i kongerækken.

[3]) Krake betyder en lang tynd stang. Bekendt er fortællingen om, hvorledes Vigge gav kongen dette tilnavn.

sine møer; i det opførte han i Skulds navn en by, som heraf fik navnet Skuldelef[1].

På den tid var der en jarl i Skåne ved navn Hjarvard, tysk af byrd, og skatskyldig til Rolf. Hjarvard sendte bud til Rolf og lod bede om, at han vilde give ham sin søster Skuld til hustru. Da Rolf ikke vilde dette, røvede han hemmelig pigen med hendes egen gode vilje og tog hende til ægte[2]. Derefter sammensvor Hjarvard og Skuld sig og lagde råd op med hinanden om, hvorledes Rolf kunde blive dræbt og Hjarvard overleve ham og blive rigets arving. Efter ikke ret lang tids forløb drog Hjarvard da til Sælland med en flåde, opildnet ved sin hustrus tilskyndelse; han foregav, at han bragte sin svoger Rolf skat. En dag ved daggry sendte han bud til Ledre og lod Rolf sige, at nu skulde han komme og se skatten. Det var dog ingen skat, men en væbnet hær, Rolf fik at se; hærmændene slog kres om Rolf, og han blev dræbt af Hjarvard. Hjarvard toges til konge af Sællænderne og Skåningerne, som var med ham. Han bar dog kun kongenavn en stakket stund: fra morgen til prim[3]. Da kom Hake, Hagbards broder, Hamunds søn, dræbte Hjarvard og blev Danernes konge[4].

---

1) Skuldelev i Hornsherred er den dag i dag en betydelig landsby.

2) Andre kilder ved intet af, at Hjarvard fik Skuld mod Rolfs vilje; og når vor krønike gør ham tysk af byrd, er det vist nærmest et udslag af patriotisk Tyskerhad; Sakse kalder ham en svensk jarl.

3) »Prim« betegner den anden af de 7 daglige gudstjenestetider (»kanoniske tider«) = kl. 9.

4) At Hjarvard kun var konge fra morgen (solopgang) til prim (kl. 9), er en helt ordsprogsagtig udtryksmåde. Ifølge det almindelig kendte sagn (Sakse og Islænderne) er det imidlertid den eneste tiloversblevne af Rolfs kæmper, Vigge, der hævner ham og fælder Hjarvard; vor krønike indfører paa dette sted en konge, Hake, der hører til en helt anden, i det vest-

Medens han herskede, kom en mand ved navn Fritlef fra de nordlige lande og trolovede sig Rolf Krakes datter; med hende fik han en søn ved navn Frode med tilnavnet: den gavmilde. Efter at have avlet sønnen Frode, dræbte Fritlef kong Haki og tog hans trone[1]. Da også han var død, fulgtes han paa tronen af sønnen Frode. Denne blev dræbt af Sværtlings sønner, og hans søn Ingjald hævedes på tronen[2]. Efter at også han var død, fulgte Olav, hans søn, ham, og efter ham kom hans datter ved navn Åsa; om hende går der mange ordsprog[3]. Efter at Åsa, der var fulgt efter sin fader Olav, var død, blev Harald, der også kaldtes Hildetand, Danernes konge[4]. Han siges at have haft stort herredømme, idet han gjorde alle riger skatskyldige un-

---

lige Sælland stedfæstet, sagnkres, hvis centrum er det bekendte sagn om Hagbard og Signe; Hake er da næppe på sin plads på dette sted.

[1]) Sakse og Sven Aggesøn gør Fridlef til søn af den ældre Frode (ɔ: Frode hin fredgode); men denne konge springes ganske over i vor krønike, der lader Fridlef komme fra de nordlige lande (Norge). Dette sidste stemmer nu i og for sig meget godt med, at Sakses fortællinger om Fridlef tilsammen danner en islandsk »fornaldarsaga«, hvis skueplads væsentlig er Norge. Beretningen om Fridlefs drab af Haki findes naturligvis ingen andre steder, da ingen andre selvstændige kilder anbringer Haki i Danmarks kongerække på dette sted. Ligesålidt kendes ellers en datter af Rolf Krake.

[2]) Hermed stemmer de andre danske kilder. Bekendt er det hos Sakse fortalte sagn om, hvorledes Starkad opildnede Ingjald til at hævne sig på sin faders mordere, Sværtlings sønner.

[3]) Åsa er hos Sakse ikke dronning, men blot Ingjalds yngste søster.

[4]) Sakse gør Harald Hildetand til søn af Haldan og beretter, at han fælder fem småkonger og samler derved Danmarks rige. Haralds tilnavn Hildetand (ɔ: kampens tand) betegner ham som den vældige kriger. Hans sagnskikkelse hører ikke hjemme i den egentlige Skjoldungrække og indsættes derfor (her og hos Sakse) på det sted i kongerækken, hvor den gamle Skjoldungrække slipper.

der sig lige til Middelhavet. Men da han drog til Sverige for at kræve skat, mødte kong Ring ham til kamp på en slette ved navn Bråvel, hvor skjoldmøer skal have kæmpet på Haralds side som mærkesmænd; af disse hed den ene Hed, den anden Visna[1]. I dette slag faldt Harald, og med Sveriges konge Rings tilladelse tog Danerne møen Hed til dronning over sig. Hun herskede også over Danmark, og anlagde ved Slesvig i Jylland en by, som efter hende fik navnet Hedeby[2].

---

[1]) Kampen på Bråvoldene (vold=slette) er navnkundig, bl. a. af kvadet derom, opbevaret hos Sakse. Sakse kender også skjoldmøerne Hede og Visna; den sidste får i sagnet hånden afhugget af Starkad; en tredje skjoldmø Vebjorg, som Sakse nævner, falder i kampen.

[2]) Sakse fortæller, at Ole den frøkne, der var sat til konge i Skåne, indskrænkede Hedes herredømme til Jylland. — Slesvig er oprindelig navnet på Sliens (Sles) inderste vig, og dette navn gik først senere over på byen. Navnet Hedeby stammer dog ikke fra dronning Hede, men kommer af ordet hede (udyrket slette).

SVEN AGGESØN:

DANERNES HISTORIE.

der sig lige til Middelhavet. Men da han drog til Sverige for at kræve skat, mødte kong Ring ham til kamp på en slette ved navn Bråvel, hvor skjoldmøer skal have kæmpet på Haralds side som mærkesmænd; af disse hed den ene Hed, den anden Visna[1]. I dette slag faldt Harald, og med Sveriges konge Rings tilladelse tog Danerne møen Hed til dronning over sig. Hun herskede også over Danmark, og anlagde ved Slesvig i Jylland en by, som efter hende fik navnet Hedeby[2].

---

1) Kampen på Bråvoldene (vold=slette) er navnkundig, bl. a. af kvadet derom, opbevaret hos Sakse. Sakse kender også skjoldmøerne Hede og Visna; den sidste får i sagnet hånden afhugget af Starkad; en tredje skjoldmø Vebjorg, som Sakse nævner, falder i kampen.

2) Sakse fortæller, at Ole den frøkne, der var sat til konge i Skåne, indskrænkede Hedes herredømme til Jylland. — Slesvig er oprindelig navnet på Sliens (Sles) inderste vig, og dette navn gik først senere over på byen. Navnet Hedeby stammer dog ikke fra dronning Hede, men kommer af ordet hede (udyrket slette).

SVEN AGGESØN:

DANERNES HISTORIE.

Medens det første forsøg på at skrive en sammenhængende Danmarkskrønike skyldes en unavngiven sneversynet Roskildeklerk, der skrev midt under borgerkrigenes rasen med sindet ganske opfyldt af tidens kampe, og uden tanke for de stolte minder og sagn fra hedenold — er Sven Aggesøns Danmarkskrønike en moden frugt af Valdemarstidens store nationale opsving og danner derfor i enhver henseende en modsætning til sin forgænger, idet den betegner et langt højere åndeligt standpunkt og et videre syn. Det er ikke nogen tilfældighed, at Valdemarstidens første betydelige historieskriver tilhører en af landets største ætter, den ypperste ved siden af Skjalm Hvides slægt; og det er et ejendommeligt udslag af det ny folkelige opsving, når Sven så bestemt betoner kærligheden til fædrelandet som den egentlige drivfjeder til hans forfatterskab, og når han med fulde hænder øser af folkets rige mindeskat både fra hedenold og den kristne tid — i steden for som de tidligere årbog- og krønikeskrivere, at give dårlige uddrag af en tysk forfatters danske efterretninger. Således bliver Sven på afgørende punkter en banebrydende forgænger for sin store efterfølger: Sakse, der betegner højdepunktet af dansk middelalderlig historieskrivning.

Om Svens ydre livsførelse vides ikke andet end, hvad man kan slutte sig til af hans egne skrifter. Som allerede

bemærket, tilhørte han en af Danmarks anseligste ætter[1]. Både hans bedstefader og hans fader deltog i Erik Emunes kampe med Nils, og Sven selv må da være født i 12. århs første halvdel, snarest mellem årene 1125—50. Han har utvivlsomt ikke tilhørt præstestanden, men ligesom faderen og farfaderen været medlem af stormandslaget i kongens tjeneste (Tinglid); hans ord om dronning Sofias skønhed viser, at han har færdedes en del ved hove.

På de to Vendertog 1184 og 1185 har han personlig været med og har set Absalon jævne Jomsborg med jorden, samt været tilstede ved Bogislavs hylding. Hans dødsår er os ganske ukendt.

Sven er forfatter af to historiske arbejder: en kortfattet Danmarkskrønike og en skildring af »Vederlovens historie«, af hvilke skrifter det sidstnævnte uden tvivl er affattet efter Danmarkskrøniken, da dets fremkomst bebudes i denne. Danmarkshistorien, der begynder med kong Skjold og ender med hertug Bogislavs hylding 1185, må være affattet eller i al fald afsluttet meget snart efter denne sidste begivenhed, hvad slutningsordene tydelig viser; i samme retning peger det, når den unge hertug Valdemar (f. 1170) kaldes en yngling med herlige anlæg.

---

[1]) Svens stamtavle:

Galizie-Ulv,
g. m. Bodil, datter af Håkon jarl Eriksøn.

Thrugot,
g. m. Thorgunn, datter af Vagn Ågesøn.

Sven — Astrad — Bodil, g. m. Erik Egode.

(Svens børn:) Asser, ærkebisp 1104—37. — Kristjern — Sven, bisp i Viborg 1132—53. — Eskil, død i Palæstina 1153. — Agge

(Kristjerns børn:) Eskil, ærkebisp 1137—77. — Agge

(Agges søn:) Sven Aggesøn, historieskriver.

Hos Sven træffer vi for første gang en vågen historisk sans; han er sig sin forskergerning fuldt bevidst, idet han i sin fortale gør rede for, hvorfor han skriver, hvad han skriver om, og hvilke kilder han bruger. I Svens fortale møder vi da ganske det samme motiv til forfatterskab som i Sakses; det er nationalfølelsen og stoltheden over fædrenes dåd, der, ansporet ved sammenligning med oldfolkenes store litterære mindesmærker, gør Sven til forfatter. Når han klager over, at der kun fandtes overmåde få, der optegnede svundne tiders færd, var den end nok så berømmelig, og således bevarede mindet om den, og når han kalder sig selv en foregangsmand på dette område, ligger der åbenbart en vis selvfølelse bag ved disse ytringer; og i forhold til denne Svens glæde ved at høre til de udvalgte, der har sans for sligt, kan man ikke tillægge den beskedenhed, han hyppig fører i munden, meget andet end stilistisk betydning; hans betænkeligheder angående sine evner til at løse opgaven gælder egentlig kun hans mangel på færdighed i det latinske sprog. Det kan ganske vist heller ikke nægtes, at han på dette punkt står meget tilbage for Sakse, skønt de to forfatteres stil er i høj grad beslægtet indbyrdes (og sikkert også går tilbage til fælles forbilleder: forfattere fra den senere klassiske Oldtid, »Sølvalderen«), idet den hos begge er præget af en vis sirlig skruet manér med mange overflødige ord[1]. Svens stil har dog tillige meget af folkesagnets livlige malende fortællemåde; hist og her rummer den en sådan mængde bogstavrim, at det næppe kan bero på tilfældigheder.

Ejendommelig selvstændig er Sven i valget af sine kilder: han kaster resolut alle litterære hjemmelsmænd over bord og holder sig til det levende folkesagn, idet han, som han siger, omhyggelig har spurgt gamle mænds frasagn; for 12. årh.s vedkommende er det naturligvis væsentlig slægtoverlevering samt egne indtryk og oplevelser, han gi-

---

[1]) Stundom kan man træffe fuldstændig ens byggede perioder hos Sven og hos Sakse; således f. ex. ved de to forfatteres omtale af grundene til almuens rejsning mod Harald Blåtand.

ver[1]. Denne tillid til de gamle mænds frasagn faldt ganske naturlig for datiden, der var vant til at bygge sin kundskab ikke alene om fortiden, men også om gældende lov og ret, på denne kilde alene; et betydningsfuldt vidnesbyrd om Svens kritiske sans er det dog, at han ingenlunde tager al overlevering for gode vare, men fastholder det tydelig udtalte princip kun at give den enstemmige overleverings vidnesbyrd om kongerækken og forbigå alle punkter, hvor der fandtes indbyrdes modstridende fortællinger. En kritisk sondring i nutidens forstand må man selvfølgelig ikke vente; Sven lige såvel som Sakse opfatter sagnene fra hedenold som lige så god historie som minderne fra den virkelig historiske tid. — På ét punkt afviger Sven fra sin store efterfølger: han har intet taget hos Islændingene, skønt han kender islandske hofskjaldes lovkvad ved Valdemars hof.

Planen for Svens arbejde er at give en pålidelig og troværdig dansk kongerække, og dertil knytte fortællinger om sådanne bedrifter i fortiden, der forekom ham særlig mindeværdige.

Medens Sven derfor søger at give en fuldstændig kongerække og kun stopper op, når han står overfor modstridende overleveringer, der synes ham upålidelige, betoner han udtrykkelig, at det kun er den særlig berømmelige dåd, han vil fremdrage, og kun om Uffe, Tyre, Harald Blåtand og Sven Tjugeskæg fortæller han vidtløftigere sagn. Sin kortfattethed begrunder Sven dog ikke blot med den ovennævnte inddeling af kongerne i de berømmelige og de lidet mindeværdige, men han ser tillige hen til Sakse som sin store

---

[1]) Det er højst karakteristisk, at det eneste afsnit hos Sven, der smager af litterær viden (kapitlet om Knud den store), umulig kan være bygget direkte på Adam af Bremen, men ganske har præg af en litterær (præstelig) sagndannelse med Adam af Bremen til udgangspunkt. Endog på sådanne punkter, hvor den virkelige folkelige overlevering svigter, har Sven altså foretrukket en mundtlig fortælling fremfor den skrevne kilde, som den mundtlige overlevering i virkeligheden byggede på. — Dette viser tillige grænserne for Svens historiske kritik. —

efterfølger med de rigere gaver, der kan skrive Danmarks historie på en langt bedre og mere fyldestgørende måde[1].

Af Svens ejendommelige personlighed, der er i høj grad typisk for den ældre Valdemarstid, giver hans skrifter et tydeligt indtryk. — Den mest iøjnefaldende egenskab hos ham er, som alt antydet, hans fædrelandskærlighed. Sven opfatter Danmark som et samlet rige, der fra Arilds tid har dannet en enhed, styret af en ældgammel kongeslægt, og hans begejstring for rigsénheden lader sig ikke skille fra hans store ærbødigheds- og hengivenhedsfølelse for kongehuset. Nogen særpatriotisme eller fremhæven af en enkelt landsdel på de andres bekostning findes ikke hos ham, og just af interesse for rigsenheden tillægger han ligesom Sakse Isøretinget en større betydning, end det antagelig nogensinde har haft; imidlertid kan man dog mærke, at han ikke, som Absalon og Sakse, hører hjemme på Sælland; hans slægt havde tilknytningspunkter både i Jylland og Skåne, og Skåningerne er da også de eneste, som Sven — i stærk modsætning til Sakse — giver en særskilt ros og udmærkelse fremfor de andre landsdeles mænd. Det er dog ikke blot rigets enhed overfor indre splittelse, Sven lægger vægt på; hans nationalfølelse er i ganske overordentlig grad udadvendt mod rigets ydre fjender, og hans begejstring for Danmarks uafhængighed og tro på dets sejr over sine avindsmænd bliver således til et virkeligt nationalhad. Højst ejendommeligt for den ældre Valdemarstid er det nu, at dette nationalhad hos Sven ganske som i den lille, omtrent samtidige sagnkrønike vender sin bråd — ikke mod Venderne, som dog var den så at sige daglige fjende, men mod Tyskerne. Vi står her overfor en stærk national selvstændighedsfølelses forbitrelse over den tyske kejsers krav på verdensherredømme, der for den folke-

---

[1]) Efter Svens ord synes Sakse dog kun at have haft planer om at skrive Danmarks historie fra Sven Estridsøns tid, dengang Sven skrev sit værk, idet det er denne tid, som Sven erklærer, at han af hensyn til sin eftermand vil gå lettere henover. — Dog hentyder han sikkert også andensteds til Sakse, om end uden navns nævnelse.

lige bevidsthed stod som fuldstændig uhjemlede, parret med den uvilje, som en vis gammeldags nordisk strenghed i tankegangen måtte føle overfor den fra Syd indtrængende, mere forfinede levevis. Derfor tillægges der Tyskerne navnlig to egenskaber: hovmod og blødagtighed, og derfor fylder Sven det halve af sin krønike med to sagn, der handler om, hvorledes to danske kongeætlinger gør den tyske opblæsthed, »der aldrig kan holde sig inden for sine egne grænser«, til skamme — den ene ved sin manddom, den anden ved sin kløgt og sit snille — og værner Danmarks sydgrænse. For betydningen af dennes forsvar har Sven et åbent øje, og det er meget karakteristisk, at han som ét af Valdemars tre storværker nævner hans udbedring af Thyras gamle virke.

Svens fædrelandskærlighed kan, som allerede ovenfor nævnt, ikke skilles fra hans hengivenhed for Danmarks gamle kongeæt. Hele hans krønike handler om danske konger og kongeætlinger, og det ligger ganske udenfor hans plan at give andet end en kongehistorie. Således danner han på dette område en bestemt modsætning til Sakse, og et højst ejendommeligt modstykke til dennes fremdragen af Absalon på Valdemars bekostning er Svens fortielse af Absalons navn på det sted, hvor man med rette kunde vente ham omtalt: ved Valdemar I.s og Knud Valdemarsøns historie. — Sven opfatter det som kongens første pligt at værne landet mod de ydre fjender og føre folket til sejr (således udtaler Uffe, at det er hans pligt som kongesøn at vove sit liv for riget); derfor er det hos Valdemar især hans raskhed, kækhed og sejrsælhed, som Sven i fuldeste mål beundrer. Kongen er dog ikke blot den, hvis pligt det er at skaffe landet fred for ydre fjender, men også den, der skal værne om den indre ro og orden[1]. — Til kongen føler Sven sig nu stående i et ganske særligt troskabs- og hengivenhedsforhold — et forhold, som han har arvet fra sine forfædre, og som derfor hos ham står i nøje forbindelse med hans slægts- og

[1]) Thyra udtaler: »Hele riget lystrer alene mit vink, og ingen retssag eller trætte endes uden mit minde«.

standsstolthed; han føler sig knyttet til kongen som hirdmand og fremsætter selv sit ideal af de brave huskarle, der i indbyrdes enighed tjener én konge. Denne følelse af at tilhøre en kongen særlig nærstående afsluttet kres, danner den ene bestanddel af Svens adelsstolthed, der tillige har sin rod i hans bevidsthed om at tilhøre en ved byrd og rigdom udmærket slægt[1]). Således findes hos Sven en spirende forestilling om en afsluttet adelsstand i riget, og i Uffesagnet lader han Vermund samle rigets stormænd til et rigsting for at spørge dem til råds om forholdet til den tyske kejser. Samtidig tyder visse udtryk hos Sven på, at han ikke har været uden et lille stænk af foragt for »bondehoben«.

Sven, der følte sig så nøje knyttet til Valdemarernes kongeæt, deler naturligvis i alt væsentligt den ny tids syn på Danmarks historie, og hans domme over personer og begivenheder falder derfor i høj grad sammen med Sakses; ejendommeligt er det at se den højtstående stormand fremhæve kongernes arveret til riget så stærkt. Dog er han snevrere og mere konservativ end Sakse, dennes stærke fremhæven af manddomsdåd som det eneste virkelige adelsmærke vilde næppe have tiltalt hans standsfølelse, og Absalon har han vistnok stået forholdsvis fjern; adskilligt kan tyde på, at det især er Absalons (og Valdemars) optræden under det skånske oprør (deres altfor store hårdhed mod bønderne), som han har misbilliget. Sven ønsker næppe nogen alt for stærk kongemagt, og hans kirkelige interesse er påfaldende ringe; han nævner Harald Blåtands omvendelse og har nogle (uheldige) sætninger om Knud den stores kirkelige bestræbelser, men ellers omtales kirken ikke med et ord, og det er betegnende, at ingen af landets ærkebisper nævnes i hans historiske fortælling, ligesom han ikke omtaler jertegn.

Svens åndsretning er da i bunden rént verdslig, man kunde fristes til at sige: hedensk; hans hu står først og

---

[1]) Hvorledes disse to begreber (byrd og rigdom) falder ganske sammen for Sven, ses bl. a. morsomt af det 2. kapitel i hans »Vederlovens historie«.

fremmest til manddomsdåd og til den ære, der derved vindes. Hans oldtidsagtige kæmpesind mildnes dog af en vis ridderlighed i tankegangen, der snarest hører Middelalderen til; således betoner han stærkt det skammelige i at være to om én, og for kvindeskønhed har han et åbent øje. Hans personlighed er i det hele præget af en naiv livsglæde, der blandt andet også giver sig udslag i en barnlig glæde over ydre prunk og pragt, og når der en enkelt gang hos ham forekommer et udtryk om syndens magt i den aldrende verden, der stunder mod sin undergang, får man ikke noget indtryk af, at disse tanker har spillet en betydelig rolle for ham: han er netop ved sin ungdomsfriskhed og selvfølelse en så ejendommelig repræsentant for et livsfrisk samfund i stærk udvikling.

Om Svens Danmarkskrønikes senere skæbne er ikke meget af sige. Sakse maa have kendt hans værk og vel også pletvis benyttet det[1], men har næppe ænset det synderligt, da han udtrykkelig i sin fortale udtaler, at han ingen nævneværdige forgængere har haft. — Senere er Svens værk blevet glemt for hans store efterfølgers; dog er hans krønike blevet benyttet af den ukendte forfatter til en kongerække fra 13. årh., som til slut indeholder nogle vidtløftigere fortællinger om Erik Plovpennings mord, samt Abel og Kristoffer[2].

Svens Danmarkskrønike tilligemed hans »Vederlovens historie« og den nævnte kongerække fandtes i et (næppe særlig gammelt) middelalderligt håndskrift på Universitetsbiblioteket i København, som gik til grunde ved dettes brand 1728, men forinden var udgivet af den lærde Stephanius 1642. Stephanius's udgave af Danmarkskrøniken optryktes

---

[1]) Jfr. det ovenfor fremdragne vidnesbyrd om parallel sætningsbygning hos Sven og hos Sakse.

[2]) Også håndskriftligt er denne kongerække knyttet til Sven Aggesøns Danmarkskrønike; se nedenfor. Den er trykt i Scriptores rerum Danicarum I 20—25. — Om dens forhold til Sven Aggesøn se Axel Olrik, Kilderne til Sakses oldhistorie I 103 f.

i Scriptores rerum Danicarum I 42—64. Et håndskrift fra 17. årh. med herfra afvigende tekst (indeholdende Svens to historiske skrifter) findes på Universitetsbiblioteket (Arnaemagn. håndskriftsamling nr. 33,4°); det er en af den lærde Lyskander forfattet dårlig og skødesløs afskrift efter et vistnok stærkt glosseret håndskrift, hvis afvigende læsemåder gennemgående er uden betydning[1].

For nærværende oversættelse er teksten i Scriptores rerum Danicarum I lagt til grund, med nogle enkelte tekstrettelser, hvoraf de fleste skyldes professor Gertz (se nedenfor).

Svens Danmarkshistorie er tidligere oversat af Odin Wolf (1807) og R. Th. Fenger (1842); en utrykt oversættelse af Langebek findes på det store kgl. bibliotek (Ny kgl. saml. 872,4°).

Tekstrettelser
(til Script. rer. Dan. I).

S. 44	l.	4	f. o.	victoria, læs virtus.
- »	-	8	—	Læs: ⟨non⟩ communis...
- 45	-	5	—	Læs: quem ⟨sermone⟩ nostro...
- »	-	16	—	transalpinas, læs transalbinas.
- »	-	5	f. n.	Læs: utpote ⟨quod⟩ cui...... tenebatur, vultum.....
- 46	-	9	f. o.	comminatione udgår.
- 48	-	1	f. n.	dummodo fuisset orthodoxa udgår.
- 50	-	19	f. o.	ornatis, læs ornata.
- »	-	15	f. n.	choris, læs chordis.
- »	-	14	—	metitis, læs metatis.

---

1) Jfr. Holder-Eggers modbemærkninger i Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtswissenschaft XIV 151—62, mod Waitz'es rosende omtale af Lyskanders afskrift (sstds. XII 13—17).

S. 50	l. 12	f. n.	sibi, læs ibi.
- 51	- 1	—	Hynnisburg, læs Hyumsburg.
- 52	- 2	f. o.	tamen, læs tandem.
- 53	- 2	—	Læs: ⟨per⟩ universam....
- »	- 14	—	tactanda, læs tractanda (trykfejl).
- »	- 17	—	tunc, læs vi.
- 54	- 4	—	in posterum udgår.
- 56	- 12	—	inqviete, læs in qviete.
- 60	- 5	f. n.	quam, læs quem.

Fortale.

Når jeg under møjsommelig gransken i Oldtidsfolkenes mindesmærker ofte så de gamles bedrifter fremstillede i den skønneste stil, sukkede jeg dybt og længe over, at vore egne kongers og stormænds såre herlige bedrifter overgaves til evig tavshed; ti eftersom disse jo ikke har været ringere i fortjenester og mandige dyders udøvelse, fortjener de følgelig ubetinget at forherliges med ganske lignende lovord som hine[1]. Men det onde breder sig jo stadig, alt som vi nærmer os til den aldrende verdens undergang; om nogen derfor, det være i nok så prisværdigt øjemed, forsøger at betro heltenes berømmelige gerninger til erindringen, så er det dog umuligt, at han kan undgå avind og dadel. Derfor har jeg længe stået på skillevejen, som man siger, og været i tvivl om, hvorvidt jeg, uden at sky beskyldningen for indbildskhed, om end i kunstløs stil, skulde optegne kongernes slægtrækker og tronfølge i en kortfattet skildring eller måske hellere skulde lade alt hvile i tavshed. For vore efterkommeres skyld, der både vil blive udstyrede med en livfuld forstands skarpe blik, og befrugtede af en blomstrende lærdoms fylde, fandt jeg det dog rigtigere at trænge igennem forsømmelighedens tyk-

[1]) Nemlig Oldtidsfolkene.

ning som banebrydende foregangsmand, end at lade det ske, at fortidens mørke indhyllede de berømmelige stormænds bedrifter. For at nu ikke nogen uhjemlet påstand skal synes at blande usandhed ind, som Martianus siger[1], og for at jeg ikke skal synes at fortælle historie på fabelagtig vis, vil jeg kun i al korthed berette så meget, som jeg ved sikker forsken har kunnet opspørge hos bedagede og gamle folk[2]. Nu har jo ikke alle konger gjort sig berømte ved lige dygtighed, og de har heller ikke alle kunnet bramme med lige stor sejrsglans, (ti selv kongernes adkomst til at kaldes således tvivler vi ikke om er indbyrdes forskellig). Derfor har jeg særlig bestræbt mig for at genoplive mindet om dem, hvis berømmelige storværker stod klarere end dagen for mine øjne, hvorimod jeg har lagt mindre vægt på deres id, som det hædrende frasagn på sin flugt iler forbi[3]. Ti, som bønder, så høvdinger; hos alle finder man ikke samme naturanlæg, idet én anspores af lyst til manddomsry, en anden plettes af hang til lediggang; én higer efter vidt og bredt at skaffe sig navn for højsindethed, en anden tager sig det lidet nær, om hans hæder og ros mindskes.

Vor fremstilling skal da begynde med at omtale ham, hvem fædrenes oldsagn har overgivet til stadig erindring som den første konge.

---

[1]) Martianus Capella, født i Madaura i Afrika, var en lærd grammatiker fra 2. halvdel af 5. årh. e. Kr., forfatter af et oversigtsværk over de forskellige videnskaber, som i Middelalderen var en af hovedkilderne til kundskab om den klassiske Oldtid. De nævnte ord står i værkets 8. bog.

[2]) Om denne Svens redegørelse for sine kilder henvises til indledningen.

[3]) Denne sondring står dels for os som et vidnesbyrd om en spirende historisk kritik hos Sven, jfr. indledningen, dels er den vistnok tillige fra Svens side ment som en art undskyldning for det mangelfulde og brudstykkeagtige i hans fremstilling.

KAPITEL 1.

Om Danernes første konge.

Skjold er nævnt mig som den, der først styrede Danerne[1]. For nu at bruge hans navn til et ordspil, så bar han dette navn, fordi han såre ypperlig værgede alle rigets grænser med sit kongelige værns skjold[2]. Efter ham er i de islandske kvad kongerne nævnte Skjoldunger[3]. Han efterlod sig som arvinger til riget Frode og Haldan. I tidens løb kom de to brødre i deres ærgerrige tragten efter kongedømmet i kamp med hinanden, og Haldan fik efter at have dræbt sin broder eneherredømmet i landet[4]. Han avlede en søn og tronarving ved navn

---

[1]) Sven tager intet hensyn til den overlevering, der lader Dan være rigets første konge (jfr. Lundeårbøgernes sagnkrønike og Sakse), men begynder ligesom de islandske kilder kongerækken med Skjold.

[2]) Selvfølgelig er, som Sven Aggesøn antyder, egennavnet Skjold det samme som fællesnavnet skjold.

[3]) Benævnelsen Skjoldunger har Sven utvivlsomt hørt i islandske skjaldes lovkvad ved Valdemars hof. Da han imidlertid intet fortæller om Skjolds afstamning fra Odin, som Islænderne drager i forgrunden, er der ingen særlig grund til at antage, at Sven her bygger paa islandske kilder.

[4]) Der har på dette punkt hersket betydelig usikkerhed i overleveringen; nærmest ved Svens fortælling kommer Sakses, der lader Haldan slå sine to brødre Ro og Skate ihjel (Frode gøres til Haldans fader); Lundeårbøgernes sagnkrønike har en afvigende fremstilling, der intet kender til frændestriden, medens den islandske overlevering netop lægger hovedvægten på denne ved at skyde Helges og Ros hævn paa farbroderen Frode, som har dræbt deres fader Haldan (omvendt hos Sven), stærkt i forgrunden. Dette faderhævnsmotiv er lige så ukendt for Sven som for de øvrige danske kilder, og fælles for alle de danske kilder (i modsætning til de islandske) er det også at anbringe denne sagnrække så tidlig i kongerækken (kort efter Skjold eller Dan).

Helge, som for sin glimrende manddoms og raskheds skyld altid lå på vikingefærd. Da han nu havde hærget alle omkringliggende landes søkyster med sin vikingeflåde, og således lagt dem ind under sit herredømme, fik han navn af »havets konge«[1]. Han fulgtes på tronen af sin søn Rolf Krake, der havde faderens manddom og kraft. Rolf blev dræbt på Lejre, som dengang var en såre berømt kongsgård, men nu derimod, nær som den ligger ved Roskilde by, knap er beboet og næsten hører til de aller ringeste landsbyer[2]. Efter ham herskede hans søn Rørik med tilnavnet Slanganbøgi[3]. Efter ham fulgte på tronen hans arving, der havde tilnavn af sin behændighed og raskhed, og derfor på vort folkesprog kaldtes Frode hin frøkne[4]. Frodes søn og tronarving var Vermund, der ejede en sådan visdoms

---

[1]) De danske kilder tager dette ord i en noget anden betydning end det gængse, fra de norsk-islandske kilder velkendte udtryk: søkonge (en større vikingehøvding, der intet land besad). Både Lundeårbøgernes sagnkrønike, Sven Aggesøn og Sakse opfatter Helge som national konge, hvis særlige opgave er at kæmpe mod rigets fjender tilsøs. Sven Aggesøn, der overhovedet ikke nævner Ro, ved dog intet om den deling af magten mellem de to brødre, som bl. a. Lundeårbøgernes sagnkrønike beretter om.

[2]) Det gamle kongesæde på Lejre har sikkert allerede i Oldtidens slutning begyndt at tabe sin betydning; og navnlig efter Kristendommens indførelse flyttede kongerne utvivlsomt ind til den opblomstrende købstad i nærheden; på Svens tid har Lejre næppe været andet end en landsby.

[3]) Efter Rolf, hvis store bedrifter og berømmelige død Sven kun lige antyder, nævner han som hans søn og efterfølger Rørik (navnet er i texten forskrevet, men dets rigtige form ses hos Sakse). Røriks tilnavn betyder ringslynger og betegner ham som den gavmilde uddeler af guldringe til sine folk. Både Sakse og islandske kilder nævner denne konge kort efter Rolf uden dog at gøre ham til dennes søn og direkte efterfølger.

[4]) Frode den frøkne, hvis tilnavn Sven giver en ganske rigtig forklaring af (= den raske), har hos Sakse en anden plads i

kraft, at han fik navn efter den og kaldtes »den vise«[1]. Vermund avlede en søn ved navn Uffe[2]. Lige til sin alders tredivte år brugte denne aldrig sit mæle, for den uhyre skams skyld, som på den tid var overgået Danerne derved, at to Daner, som var dragne over til Sverige for at hævne deres fader, i forening havde fældet deres faders drabsmand[3]. Ti også dengang var det en skændsel og en vanære, når to gjorde det af med én, så meget mere, som det overtroiske hedenskab, der dengang herskede, ene og alene havde til mål at lægge vægt på tapperhed[4]. Den nævnte Vermund førte derfor selv styret over sit rige lige til sin alderdom; men endelig blev han så svækket af årene, at hans øjne blev blinde af ælde. Da nu rygtet om denne hans svaghed var nået til landene hinsides Elben, så svulmede Tyskernes frækhed op med hovmods opblæsthed; ti den kan jo aldrig holde sig indenfor sine rette grænser. Derfor vendte kejseren[5]

kongerækken og i nogle af de islandske kilder en atter derfra afvigende plads.

1) Også hos Sakse findes Vermund på en tilsvarende plads i kongerækken (foran Frode og Fridlev). Med Islænderne stemmer Sven derimod forsåvidt, som disse lader Vermund være Søn af en kong Frode, og giver ham samme tilnavn (vitri = vis), medens de danske kongerækker kalder ham Vermund blinde.

2) Sagnet om Vermund og Uffe er af meget gammel oprindelse, da det også kendes fra England, hvortil det må være kommet i meget tidlig tid.

3) Fortællingen om Kætes og Viges hævn på kong Adisl af Sverige for deres fader Frøvins drab, som Sven Aggesøn kun antyder, findes i fyldigere skikkelse hos Sakse (4. bog).

4) Tanken om det skammelige i at være to om én er dog snarere en frugt af Middelalderens ridderlige tankegang, og opfattelsen af Uffes Sakserkamp som en oprejsning for en skam, der tidligere var overgået Danerne, tilhører derfor heller næppe det oprindelige oldsagn. — Ytringen viser iøvrigt den ridderlighedsånd, som besjæler Sven Aggesøn selv.

5) Når Sven i steden for Saksernes høvding eller konge, som de andre kilder (i bedre overensstemmelse med sagnets folkelige skikkelse) nævner, taler om den tyske kejser, er dette et

sit vanvids hidsige rasen mod Danerne, da han tænkte, at han vilde opnå en mere ærefrygt indgydende herskermagt, når han først fik vundet Danernes rige. Der udsendes derfor spejdere med det hverv at bringe den opblæste fyrstes befalinger til den nævnte Danekonge Vermund og forelægge ham valg mellem tvende kår, som dog begge var onde. Enten skulde han nemlig, sagde han, overlade sit rige til det romerske kejserdømme og betale skat, eller også skaffe en helt, der vovede at indlade sig i tvekamp med kejserens kæmpe.

Bestyrtet over dette budskab stævnede kongen hele rigets stormandsskare sammen og spurgte dem indtrængende om, hvad der skulde gøres. Hans kongelige myndighed følte sig nemlig stedt i forvirring, da han, hvem der både påhvilede den pligt at føre den afgørende kamp, og hvis skyldighed det var at beskytte riget, havde fået sit blik hyllet i blindheds mørke, og tronarvingen gik målløs omkring og var sløv og dvask, så at der efter den almindelige mening aldeles ikke kunde sættes noget håb om frelse til ham. Ti fra barndommen af var denne Uffe hengiven til grådigt fylderi, og tog sig på Epikuræeres vis med stor flid snart af køkken og snart af kælder[1]. Nu sammenkaldtes altså stormandsstævnet, og der blev holdt et tingmøde for hele riget,

---

vidnesbyrd om, i hvor høj grad den ældre Valdemarstid følte den tyske kejser med hans krav på verdensherredømme som Danmarks arvefjende; derfor tænkes Tyskland allerede i den grå old som kejserrige, og ligeledes mærker man en genklang af Valdemarstidens nationalhad i skildringen af Tyskernes hovmod og opblæsthed (jfr. indledningen). Sven gennemfører dog ingenlunde konsekvent betegnelsen »den tyske kejser«; pludselig tales der blot om kongen (Sakserkongen) som Danernes modstander.

1) Ved kælder (af Latin cellarium) forstodes blot forrådsrum, sikkert en særskilt bygning på gården efter gammel bygningsskik.

og her fremstillede oldingen Tyskerkongens ærgerrige krav og udspurgte, hvad han skulde gøre her, hvor han havde valget mellem disse to onde kår. Rådvilde overfor denne knibe sad nu alle som en målløse; men da rejste den nævnte Uffe sig midt i forsamlingen. Da nu hele skaren så ham træde frem, kunde de ikke noksom undre sig over, hvorfor dog den målløse i miner og lader stillede sig an, som om han vilde tale. Og da nu som bekendt et særsyn altid må vække folks forundring, så vendte han alles blik mod sig. Endelig tog han således til orde og sagde: »Ej må udæskende trusler skræmme os, ti det er jo en medfødt egenskab hos de opblæste Tyskere, at de praler med ordskvalder og snildt forstår at indjage krystere og svæklinge skræk ved vindige trusler. Mig har jo naturen sat til at være den eneste ægte tronarving, og derfor er det, som I godt véd, sandelig min pligt at udsætte mig kækt for tvekampens fare, for at jeg enten ene kan falde for riget, eller ene vinde sejr for fædrelandet. For nu altså at gøre deres ordskvalder og trusler til intet, så lad dem bringe kejseren det bud tilbage, at kejserens søn og tronarving, fulgt af hans ypperste kæmpe, ikke må være bange for at mødes med mig alene.«

Det var hans ord, dem sagde han frem med stolthed i stemmen[1].

Da han nu havde fuldendt sin tale, spurgte oldingen sine sidemænd, hvem der havde talt disse ord. Men da han af de omkringstående hørte, at det var hans egen søn, der jo før havde været som stum, hvem disse ord skyldtes, bød han, at man skulde føre ham hen til ham, for at han kunde føle på ham. Og da han nu atter og atter havde følt ham på skuldre og arme, bag, lægge, skinneben og alle legemets organiske lemmer, udbrød han: »Sådan kan jeg mindes,

[1]) Jfr. Vergils Æneide VII 544.

at jeg selv var i min blomstrende ungdom«[1]. For at fatte os i korthed: tid og sted for kampen aftales, og med dette svar drog afsendingene hjem til deres eget.

KAPITEL 2.

Om Uffes tvekamp.

Der stod nu blot tilbage at skaffe våben tilveje, der passede for den ny hærmand. Man bragte da Uffe de ypperste sværd, som kongen kunde opdrive i sit rige; men så snart Uffe svang dem i sin højre, splintrede han hvert eneste af dem i tusind stykker. »Er det de våben«, sagde han, »hvormed jeg skal forsvare eget liv og rigets ære?« Da nu hans fader mærkede hans levende ungdomskraft, udbrød han: »Endnu er der ét tilbage, som kan frelse både vort rige og vort liv«. Han forlangte derpå at blive ført ud til en høj, hvor han i tidligere dage havde gemt et sværd af prøvet godhed. Vejledet af visse tegn og mærker på stenene lod han derpå et herligt glavind opgrave af jorden. Dette greb han straks i sin højre og sagde: »Her har du, min søn, det sværd, hvormed jeg så ofte har sejret, og som altid har været mig et usvigeligt værge«. Og med disse ord overgav han sønnen det[2].

Straks herefter stod den forud aftalte tid for tvekampen lige for døren. Under tilstrømning af talløse skarer fra alle kanter, bestemmes da en holm midt i Ejderfloden til kampplads[3], således at kæmperne var af-

---

[1]) Dette lille træk er ejendommeligt for Sven Aggesøn og findes ikke i Sakses vidtløftigere fortælling af sagnet.

[2]) Sven nævner ikke sværdets fra Sakses fortælling velkendte navn »Skrep«.

[3]) Ifølge det i Rydårbøgerne opbevarede sønderjyske stedsagn hed stedet siden Kunungekamp. Sakse beretter, at det var

skårne fra begge forsamlingers bistand og ikke kunde skaffe sig hjælp hos nogen. Medens nu Tyskerne tog plads på den hinsidige flodbred i Holsterlandet, og Danerne stillede sig op på denne side floden, valgte kongen sit sæde midt på broen, for at han, hvis hans eneste søn faldt, kunde styrte sig i flodens svælg og således undgå at opleve den sorg at se sig selv berøvet både søn og rige, inden han, den gråhærdede, gik i graven.

Kæmperne trådte derpå frem fra begge sider og mødtes på holmen. Og da nu vor herlige hærmand Uffe så de to komme sig imøde, brummede han ligesom en løve fra sit kraftige bryst, og fast i sind nølede han ikke med kækt at stille sig op mod de to udvalgte, omgjordet med det sværd, som hans fader i sin tid havde gemt (hvad vi ovenfor har omtalt), og holdende et andet, draget sværd i sin højre. Såsnart han nu havde dem lige overfor sig, tiltalte han hver især af dem; ja vor udmærkede kæmpe, hvis minde skal være uforgængeligt til evig tid, opæggede selv (hvad der er noget, man ellers kun sjælden læser om, er sket), sine modstandere til kamp med disse ord: »Hvis du«, sagde han til kongesønnen, »anspores af attrå efter vort rige, så at du vil vinde vor magts, vort herredømmes og vor rigdoms herligheder, så bør du gå frem mod mig i nærkamp foran din følgesvend, for at du således både kan udvide dit riges grænser og i dine hærmænds påsyn vinde kækheds ry«. Men kæmpen tiltalte han på følgende måde: »Her er for dig stedet til at udbrede dit ry for prøvet kækhed, når du går frem mod mig i nærkamp og ikke tøver med også i Danernes påsyn at lægge den glimrende manddom for dagen, som du alt tidligere har vist for Tyskerne. Nu kan du altså forøge dit ry for tapperhed og vente

---

den samme holm, hvor senere Sven Estridsøns søn Bjørn byggede sin borg (Rendsborg).

at blive beriget med herlig gavmildheds gave, når du både går frem foran din herre og holder dit værneskjold for ham til hans beskyttelse. Lad derfor, beder jeg dig, din blandt Tyskerne prøvede tapperhed sætte sig til mål at lære Danerne fægtekunstens forskellige regler, for at du til slut, efter at have vundet den ønskede sejr, kan vende hjem til dit eget med sejrsglæde og jubel«. Da han var færdig med disse opmuntringsord, huggede han af al magt løs på kæmpens hjælm, så at det sværd, han slog med, brast itu med et brag, der gjaldede over hele hæren. Derover brød Tyskernes skare ud i larmende jubelråb, men Danerne overvældedes af sorg og fortvivlelse og mumlede sagte under suk og hulken. Og da kongen hørte, at hans søns sværd var sprunget sønder, lod han sig flytte ud på randen af broen.

Men nu drog Uffe pludselig det sværd, han var omgjordet med, gav straks kæmpen et blodigt sår i hoften og huggede snart efter også hovedet af ham. Således drev lykken, så ustadigt vekslende som månen, sit spil med begge parter ved snart at begunstige den ene, snart den anden, og dem, som den nys havde forundt stor glæde og jubel, dem betragtede den bagefter med et stedmoderligt blik og et grumt åsyn. Da oldingen hørte dette, fattede han straks mere mod og lod sig flytte tilbage på sin forrige plads. Længe var nu heller ikke sejren tvivlsom. Uffe gjorde nemlig et kraftigt angreb, drev kejserdømmets arving ned til flodbredden, og dræbte ham der uden vanskelighed med sit sværd. Således blev han ene sejrherre over to og gav ved sin berømmelige manddom Danerne en herlig og fyldestgørende oprejsning for den skændsel, der var timedes dem for mange tider siden[1]. Så måtte da Tyskerne

---

[1]) Nemlig ved Kætes og Viges drab på kong Adisl; se ovenfor.

med skam og blusel under hånsord drage hjem til deres eget, efter at deres skvalder og trusler var gjorte til skamme, og senere førte den berømmelige Uffe i fred og ro styret i sit rige.

Uffe avlede en søn, som han gav navnet Dan, og som fik tilnavnet »den overmodige« eller »storladne«[1]. Denne fulgtes på tronen af sin søn Frode med tilnavnet »den gamle«. Efter ham tog hans søn Fridlev rigets styr. Dennes søn var Frode hin fredgode[2], også kaldet den gavmilde, fordi han lagde sig efter gavmildhed fremfor alle andre dyder; ti han agtede ikke guld og sølv højere end skarn. Efter ham fulgte hans søn Ingild ham på tronen. Efter ham kom der en lang mellemtid på mange år, i hvilke kongerne fulgtes på tronen, ikke af deres sønner, men af deres dattersønner, som dog altså på mødrene side hørte til kongeslægten[3]. Ingilds nærmeste efterfølger var Olaf. Denne undertvang med kraft alle de omliggende lande, ja nåede endog på sit sejrstog syv dagsrejser hinsides

---

[1]) Islænderne kalder denne konge Dan Mikilláti og modsætter ham Olaf Litilláti (som svarer til den danske overleverings Uffe). Sakse søger her at forene dansk og islandsk overlevering.

[2]) De andre kilder giver ikke Frode den gavmilde, men dennes farfader, Frode (den gamle), tilnavnet »fredgode«.

[3]) De foregående kongers rækkefølge stemmer nøje med Sakse og rummer utvivlsomt en fællesdansk overlevering, der sikkert må være blevet til længe før Valdemarstiden; men Sven er nu kommet til et punkt i kongerækken, hvor fællesoverleveringen glipper, og hvor Sakse indskyder forskellige sagn, som ikke hører hjemme i den oprindelige Skjoldungsagnkres (Siklingsagnene, Harald Hildetand m. m.). Det er i overensstemmelse med sit løfte om at give en pålidelig dansk kongerække, at Sven udelader alle disse sagn og kun hentyder til dem med en frase om »dattersønner« som tronarvinger, hvorved han bl. a. muligvis tænker på Harald Hildetands tilknytning til den gamle kongeæt (jfr. Sakses 7. bog).

Donau[1]. — Men for at man nu ikke skal beskylde mig for på fabelagtig eller løgnagtig vis at lade de konger følge umiddelbart efter hverandre, som jeg dog har hørt adskilles ved en ikke ringe tidsafstand, så vil jeg da, idet jeg ikke af ladhed, men tvertimod af mangel på hjemmelsmænd, overspringer mange berømmelige konger, overlade det til min omhyggelige eftermands gransken, ved flittig forsken at føje det til, hvad jeg på grund af svigtende overlevering har udeladt[2].

Efter dette gjorde Sivard, en søn af Regner Lodbrog, indfald i Danmarks rige[3]; han holdt slag med kongen, fældede ham og tog selv riget. Da han således havde erobret og besad riget, tog han den fældede konges datter til sin ægtehustru. Efter at han havde kendt kongedatteren på ægteskabelig vis, spurgte

---

[1]) Olaf kaldes hos Sven Aggesøn kun Ingilds efterfølger; Sakse kalder ham søn af Ingild, men hentyder iøvrigt til, at hans bedrifter var hyllede i tåge, så at intet sikkert derom kunde berettes.

[2]) Idet Sven gør omhyggelig rede for sine grunde til at udelade alle de løse kongesagn, der ikke hørte til Skjoldungrækken (hans ord om manglende hjemmelsmænd må åbenbart ikke forstås således, at han overhovedet ikke kendte disse sagn, idet meningen blot er, at ingen af hans hjemmelsmænd kunde give ham en bestemt ordnet rækkefølge af disse konger), henviser han disse æmner til behandling af eftermanden, hvormed han utvivlsomt mener Sakse, skønt han ikke her, som andetsteds i værket, nævner ham ved navn (sandsynligvis fordi det endnu lå udenfor Sakses plan at medtage Danmarks oldhistorie i sit værk). — Blandt de udeladte konger kan særlig fremhæves Harald Hildetand, der ellers findes i alle kilder, og Snjo, der også findes i de fleste kongerækker.

[3]) Sven går her pludselig over fra sagnkongerne til det 9de årh.s mere historiske konger. Sivard (= Sigurd Snogøje) nævnes i en samtidig tysk årbog som konge år 873 tillige med sin broder Haldan, der også kendes som vikingekonge i England (Northumberland). S. og Haldan nævnes som konger efter Hårek den yngre; hvorledes de er komne i besiddelse af Danmark, vides ikke.

hun ham, hvilket navn barnet skulde have, og kongen svarede hende med de ord, at når fødselen var endt, skulde moderen mindes sit bælte. Da hun så havde overstået fødselsstunden, kaldte hun, med hentydning til ordet »knude«, sin søn Knud, såsom ....[1]. Han var den første i Danmark, som bar dette navn[2]. Han var den eneste siden den ovennævnte Frodes tid, der var udsprungen af kongelig æt[3]. I hans barndom blev Enni-Gnup, en sællandsk bonde, sat til rigets vogter[4]. Men da den nævnte Knud var vokset til og bleven yngling, greb han selv kongespiret. I tidens løb fik han en søn, som han bestemte skulde have navnet Frode[5]. Frode avlede en søn, som han kaldte Harald[6].

---

[1]) Her maa være et hul i teksten; de manglende ord må antages at have indeholdt en nærmere forklaring af ordspillet med »Knud« (ifølge prof. Gertz's antagelse); rimeligvis en hentydning til, at kongen som ægtemand først løste hendes bæltes knude.

[2]) Navnet Knud er i Oldtiden sjældent og synes virkelig oprindelig kun at høre hjemme i den danske kongeslægt. Jomsvikingasaga kap. 1 indeholder et meget afvigende navnesagn, som også udleder navnet af ordet »knude«. — Denne Knud er iøvrigt vistnok den samme, som den »Harde-Knud«, der fra Adam af Bremen kendes som fader til Gorm (den gamle).

[3]) Meningen af disse ord er utvivlsomt, at fra nu af følger atter søn efter fader på Danmarks trone — et udtryk for, at Sven nu atter mener at kunne give en pålidelig dansk kongerække (i modsætning til den »mellemtid«, da kongerne efterfulgtes af deres »dattersønner«, se ovenfor).

[4]) Vi har her en svag og forvansket hjemlig overlevering (jfr. Sakse) om den kong Gnupa af svensk æt, der i 10. årh.s begyndelse (på Gorms tid) har siddet inde med en del af riget, nemlig Sønderjylland, og hvis navn findes på runestenene fra Vedelspang ved Slesvig.

[5]) Denne Frode kendes også andensteds fra (han var næppe søn af Knud); han siges at have gjort Englandstog og at være bleven døbt i England; ifølge Roskildekrøniken var det ham, der opførte trefoldighedskirken ved Århus.

[6]) Denne Harald er en dobbeltgænger af Harald Blåtand, som allerede findes i Roskildekrøniken, og utvivlsomt er opkommet ved en misforståelse.

Han efterfulgtes af sin søn og tronarving Gorm Løge[1], en lad mand, der alene var hengiven til udskejelser og drik. Han havde til hustru hin berømmelige dronning Thyra, som fik tilnavnet »rigets pryd«[2]. Om hendes glimrende hæders ry kan jeg ikke tie; ti det er jo sæd at omtale de menneskers storværker, som har vundet sig særlig stort ry.

KAPITEL 3.

Om Thyra Danmarkebot.

Den nys nævnte Thyra var en kvinde, der udmærkede sig ved alle mulige dyder; ti naturen havde med flid udstyret hende med mange forskellige gaver både på sjæl og legeme. Hendes åsyn var nemlig smykket af sjælden skønhed, og på hendes kinder havde rosen i pagt med liljen malet sit purpurskær. Desuden var hun kysk, tugtig, vittig og fuld af finhed i hele sit væsen. Yderligere havde den guddommelige nåde i hendes sjæl tændt en så stor og glimrende klogskabs lys, at man skulde tro, at hun havde øst Nestors kløgt, Ulysses' snille og Salomons visdom af ét og samme væld. Havde hun blot været tvættet ren i dåbens kilde, kunde man i sandhed have taget hende for dron-

---

1) Løge = løj, lad (jfr. »at løje af«). Som det følgende viser, er denne Gorm den samme som ham, man gerne kalder Gorm den gamle. Det er ikke udelukket, at det af Sven Aggesøn opbevarede tilnavn til Gorm rummer en ret pålidelig efterretning om hans karakter.

2) I disse ord skjuler sig uden tvivl det fra andre kilder kendte tilnavn Danebod, eller i dets rigtigere form »tanmarkarbut« (jfr. den følgende kapiteloverskrift), således som navnet findes på den mindre Jellingesten (som Gorm satte over Thyra). Navnet betegner hende som den, der bøder på riget, istandsætter riget.

ningen af Saba, som var kommen for at udforske Salomons visdom[1].

På de tider havde kejser Otto lagt Danmark under sig som skatskyldigt land[2], uden tvivl på grund af kongens ladhed; thi denne var jo, som vi ovenfor har omtalt, kun hengiven til frådseri og udsvævelser. Ja, kejserens frækhed gik endog så vidt, at han forsøgte at påføre hele riget vanære, han stræbte nemlig at lokke den nys nævnte dronning og hilde hendes kyskhed i sine garn. Han udsendte derfor sendebud, der under påskud af at indkræve skat skulde søge dronningen i hendes bur, bringe hende kejserens hilsen, og tillige byde hende dennes gaver og kongelige skænk. Desuden fik de det hverv at foresnakke dronningen, hvor meget bedre hun kunde stå sig ved at være kejserinde og styre det romerske rige end at være enten en skatskyldig fyrstes hustru eller i det mindste kun dronning over et ganske uanseligt kongerige — siden hun jo besad ikke blot en fremtrædende og pragtfuld legemsskønhed, men ogsaa en enestående åndens visdom. »Lad derfor«, siger de, »Eders sunde forstand bestemme sig til ikke

[1]) Jfr. 1. kong. 10, 1—13. I modsætning til andre kilder opfatter Sven uden videre Thyra som hedning, og det er ikke usandsynligt, at det folkesagn, han følger, rummer den historiske sandhed.

[2]) Det (ganske uhistoriske) folkesagn, som Sven her fortæller, har vel i sin oprindelige skikkelse kun talt om den tyske konge (Sakserkongen) i almindelighed, og når kejseren her kaldes Otto (hvormed sikkert menes Otto den store 936—73), er grunden sikkert den, at Sven eller hans hjemmelsmand ad litterær vej (Adam af Bremen f. ex.) vidste, at kejser Otto var nogenlunde samtidig med Gorm (rettere med Gorms søn Harald Blåtand). Når Sven taler om, at Otto underlagde sig Danmark, er det derfor historisk betydningsløst og endog urigtigt (Ottos søn Otto II gjorde derimod et tog mod Harald Blåtand), og i det hele må sagnets betydning søges i dets vidnesbyrd om Valdemarstidens opfattelse af forholdet til Tyskland.

uoverlagt at afslå den tilbudte magt, og lad det også være et bevis på Eders høje klogskab, at I hellere med urokkelig fasthed vil gemme en så berømmelig fyrstes navn og højhed i Eders hengivenheds skød end undlade at gengælde med de samme følelser den store højagtelse og kærlighed, som han omfatter Eder med.«

— Efterat dronning Thyra havde hørt dette, æskede hun betænkningstid, for at hun kunde udfinde et velvilligt og passende svar, der kunde veje lige op imod så artig en hilsen. Da imidlertid afsendingene kun gjorde et kort ophold dér, nødte den ved løftet[1] pådragne forpligtelse dronningen mere tvingende til at finde en udvej i den foreliggende sag. Omsider, da hine spurgte, hvad svar de skulde bringe hjem til deres herre, havde hin berømmelige heltinde, der fremfor nogen anden fortjente dronningenavn, i sin ædle sjæl udtænkt en sindrig list, og hun gav sig da til at smigre dem med de sødeste ord og erklærede sig rede til at opfylde deres herres ønske. Det var imidlertid, påviste hun, en vanskelig sag for hende at indlade sig på, således at vrage sin retmæssige mands seng for, som en horkvinde, at flyve lige ind i ægteskab med en anden mand. En anselig sum penge, lod hun dem forstå, var altså nødvendig, til at forsone og bøde på et så dristigt foretagende og en gerning, der i den grad kunde bringe hende i vanry. Hvis de derfor higede efter at få deres ønske opfyldt, måtte de overlade hende tre års skat. Uden tøven drog så afsendingene meget hastigt afsted til kejseren for at meddele ham både dronningens svar og det vilkår, det indeholdt. Da kejseren havde hørt dette, lovede han med oprømt åsyn og stor glæde, hvad Thyra havde krævet; kun måtte hun til betryggelse af aftalen give gidsler. Straks ilede afsendingene tilbage

---

[1]) Nemlig om svar.

til Danmark og meddelte dronningen kejserens vilje; tillige krævede de gidsler af hende, for at aftalen des mere fast og sikkert kunde stå ved magt. Uden tøven udvalgtes tolv højbårne heltesønner til gidsler, og dem tog afsendingene med sig til Saksen[1].

Imidlertid lod dronningen over hele riget udgå det lovbud, at alt folket hele riget over skulde samles til stævne nær ved Slesvig som mødested; og hun bød så alle bofaste mænd i riget, med egne hænder at arbejde på en vældig vold, som hun havde fattet den plan at opføre i hast. Var der nogen, der trykkedes af mangel på formue, gav hun dem hjælp og understøttelse af skatten; og hun anvendte altså til et sådant værk de penge, hun ved list havde skaffet sig. Der var ingen, som hun gav lov til at unddrage sig; nej, ynglinge, oldinge og fuldvoksne mænd, alle sammen måtte de i deres sved arbejde på det nysnævnte værk, og kun de gik fri, der hindredes enten af alt for spæd barndom eller af kraftløs alderdom. I den grad hvilede der nemlig en tvang over alle til at adlyde, at alle, rige og fattige uden forskel måtte arbejde på dronningens marker og jorder ligesom landboer[2]. Ti paa den tid besad kongerne al jord i riget med ejendomsret, alt eftersom hver af dem fik styret i riget[3]. Så opførte da først

[1]) Når der her ikke tales om kejserdømmet i almindelighed, men kun om det til Danmark grænsende tyske landskab, svarer dette til, at folkesagnet i sin oprindelige skikkelse næppe har talt om den tyske kejser, men om Sakserkongen; jfr. Uffesagnet.

[2]) Ved landbo forstodes den mand, der havde lejet en anden mands jord til dyrkning mod en bestemt afgift og således ikke selv var jordejer. Sådanne landboer (fæstebønder) indtog som regel en mindre anset stilling i samfundet end de egentlige »adelbønder« (selvejere).

[3]) Den hos Valdemarstidens historieskrivere almindelige opfattelse af Oldtidens forhold som langt større og herligere end de senere tiders fører her Sven Aggesøn til at tillægge Oldtids-

Thyra det herlige virke, som siden altid har hegnet Danerne som et gærde og været dem det tryggeste værn mod tysk rasen[1].

Da hun nu alt i to år havde arbejdet herpå, kom dette store byggeforetagendes berømmelige ry for kejserens øren, og denne lod derfor for anden gang afsendinge drage til Danmark, der snildt skulde udspørge dronningen, hvorfor hun dog anstrengte sig med et så stort værk — hvis hun da ikke pønsede paa at bryde aftalen. Herpå gav den ordsnilde dronning følgende svar: »Ikke noksom kan jeg undre mig over, hvor det kan være, at en fyrste af en så fremragende forstand,

---

kongedømmet en langt større magtfylde, end det nogensinde kan have haft. Kongen har sikkert aldrig gjort ejendomsret gældende til al jord i landet, men kun til det, som ingen andre ejede: store skove (almindinger), større åer og søer osv. — På den anden side kunde det muligvis tænkes, at Svens ord måtte opfattes på samme måde som den tilsvarende norske tradition om, at Harald Hårfager tilegnede sig al odel og gjorde alle bønder til sine lejlændinge (svarende til dansk landbo, jfr. ovenfor): som en levning af en ældgammel opfattelse, der betragtede kongens ret til at kræve lydighed af enhver som et indgreb i personlig frihed og hans ret til at kræve skatter og afgifter som en ophævelse af al egentlig ejendomsret. — I så fald har da Sven, som rimeligt er, taget den gamle overlevering om kongernes ejendomsret til al jord ganske bogstavelig, og på denne måde passede den jo også meget godt til hans forestillinger om Oldtidskongedømmets storhed (jfr. ovenfor).

1) Denne kerne af det ellers i alle enkeltheder uhistoriske sagn må der sikkert ligge noget virkeligt til grund for; i hvert fald vides det af samtidige kilder, at Danevirke fandtes på kejser Otto II's tid, da han 974 gjorde tog mod Harald Blåtand, medens det aldrig nævnes før denne tid; og herpå tyder også Thyras tilnavn Danebod eller i dets rigtigere form: »tanmarkarbut«: »den, der bøder på Danmark«. Det må derfor antages, at folkesagnet med rette nævner Thyra som den, der (muligvis i fællesskab med sønnen Harald, som Sakse beretter) opførte den ny grænsevold. — Thyras vold bestod af jord, afstivet med svære træstammer og stenlag, og var $1^1/_2$ mil lang; den står for en stor del endnu.

hvis trone guddommens nåde næsten har hævet op til stjernerne, og som ved sin indsigtsfulde kløgt har lagt så mange vilde folkeslag ind under sit herredømme – at han vil nedlade sig til at forske efter dybtgående planer hos en enfoldig kvinde. Jeg kan nemlig ikke tænke mig, at det skulde være forblevet skjult for hans snilde blik, hvad jo ogsaa eders erfaring alt har indset, at der for alt samkvem med vort land, til fods som til hest, kun staar én vej åben, der fører over en ikke ret stor flad slette; og for den har jeg nu skudt en vældig murs slå i den hensigt, at medens døren hidtil stod på vid gab for hele riget, skal nu, idet vejen næsten er spærret ved murens hindring, en ganske snever port holde dem tilbage, der vil ud. Når jeg nemlig tro har opfyldt min herres ønske og føjet mig efter eders vilje, så vil den almindelige ledingshær, som vort folk i sin grumhed uden tvivl vil opbyde imod mig, med lethed kunde hindres i at forfølge os, når et så mægtigt virke spærrer dem vejen.« Da afsendingene hørte dette, priste de den berømmelige kvindes snille såvel som hendes veltalenhed i høje toner; og, sikre på deres ønskes opfyldelse, ilede de glade hjem til deres eget.

Imidlertid arbejdede dronningen med end større iver videre på det påbegyndte værk; og således spottede kvindesnille tysk hovmod. Men da så tre års tid var runden, stod det sindrige byggeforetagende fuldt færdigt, overmåde stateligt prydet med tinder. Efterkommerne har givet det navnet Danevirke, fordi det blev bragt i stand og fuldført ved Danernes sved[1]. Og dronning Thyra, ved hvis klogskab Danernes frihed både er vun-

---

[1]) I virkeligheden betyder ordet »virke« det samme som værn (befæstningsanlæg), og er ikke det samme ord som »værk«, hvilket sidste Sven Aggesøn tænker på.

den og styrket, gav de ej med urette navn af Danmarks pryd[1].

Nu varede det ikke længe, før kejseren bød udvalgte krigere fra sit kejserdømme at drage til Danmark i et prægtigt optog for at gaa dronningen i møde. De ledsagedes da også under stor jubel af en skare legere, der lod fedler, cithere, strengeleg og pavker klinge[2]. Efter at have rejst deres telte ved Ejderen, ventede de her på dronningens ankomst; til Danmark sendte de kun et lille udvalg af stormænd, der skulde udforske dronningens stemning. Da Thyra havde erfaret deres ankomst, samlede hun dèr de viseste mænd i sit rige, og i alle disses påhør tiltalte og svarede hun dem således: »Hvad kejseren kræver, nægter jeg; hvad han begærer, afslår jeg, og hvad han attrår, skyr jeg, på det, at jeg ikke som overløber og horkvinde på én gang skal påføre mit rige skam, mit køn blusel, og mine undersåtter vanære. Når I nemlig foreholder mig kongens, min husbonds, ladhed, så må I dog ikke tro, at der heri møder mig nogen hindring; thi hele riget lyder alene mit vink, og ingen retssag eller trætte endes uden mit samtykke, så at jeg gælder for konge og dronning på én gang og nyder begges hæder. Og kongen har da for resten, må I vide, i al fald d e t adelsmærke at pryde sig med, at han i alle henseender stammer fra kongelig slægt. Kan han derfor end ikke måle sig med kejseren i magtfylde, så står han dog ingenlunde tilbage for ham i kongelig byrd. Og for at slutte med et kort ord: jeg skal nok med min kraftige

---

[1]) Om Thyras tilnavn Danmarkebot se ovenfor.

[2]) Sven nærer ikke blot uvilje mod tysk hovmod, men også mod tysk blødagtighed (jfr. Sakses fortælling om Starkad og Ingild); mange af de udenlandske sæder trængte dog igennem, og bl. a. var »legeren« en sikker gæst ved den senere Middelalders fester og gilder (»der var ikke guld for legeren spart«).

højre snart frigøre Danerne fra skatskyldighedens trældomsåg, og vil aldeles ikke vise jer nogen hyldings ærbødighed«. Ved at høre dette ganske uventede svar blev afsendingene helt bestyrtede, så de tabte mund og mæle, og forvirrede vendte de tilbage til de før omtalte fornemme mænds telte. Her strømmede disse stormænds skare sammen og flokkede sig om dem, idet de spurgte dem, hvad grunden var til, at de med en så ilsom hast fremskyndede deres hjemfærd. Og hine nølede ikke med at berette, hvordan de fuldstændig var blevne skuffede i deres forhåbninger og dårede af en kvindes list. — Da nu dette rygtedes, blev der straks givet det bud, at gidslerne skulde dømmes til døden. At dette vilde blive sagens udfald, havde hin berømmelige dronning, såsom hun ikke var uden evne til at skønne om fremtiden, rigtignok alt længe i forvejen forudset; men hun havde ment, det var bedre at ofre nogle få til døden og derved løskøbe hele riget af trældom, end trælle sig ihjel for fremmede. — Således blev de ærgerrige Tyskere gjorte til skamme, deres jubel vendtes til kvide, og de vendte straks derefter hjem med sorg og suk. —

Da hin berømmelige dronning tillige med sin husbond, kongen, havde fuldendt sit åremål, så lod deres søn Harald Blåtand, der også arvede kronen, efter sine hedenske landsmænds skik begge sine forældre jorde i to ens tvillinghøje som stolte gravmæler, tæt ved kongsgården i Jellinge[1].

---

[1]) De to høje findes som bekendt endnu og bærer vidne om den gamle hedenske gravskik, som snart efter ophørte (Harald selv begravedes i Trefoldighedskirken i Roskilde). Ved undersøgelser i vort årh. fandtes kun i den nordre høj et af egeplanker tømret anseligt gravkammer; i den søndre høj fandtes intet, og denne høj har vel snarest været en mindehøj over forældrene, som Harald har opført. Bekendte er de to til højene hørende runestene, hvis indskrifter i oversættelse

KAPITEL 4.

Om Harald Blåtand.

Denne Harald styrede lang tid efter land og rige med sit kongespir. Han var den første, der udspyede hedenskabets vederstyggeligheder og tilbad Kristi kors[1].

Da han opbød sin hær for at få en vældig sten slæbt afsted, som han havde besluttet at rejse på sin moders gravhøj som mindesmærke over hende, opstod der oprør blandt folket både på grund af den ny gudsdyrkelses skik og for det utålelige trældomsågs skyld, og folkerøret tog til at bruse så højt, at almuen i sit raseri fordrev selve kongen fra riget. Denne tog i ilsom fart flugten, ti frygten gav hans fødder vinger[2], og drog som landflygtig mand helt over til Vendland, hvor han, efter at have opnået fred, skal være bleven den første grundlægger af den by, som kaldes Jomsborg[3].

---

lyder: 1) Gorm konge gjorde dette mindesmærke efter Thyra sin kone, Danmarks bod; 2) Harald konge bad gøre dette mindesmærke efter Gorm sin fader og efter Thyra sin moder, den Harald, som vandt sig al Danmark og Norge og gjorde Danerne kristne.

[1]) Haralds omvendelse til kristendommen (ved bisp Poppos jernbyrd o. 960) var i virkeligheden afgørende for den nye religions endelige sejr i landet.

[2]) Jfr. Vergils Æneide VIII, 224.

[3]) Folkesagnet om stenen til Thyras gravhøj findes i en fyldigere skikkelse hos Sakse; om der ligger noget historisk til grund derfor, er det næppe muligt at afgøre; historisk sikkert er det kun, at Haralds søn Sven i faderens senere år gjorde oprør mod ham, og at Harald måtte flygte til Jomsborg, hvor han døde. — Den blomstrende købstad ved Odermundingen Jomsborg var vel ikke anlagt af Harald Blåtand, men det hos Sven og Sakse opbevarede folkesagn, der kalder Harald Jomsborgs grundlægger, rummer dog en utvivlsom historisk kerne, idet Harald har underlagt sig de vendiske lande ved Odermundingen og lagt en del af sin hird, der dannede et

Denne bys mure har jeg Sven selv set ærkebisp Absalon jævne med jorden[1]. — I Haralds landflygtighed sattes hans søn Sven med tilnavnet Tjugeskæg[2] i hans sted over riget. Han antog som en sand tilbeder af Gud troen på den hellige treenighed, som hans fader i sin landflygtighed omsider havde bortkastet, og genfødt i den hellige dåbs bad, bød han, at Guds ords sæd skulde udbredes over hele landet[3].

Efter nogen tids forløb indfandt der sig afsendinge hos ham, som skulde bestræbe sig for at vende den splid til enighed. der var opstået mellem faderen og

---

særligt krigersamfund (»Jomsvikinger«), som besætning i Jomsborg, for at sikre sit herredømme i disse egne. Haralds »grundlæggelse« af Jomsborg må således selvfølgelig ikke, som her hos Sven Aggesøn, henføres til hans landflygtighed, og nogen kronologisk rækkefølge af begivenhederne må man i det hele mindst af alt vente hos Sven Aggesøn.

1) Jomsborg, der allerede i 11. årh. var bleven en ren vendisk købstad ligesom tidligere, ødelagdes af Absalon 1184 efter den store sejr over Bogislav ved Rygen; Sven er med rette stolt over at have været med på dette afgørende Vendertog.

2) Tjugeskæg ɔ: tyveskæg, forkeskæg (tvedelt skæg).

3) Sven afviger her fuldstændig fra den almindelige kirkelige opfattelse (der bl. a. også til dels findes hos Sakse), og som væsentlig stammer fra Adam af Bremen. Denne, der for en stor del bygger på meddelelser fra Sven Estridsøn, omgiver nemlig Haralds minde med en art helgenglorie, medens sønnen Sven opfattes som den grummeste hedning og fadermorder. I modsætning til denne forvrængede kirkelige opfattelse giver Sven Aggesøn (og til dels de islandske sagaer) os den folkelige overleverings opfattelse, som ikke er Harald Blåtand gunstig, men nærmest sympatiserer med Sven Tjugeskægs raske kæmpeskikkelse. Når folkesagnet på Valdemarernes tid opfatter Sven Tjugeskæg som kristen, står det da den historiske sandhed langt nærmere end Adam af Bremens ganske urigtige opfattelse af Sven som en vild hedning, der forfulgte de kristne. Men når den folkelige sympati for sønnen går så vidt, at folkesagnet taler om, at Harald Blåtand faldt fra kristendommen igen, er det sikkert et godt stykke på den anden side af den historiske sandhed.

hans søn, der sad på kongetronen. Kong Sven aftalte da, at hans fader med Venderne skulde møde ham i Grønsund for at underhandle om fred. Da kongen så til den fastsatte tid var kommen derhen med Danehæren, måtte han længe vente paa sin faders ankomst. — Imidlertid havde den landflygtige Harald, efter tilskyndelse af sin rådgiver, en mand ved Navn Palnes Toke[1], ladet sig bygge et langskib, der løb let for årerne, bemandet det med de mest prøvede søfolk og sat den nævnte Palne[2] til styrmand på det. Denne drog nu i ilsom fart hen for at møde kongen; og da han var kommen i nærheden af Danehæren, lod han årerne anbringe i række ved tofterne og bagstavnen på sit skib lægge tæt op til bagstavnen på kongens, idet han havde fundet på en listig plan. Da alt således var ordnet, vækkede han i al stilhed ved dagens første lysning kongen, der lå og sov på sit leje. Kongen vågnede og spurgte, hvad der var på færde. »Det er os«, svarede han, »din faders afsendinge, som er komne herover til dig for at forhandle om fred«. Da kongen hørte dette, ønskede han at få nøjagtigere besked om, hvorledes det stod til med hans fader, og stak derfor hovedet lidt ud over skibets ræling. Straks greb da den nævnte Palnatoke[3] ham fat ved ørerne og håret, og da han i legemskraft var den stærkeste, var al kongens modstand forgæves, så han fik halet denne, mod hans vilje, over i skibet til sig, hvorpå han skyndsomt tog flugten med kraftige åretag, uden at kongens svage råb nyttede noget, da ingen af de andre anede noget

---

1) Mandens egentlige navn er Toke (som også Sakse kalder ham); men foran dette er (som kendingsnavn) stillet hans faders navn i genitiv (Palna-Toke); i denne form findes navnet foruden hos Sven også i de islandske sagaer.

2) Navnet Palne må ved en misforståelse være indkommet her i steden for Toke.

3) Teksten har her (mindre rigtigt): Palne Toke.

om sagen; og han helmede ikke eller blev træt af anstrængelsen, før han var kommen til den førnævnte by[1]. Da Venderne[2] nu fik ham at se, opstod der røre i folket, og man dømte fangen til forskellige dødsmåder og udsøgte pinsler. Men stormændenes udvalgte skare havde forstandigere tanker og trængte igennem dermed. De anså det nemlig for rådeligere at lade ham blive købt fri mod en mægtig sum løsepenge, så Venden derved kunde blive rigt og glæde sig ved evig rigdom, medens Danernes hjælpekilder var udtømte; det var bedre end, at han skulde blive dræbt og omkomme ved en kortvarig død. Ti det vilde kun lidet fremme deres fælles bedste, hvis fangen dømtes til død og undergang. Der beskikkedes derfor afsendinge, som skulde melde Danerne, at de måtte løskøbe deres konge for hans tredobbelte vægt i guld og sølv. Dette tøvede man ej heller længe med at gøre. Man fik nemlig så godt som hele rigets formue samlet sammen på ét sted, og da Venderne så med den fangne konge gav møde ved Vindingå[3], undslog Danerne sig ikke for at løskøbe Sven. Men da skatten ikke slog til til hans løskøbelse, besluttede fruerne at udfylde løsesummen ved at lægge deres smykker til; og ringe, armbånd, ørenringe, halskæder, kort sagt, alle de klenodier, de ejede, ofrede de for at udfri kongen. Efter at dette var fuldbragt, fik Danerne da for første gang af kongen skove og lunde at bruge i fællesskab. Også kvinderne, der før havde været ganske udelukkede fra fædrenearv, fik nu det til tak for fruernes mod ham udviste hengivenhed

---

[1]) Der menes Jomsborg.

[2]) Sven Aggesøn opfatter ganske naturligt Jomsborgs indbyggere, Haralds og Palnatokes folk, som Vender, hvad de jo var på hans tid; men folkesagnet handler utvivlsomt om kong Svens tilfangetagelse ved Jomsvikinger (se nedenfor).

[3]) ved Nyborg på Fyn.

og ydelse af velgerninger, at han første gang bestemte, at for fremtiden skulde søster tage halv lod mod broder ved arvedeling. Han anså det nemlig i alle måder at være ret og billigt at lønne dette bevis på oprigtig hengivenhed med en tilsvarende velvilje og tak[1].

---

[1]) Kernen i det af Sven fortalte sagn, som i en lignende skikkelse findes hos Sakse og Islændingene, må utvivlsomt være historisk sand, at nemlig kong Sven engang er bleven tagen til fange af kong Haralds tro mænd Jomsvikingerne, men atter udløst mod en meget stor løsesum; hertil hentyder allerede Adam af Bremen. De nærmere omstændigheder er det derimod næppe muligt at slå sikkert fast. Vel stemmer sagnformerne godt overens om den listige måde for kong Svens tilfangetagelse, men på andre punkter er der store afvigelser. Sven Aggesøn er den eneste, der lader begivenheden foregå i Haralds levende live; på dette punkt rummer måske snarere de andre kilders sagnform den historiske sandhed, så at begivenheden snarere bør henlægges til Sven Tjugeskægs første kongeår. Fremdeles er Sven Aggesøn ene om at lade Palnatoke tage kongen til fange, medens Islænderne nævner Jomsvikingehøvdingen Sigvald. Sagnene om Palnatoke er ganske vist i høj Grad forvirrede, upålidelige og omdannede; men såfremt den af Islænderne opbevarede overlevering om Palnatoke som høvding i Jomsborg rummer en rigtig historisk kerne (hvad der vel er nogen grund til at antage), må man sige, at dette nærmest taler for rigtigheden af den hos Sven Aggesøn opbevarede sagnform, der kalder Palnatoke kong Haralds mand og rådgiver; ti har Palnatoke været høvding i Jomsborg, må han have været det som kong Haralds mand. (De bekendte sagn om Palnatokes fjendskab mod Harald Blåtand og anledningerne dertil kan ikke opfattes som historiske.) — Til det skønne sagn om Svens løskøbelse ved undersåtternes (særlig kvindernes) ofre knytter den danske overlevering hos Sven og Sakse to lovsagn, der henfører den fælles brugsret til skovene, samt søsters ret til halv arv med broder, til Sven Tjugeskæg. Begge disse retsinstitutioner hørte på Valdemarernes tid til gammel sædvaneret, og lovsagnet giver dem just præg af ælde ved at henføre dem til en konge, hvis kongetid lå så langt tilbage i tiden. Hvad selve disse lovbestemmelser angår, er det utvivlsomt, at der har været en tid, da kvinden overhovedet ingen arveret havde, og det tidspunkt, da kvinden fik den halve arveret

KAPITEL 5.

Om Knud den Store.

Efter Svens død fulgte hans søn Knud, som man også kaldte Gamle Knud [1], ham på tronen. Han udvidede med en forbavsende dygtighed og kraft sit riges grænser; thi fra det yderste Thule [2] og næsten lige ned til Grækernes kejserdømme lagde han ved mangfoldig manddomsdåd alle landene trindt omkring under sit herredømme; han undertvang nemlig Irland, England, Frankrig, Italien, Lombardiet, Tyskland, Norge, Vendland og Samland [3]. Knud var også den første, der,

---

hun havde Middelalderen igennem, må snarest (med lovsagnet) sættes til overgangstiden mellem Oldtid og Middelalder; nogen ligefrem lovændring herom må man dog selvfølgelig ikke tænke sig vedtaget. Den gængse ret til fælles brug af almindingerne (skovene, af hvilke kongen ejede de største) må derimod have været en ældgammel sædvaneret, hvis opståen der næppe er nogen særlig grund til at henføre til denne tid.

1) Således kaldtes han utvivlsomt i modsætning til senere konger og kongeætlinge af dette navn.

2) Det yderste Thule betegner hos klassikerne Norden (i al almindelighed).

3) Medens alt, hvad Sven hidtil har fortalt, er virkelige folkesagn fra Valdemarernes tid, er hans fortællinger om Knud den store og hans nærmeste efterfølgere øste af en mere plumret kilde og bærer præg af en vis (halv-)lærd sagndannelse, der for en stor del må gå tilbage til misforstået litterær viden, navnlig erhvervet ved læsning af Adam af Bremen. — Netop den lange opregning af Knuds erobringer kan ikke stamme fra ægte folkeoverlevering, men må have den før antydede oprindelse; iøvrigt er den ved hele sin ganske uhistoriske karakter et mærkeligt vidnesbyrd om, hvor formørket mindet om Knud var på Valdemarernes tid, idet kun et tåget billede af den vældige erobrer var blevet tilbage i folkets bevidsthed. — Af de ni opregnede lande, må de fem slettes (Irland, Frankrig, Italien, Lombardiet, Tyskland); til-

medens han herskede i fred og ro i England, udstedte hærlove, som vi med tiden efter vor ringe ævne skal komme ind på[1].

Hans datter var Gunhild, en berømmelig kvinde, der forenedes i ægteskab med kejser Henrik, søn af kejser Konrad[2]. Da denne ved en oprørsk rejsning af Romerne var bleven fordrevet fra sin kongestol, vendte han sig til sin svigerfader og bønfaldt ham om hjælp. Herved fik den herlige og berømmelige Knud en god lejlighed til at samle sin hær og drage plyndrende ned først gennem Frankrige; derfra gik han videre og hærgede Lombardiet tillige med Italien, og tvang dernæst ved mangfoldig heltedåd Romerne til at overgive deres stad til ham; endelig genindsatte han sin svigersøn kejseren på hans trone[3]. Derefter drog han i stort festoptog lige

---

bage står England (vundet 1015—16), Norge (vundet 1028), Vendland, hvor Knud havde en betydelig magt, og hvor hans svoger Ulf en tid lang var jarl, samt Samland (= Preussen), som Knud synes at have gjort tog til 1023.

[1]) Ved »hærlove« må forstås den såkaldte »Vederlov«, gældende for »Thinglid«, en skare af 3000 udvalgte krigere (»huskarle«), som Knud oprettede, og som dannede en art udvidet hird. Vederloven, der giver regler for hirdmænds forhold indbyrdes og til kongen, betragtedes senere som gældende for det samfund af stormænd, særlig knyttede til kongen (Vederlaget), der i Danmark udviklede sig af kongens snevrere hirdfølge, og overleveringen opfattede Knud som den, der først havde givet denne hirdlov for det af ham oprettede »Thinglid«. — Sven Aggesøn giver her et løfte om senere at behandle Vederloven, hvad han også virkelig gør i et særskilt skrift (se indledningen).

[2]) Ægteskabet mellem Henrik og Gunhild aftaltes 1035, men fuldbyrdedes først efter Knuds død (1036), og Gunhild døde allerede 1038, året inden Henrik (III) blev kejser.

[3]) Dette sagn, der gentages hos Sakse, er indtil de mindste enkeltheder fuldstændig uhistorisk. Noget folkesagn kan det ifølge hele sin karakter ikke være: det er utvivlsomt en lærd sagndannelse, muligvis på grundlag af Adam af Bremen. I al fald findes hos denne en (ligeledes urigtig) fremstilling,

til Frankrig, og kom også til Tours, hvorfra han med magt førte den hellige Martins levninger med sig til Rothomag, fordi han elskede denne by i ganske særlig grad fremfor andre[1]. Den nævnte Knud avlede fremdeles to sønner; af disse kaldte han den ene ved sit eget navn, og denne søn fik blandt folket tilnavnet »Harde«, ikke fordi han var hård eller grum, men af den grund, at således lød navnet på den landsdel, hvorfra han stammede ved sin fødsel[2]. Ham satte hans fader til konge over Danmark. Den anden gav han navnet Sven og overlod ham Norge til at styre. Selv

---

der, misforstået, kunde danne et fortræffeligt grundlag for denne sagndannelse. Adam beretter nemlig om Henriks giftermål med Knuds datter og tilføjer derefter: »Med disse (ɔ: Henrik og Gunhild) drog han (ɔ: kejser Konrad) med kongelig prunk til Italien for at pleje ret i riget, og til ledsager på rejsen havde han kong Knud, der ved sin magt over tre riger indjog barbariske folkefærd stor skræk«. Med de »barbariske« folkefærd mener Adam selvfølgelig folkene i Norden; men en Nordbo, der læste disse ord, vilde snarere naturlig opfatte dem som mente om de sydligere folkeslag; og i så fald vilde det ingenlunde ligge fjernt at opfatte Adams ord, som om meningen var, at Konrad måtte have Knud med til Italien for at indjage sine undersåtter skræk; men hermed er vi midt i sagndannelsen. — Adams ord er iøvrigt så historisk urigtige som vel muligt; Knud har aldrig ledsaget den tyske kejser til Rom, men mødtes 1027 med Konrad i Rom og var tilstede ved hans kejserkroning; Henriks og Gunhilds giftermål fandt først sted 9 år efter.

[1]) Sven opfatter åbenbart Frankrig nærmest som hørende med til kejserens verdensrige. Det er overflødigt at nævne, at Knud i virkeligheden aldrig er draget gennem Frankrig undtagen på den nævnte ganske fredelige pilegrimsfærd til Rom (1027). — Den hellige Martin, en højt anset helgen, var bisp i Tours († 400). Historien om flytningen af hans ben fra Tours til Rouen er ligesom alt det øvrige grebet ud af luften.

[2]) Sven tænker på Harsyssel (gl-dansk Hardesyssel) i det nordvestlige Jylland. Harderne er en gammel jysk folkestamme, der alt nævnes hos Oldtidsforfatteren Ptolemæus (2. årh. e. Kr.).

styrede han England i henved halvtredje årti med kongelig myndighed. Endnu i faderens levende live endte dog hans ovennævnte to sønner deres livs dage[1]. Da kong Knud nu fik at høre, at hans fædrene rige havde mistet sin styrer, vendte han hurtig hjem til Danmark. Og fordi kirken i Danmark endnu var en ny plantning, førte han mange bisper og præster med sig derover; af disse beholdt han nogle hos sig, og udsendte andre for at prædike. Disse spredte sig over hele Svealand, Gøtaland og Norge, ja, nåede endog over til Island, udbredte Gudsordets sæd og vandt mange sjæle for Kristus. Blandt disse var bisperne Gerbrand og Rodulf; af dem satte han Gerbrand til den første forstander for Roskildekirken, medens han gav Rodulf kirken i Slesvig at styre[2]. Da han imidlertid ikke ene kunde tage vare på flere riger, hædrede han sin søstersøn Sven med kongeværdigheden, skønt han endnu var et barn, og

---

[1]) Også mindet om Knuds sønner har på Valdemarernes tid været svagt og forvansket. Et dunkelt minde om deres korte levetid er blevet til det hos Sakse gentagne urigtige sagn om alle sønnernes død før faderen; og den ene søn, Harald (Harefod), der efter Knuds død tog magten i England, omtales slet ikke. Rigtigt er det, at Knud satte Hardeknud over Danmark, Sven over Norge (o. 1028), medens han selv opholdt sig mest i England (netop denne sidste omstændighed er sikkert en af hovedgrundene til den danske overleverings magerhed). Angivelsen af Knuds kongetid viser, at Sven deler den urigtige opfattelse, som bl. a. kommer til orde hos Islænderne, ved at lade Knud komme alt for tidlig på tronen (efter den islandske beregning 1008).

[2]) Her mærker man stærkt den præstelige hjemmelsmand, der har sin viden — dog ikke på første hånd — fra Adam af Bremen. Når Knud opfattes som den, der organiserer en stor mission til hele Norden, er det dog ikke rigtigt, da Norden (undtagen Svealand) væsentlig var kristnet. — De to bisper, som nævnes, hører begge til Knuds tid; de var begge tyske af fødsel, men Gerbrand (der ikke var den første, men den næstførste Roskildebisp) var viet til bisp i England.

overlod ham Danmark at styre[1]. Svens fader var Ulf med tilnavnet Sprakeleg, og hans moder kongens søster Estrid[2].

Efter kong Knuds død tog hans søstersøn Sven, der allerede forud var indviet af sin morbroder, rigets styr. Kun kort tid fik han lov til at sidde i fred og ro. Ti Norges konge Magnus, en frillesøn af den hellige kong Olaf, udrustede en flåde og drog mod Danmark. Kong Sven gik imod ham og indlod sig i et søslag med ham ved Helgenæs; her sejrede Magnus og vandt Jylland, Fyn og Vendland. Da sejrherren så tænkte på at forfølge Sven over til Skåne, fandt han ved et uforudset tilfælde sin død på Sælland, idet hans ustyrlige hest styrtede med ham og kastede ham af mod et træ. Herefter kom Sven atter på tronen og havde styret af riget i fred[3].

---

1) Sagnet, der urigtigt opfatter Knuds sønner som døde før faderen, har selvfølgelig lige så lidt ret i at lade Knud indsætte Sven til konge (hvorved ganske vist den middelalderlige kongeæts stamfader får en mere legitim støtte for sin trone). Sven var vistnok af Harde-Knud sat til jarl (over flåden).

2) Ifølge de andre kilder var Sprakeleg ikke Ulfs, men dennes fader Thorgils tilnavn. Nogle har opfattet denne Thorgils som søn af den svenske kongeætling Styrbjørn.

3) Den folkelige overlevering, som Sven Aggesøn utvivlsomt her atter følger, har åbenbart bevaret ikke få træk fra Svens kamp om kongedømmet med Magnus. At Sven i førstningen måtte anerkende Magnus som konge og blive hans jarl, er dog glemt; og af de mange kampe er kun bevaret mindet om en enkelt (ved Helgenæs på Jyllands østkyst), der vistnok fandt sted 1044. Sven Aggesøn antyder i overensstemmelse med andre kilder, at Magnus særlig fandt støtte i det vestlige, Sven i det østlige Danmark, og synes også at hentyde til Magnus' heldige Venderkampe. Om Magnus' dødsmåde har Sven Aggesøn og Sakse samme beretning; Adam af Bremen og sagaerne beretter, at han døde ombord på sit skib; efterretningerne kan dog ikke siges at være uforenelige. — Medens mindet om Svens kampe med Magnus holdt sig, har man åbenbart hurtig glemt Harald Hårdrådes langvarige vikingetog

Sven har hos bøndernes mængde fået navnet kongefader, fordi han havde et overordentlig talrigt afkom af sønner. Af disse prunkede fem med kongekronen, den ene efter den anden. Deres bedrifter har jeg anset det for overflødigt at skænke en udtømmende omtale, for at ikke hyppig gentagelse af det samme skal avle kedsomhed hos læserne; ti efter den berømte ærkebisp Absalons meddelelse har min teltfælle Sakse besluttet at give en vidtløftigere fremstilling af alle disses bedrifter i en skønnere stil[1].

Dog bør det ikke forbigås i tavshed, at det var hævd og skik fra forfædrenes tid, at ved kongernes indvielse hele Danernes mængde strømmede sammen på Isøre, for at kongsæmnerne på dette sted med alle undersåtternes stemme og samtykke kunde erhverve kongenavn og kongemagt[2]. Da altså kong Sven døde, fulgtes

---

mod ham; men disse var jo heller aldrig af den betydning, at de virkelig truede hans trone.

1) Sven Aggesøns ytring her er af afgørende betydning for forståelsen af Sakses værks tilblivelseshistorie, idet den tydelig viser, at Sakses oprindelige plan kun omfattede Svenssønnernes (og deres efterfølgeres) historie, og denne del af Sakses historiske værk er således affattet før hans oldhistorie. Sven ser med beundring hen til Sakses lærdom og større stilistiske færdighed; når han kalder Sakse for sin teltfælle, hentyder han dermed sandsynligvis til fælles deltagelse i Venderkampe.

2) Utvivlsomt var det i den ældste Middelalder en stående skik, at den ny konge ved tronskiftet anerkendtes af en valgforsamling. Når både Sven Aggesøn og Sakse mener at kunne fastslå Isøre (ved Isefjords indløb) som stående mødested, samtidig med at de betoner den absolute nødvendighed af, at forsamlingen er en rigsforsamling (for alle Daner), må man imidlertid antage, at deres fædrelandskærlighed og iver for rigsenhed har ført dem til at fastslå som ældgammel hævd en institution (Isøre-rigsforsamlingen), der i virkeligheden ikke havde det præg af ælde eller af at være absolut bindende, som disse forfattere gerne vil tillægge den; det må anses for tvivlsomt, om Isøreforsamlingen nogensinde er trådt sammen før ved kongevalget efter Sven Estridsøns død.

han på tronen af sin søn Harald, hvem man for hans mildheds og blødheds skyld gav tilnavnet Hén[1]. Han var den første, der på det nys nævnte sted for kongevalg fremsatte og foreslog love for Danerne[2].

KAPITEL 6.

Om hellig Knud af Odense.

Harald fulgtes efter sin død på tronen af sin broder Knud, i hvem Odensekirken kan rose sig af at eje et kronet blodvidne — hvad han dog ikke, som nogle mener, blev på grund af overdreven hårdhed og grumhed hos ham, eller fordi han i sin grusomhed skulde have pålagt folket et utåleligt åg[3]. Nej, grunden til forfølgelsen af ham var denne:

[1]) Hén betegner en blød slibesten.

[2]) Sven Aggesøns omtale af Harald Héns love viser dels, at lovene gjaldt alle Daner, dels at de må have indeholdt bestemmelser, der kunde vinde folkets stemning for ham ved kongevalget, idet Sven antyder den forbindelse mellem kongevalget og lovenes udstedelse, som Sakse udtrykkelig fremhæver. Det er sandsynligt, at de såkaldte »Harald Héns love« kun bestod i et højtideligt kongeløfte om at holde gældende lands lov og ret, som de senere konger ved deres tronbestigelse måtte stadfæste.

[3]) Knuds helgendom har på grund af hans ufolkelige optræden til gunst for kirken haft ondt ved at vinde anerkendelse i brede lag af befolkningen, i hvis øjne han stod som den, der hensynsløst krænkede gammel sædvaneret og lagde tunge byrder på befolkningen ved ensidig at begunstige præstestanden, hvorfor hans anerkendelse oprindelig var en kirkelig partisag. Denne opfattelse af Knud har åbenbart holdt sig ned i Valdemarstiden, da både Sakse og Sven Aggesøn klager over den; sit tydeligste udtryk har den fået i den lille i Roskilde o. 1140 affattede Danmarkskrønike, der siger, at da Knud »ved en ny og uhørt lov vilde tvinge folket til at betale en ny skat«, led han martyrdøden i Odense. — Det er ikke usandsynligt, al just disse krønikens ord foresvæver Sven Aggesøn.

På den tid, da han stod på højdepunktet af sin magtfylde, nagede det ham, at han ikke havde arvet sin faders morbroders herrevælde[1]. Han sammendrog derfor en hær og stævnede en flåde sammen, hvormed han vilde angribe og erobre England, idet han bød hele ledingshæren samle sig ved Humlum, som den gang var en havn ved havet[2]. Medens kongen nu lå her med flåden kampberedt og blot ventede på en gunstig østenvind, kom pludselig et rygte for hans øren om, at der var opkommet landsforræderi i Slesvig. I rivende fart og med al hast skyndte han sig da derned for at kvæle sammensværgelsen i dens begyndelse. Da han var kommen derned, fik han brødens ophavsmænd lagte i bånd og lænker og overgav dem til sin vagt, hvorpå han med uventet fart skyndsomt ilede tilbage til sin flåde, som han for tilfældets skyld havde måttet forlade, og ventede at træffe sine folk der, hvor han havde efterladt dem. Men da han kom til det aftalte samlingssted, fik han at vide, at alle trodsigt og ulydigt var dragne hjem, hver til sit. Rasende forbitret herover eftertænkte han bekymret ved sig selv, hvorledes han skulde ramme en så stor overtrædelses skamplet med gengældelse efter fortjeneste. Ængstelig og tvivlrådig betænkte han nemlig, at man må slå af på strengheden, hvor manges fald foreligger, og han vidste, at en fælles brøde ikke burde straffes med så stor barskhed som hvis det var enkeltmands overtrædelse, der skulde aves. Efter hvad kongens strenghed havde bestemt, pålå der da hver styresmand den tvang at betale en bøde på fyrretyve mark, og på samme måde skulde hver ledings-

---

1) Knud den stores vælde.

2) Humlum ligger ved Limfjordens vestlige bredning (Nissum bredning); fjorden var utvivlsomt, som Sven Aggesøn rigtig bemærker, på den tid (1085) åben mod vest, medens den på Sven Aggesøns egen tid var lukket.

bonde gøre fyldest for sin forseelse ved at bøde tre mark, fordi de havde splittet og opløst kongens ledingshær[1]. Denne skat vilde han nu drage rundt i de enkelte herreder og inddrive med lovens strenghed, og han begyndte med at opkræve den hos Vendelboerne. Men dette hårde og utøjlede folkefærd tørstede efter den uskyldiges blod og bød ham rasende trods i steden for skat. Snart var nemlig en så vældig almuehob strømmet sammen, at ikke én, der ejede eget bo, fik lov til at sidde hjemme. Da kongen nu erfarede deres frække færd, besluttede han at undvige den overhængende ugernings fare. Men overtræderne, som var gennemtrængte af den gamle fjendes djævelske indskydelser, rasede mod kongens liv, og den gudløse almue pønsede på at volde sin fyrstes død. Ti det onde rygte var blevet udspredt overalt, at den grumme konge ved sine uhyre uretfærdigheder og plagerier havde forbitret hele folket i sit rige og opægget det til vrede. Folkepakket helmede ikke heller i sin vanvittige rasen, før det fik ham jaget helt ud af Jylland over Medelfarsund[2]; ja de forfulgte ham lige til Odense. Her var det, at den berømmelige, af sit fædreland så højt fortjente mand nåede blodvidnernes krone og gav sin hellige sjæl i sin Guds og skabers vold[3].

---

[1]) 40 mark (penge) er i den gamle på Valdemarernes tid optegnede sædvaneret den almindelige bøde for meget store overtrædelser, 3 mark (penge) for mindre forseelser. En mark penge bestod af 240 penninge (denarer); den gjaldt på Valdemarernes tid omtrent $^1/_8$ af en mark sølv og var i vægt = o. 12 kr. i nutidens penge; i værdi snarere ti gange så meget. — Ved styresmand forstodes ledingsskibets befalingsmand, der tillige var forstander for det distrikt (»skipæn«), der skulde udrede et skib i leding.

[2]) Det gamle navn for »Lillebælt«.

[3]) Den folkelige overlevering fra Valdemarstiden har vel bevaret et i hovedtrækkene rigtigt billede af opstandens historie, men på adskillige punkter er dog fortællingen omdannet i tenden-

Efter Knuds død toges hans broder Olaf til hans efterfølger som konge over det danske rige. På hans tid herskede den voldsomste hungersnød, der endog på folkemunde skaffede ham tilnavnet »Hunger«. Efter Olafs død tog hans broder Erik den gode styret. Han tog korsets tegn efter hin tidsalders højtidelige skik og drog til Jerusalem; men på hjemvejen fandt han sin død og fik sin grav på øen Cypern[1]. Erik blev i sin kongetid en berømmelig fader til et højbyrdigt afkom af sønner, der dog var frugter af en række forskellige forbindelser. Han avlede nemlig både Knud af Ringsted,

---

tiøs retning til gunst for den kongelige helgen. Når således Knuds mere samtidige levnedstegner Ælnod udtrykkelig siger, at Knud så sig nødt til at give hæren hjemlov, fortjener den senere overleverings beretning om et formeligt ledingsbrud med tilhørende bøder næppe tiltro, og overleveringen indeholder i hvert fald kun den rigtige kerne, at den mislykkede plan om Englandstog yderligere har forbitret kongens heftige sind. Ælnod taler rent ud om de kongelige fogeders store uretfærdigheder; men herover kastede den senere overlevering et slør ved at lade det være inddrivelsen af de retmæssige ledingsbøder, der ophidser den trodsige befolkning mod ham. — Den virkelige grund til, at toget blev til intet, var, at Knud af frygt for et angreb af den tyske konge Henrik IV ikke turde drage bort fra Slesvig, og da broderen Olaf kom til ham på den misfornøjede ledingshærs vegne, blev han så forbitret, at han på ganske uretmæssig måde lod denne fængsle; men også denne voldshandling af Knud har den senere overlevering udsmykket ved at lægge hovedvægten på Olafs formentlige forræderi (Sven Aggesøn nævner dog slet ikke, som Sakse, Olafs navn i denne sammenhæng). — Opstandens udspring fra Vendsyssel og videre forløb har overleveringen derimod fastholdt et væsentligt rigtigt billede af.

[1]) De meget kortfattede meddelelser om disse konger må ses i lys af Sven Aggesøns ord ovenfor, der henviste til Sakses udførligere behandling af dette æmne; Sven fortæller sikkert ikke alt, hvad han ved om disse konger. — Efterretningerne er ganske rigtige i historisk henseende; dog var det ikke på hjemvejen, men på henvejen til Jerusalem, at Erik Egode (ↄ: altid god) døde på Cypern.

kong Valdemars fader, Erik, kong Svens fader, og Harald Kesje, fader til Bjørn Jernside og hans elleve brødre[1].

Efter Erik herskede hans broder Nils, hvem folket gav navnet »den gamle«, fordi han i halvfjerde tiår styrede Danmarks rige[2]. Han avlede i lovmæssigt ægteskab en søn, som han kaldte Magnus (»den store«) og som i virkeligheden svarede til sit navn; ti ligesom kong Saul ragede han højt op over alle rigets hærmænd og i det hele alle sine samtidige, så at ingen nåede ham længere end til skulderen[3].

KAPITEL 7.

Om hellig Knud af Ringsted.

Medens Nils styrede i Danmark, vandt Erik den godes søn Knud, en klog og kæk mand, der udmærkede sig ved alle gode egenskaber, og som tillige var bleven hertug i Slesvig, stor berømmelse. Han tøjlede også med enestående tapperhed Vendernes vilde raseri og lagde dem ind under sit herredømme[4].

---

1) Lidt påfaldende er det, at Sven ikke nævner Eriks dronning Bodil, der tilhørte Svens egen slægt. Hun blev moder til Knud Lavard (der her kaldes Ringsted-Knud, fordi han skrinlagdes i Ringsted); Eriks ældste Søn Harald Kesje (hvis tilnavn betyder et spyd) og den yngste søn Erik (Emune) var begge frillebørn. — Om Bjørn Jernside se længere fremme.

2) Svens beregning gør Nils' kongetid for lang; Nils var ikke konge i mere end tredive år (1104—34); men tilnavnet »den gamle« har sikkert været givet ham med rette, da han næppe kan have været nogen helt ung mand ved sin tronbestigelse.

3) Magnus var søn af Nils i dennes ægteskab med den svenske kongedatter Margrete (Fredkulla).

4) Knud opnåede 1115 af sin farbroder Nils stillingen som grænsejarl og overtog hermed den vanskelige opgave at værne rigets grænser mod fremmedes, særlig Venders, indfald.

Men ved hans glimrende dyder æggedes misundelsen op og begyndte at komme i kog; ja det gik så vidt, at der opstod folk, der pønsede på at volde den herlige fyrste døden. En nyskabt magt er jo nemlig altid kongerne mistænkelig, og ingen magthaver kan tåle medbejlere til magten. Så fik da Magnus, Knuds søskendebarn, uden at bryde sig om blodsslægtskabets bånd, Henrik Skatelår, Ubbe, Håkon og nogle andre knyttede til sig som deltagere i en sammensværgelse; og under skin af at de vilde drøfte en vanskelig statssag, samledes han med dem i en stue og lagde afskyelige planer op om at myrde Knud[1]. Dernæst opfordrede han Knud til at mødes med ham i en skov ved Haraldsted under fire øjne[2]. Den uforfærdede Kristi kæmpe, der ikke var sig nogen brøde bevidst, undslog sig ikke for at drage til mødet; nej, smykket med det hellige korses banner[3], men uden skærm af skjold eller hjælm,

---

Ved en række heldige kampe med Venderfyrsten Henrik, kong Nils' søstersøn, fik Knud gjort ende på alle angreb fra denne kant; han sluttede fred og venskab med Henrik, og efter dennes død 1127 lykkedes det efter forskellige tronstridigheder Knud at tiltage sig magten over de vestlige Vender som deres »knès«. — Knud lod sig kalde med den tyske hertugtitel, der senere altid anvendtes om Slesvigs styrer.

[1]) Henrik Skatelår var søn af Sven Estridsøns søn Sven, der døde 1104, før han nåede kongeværdigheden; Ubbe var jarl og kong Nils' svigersøn; Håkon (Skåning) var søn af Ubbe. — En anden Håkon (gift med Erik Egodes datter Ragnhild) deltog i begyndelsen i sammensværgelsen, men trak sig snart tilbage fra den.

[2]) Svens fortælling er her meget kortfattet. Magnus havde lokket Knud over til julefest i Roskilde og flere gange forgæves stræbt Knud efter livet; da hertugen drog fra gildet og undervejs overnattede i Haraldsted, drog Magnus efter ham og sendte om morgenen den 7. Januar bud til ham med anmodning om samtale. På mødestedet havde Magnus i forvejen lagt sine mænd i baghold.

[3]) Et omskrivende udtryk for Knuds gudsfrygt. — Iøvrigt kan det tilføjes, at på middelalderlige fremstillinger af Knud ses

og kun fulgt af to hirdmænd, ventede han på det aftalte mødested, som det blideste lam venter ulvenes rasen. Snart kom udådsmændene tilstede, disse ulve i fåreklæder, der skjulte hjælm og panser under hætte og kappe[1]. Uden tøven haster disse troløse sammensvorne med at myrde denne sande Israelit, deres eget søskendebarn, og er ivrige for at sende den sjæl, der før var indesluttet i kødets fængsel, op til himlen. Hans livløse legeme bragtes senere af Kristi troende til Ringsted for at jordes der. Her fremstrålede snart, efter mange kendetegn at dømme, hans helligheds stærke glans.

Men denne store og gruelige forbrydelse fik snart efter et mægtigt oprør til at bryde ud i lys lue i riget. Ti som sin broders hævner træder Erik, tilskyndet af Guds finger, op til kamp og strid med sin farbroder, den styrende konge, Nils, og snart fik han også ved alles stemmer kongenavn[2]. Holdt de end hyppig slag, er dog følgende valpladser de mest berømte. Først kæmpede de i et slag ved Rynebjerg, hvor Nils vandt sejr og fangede min farbroder Kristjern, hvem han lod lægge i jern og lænker og sendte til forvaring til en borg nær ved Slesvig[3]. Efter nogen tids forløb mødtes

---

han altid med en fane i sin hånd (lensfane, som hertug), og denne fane er hyppigst en korsfane.

1) Det var ikke, som Sven Aggesøns ord kan give anledning til at tro, Knud, der ventede Magnus på mødestedet, men omvendt.

2) Sven, hvis skildring af Erik Emunes kampe væsentlig bygger på overlevering i hans egen slægt, medtager langtfra alle begivenheder. Det var de mod Nils og Magnus fjendske Sællændere, der udråbte Erik til konge; efter at have udstået en hård belejring i Slesvig vinteren 1131—32 gjorde Erik tog til Jylland, sejrede over Magnus ved Sejrø, men var uheldig i sine kampe til lands; til dette sommerfelttog hører de to slag, som Sven Aggesøn i det følgende omtaler.

3) Rynebjerg (Rønbjerg) ligger vest for Skive; Erik var ikke

de til et slag ved Odensylle bro, hvor man sloges heftigt; men også her gik Nils' parti af med sejren[1]. Da nu Eriks hær vendte ryggen, vilde han på stedet være bleven taget til fange, hvis ikke Bjørn, der for sin fremragende kækheds ry havde fået tilnavnet Jernside, sammen med min fader Agge, mandig havde stået fjenden imod midt på broen[2]. Disse to modstod nemlig spydregnen med så stor kækhed, at man kunde have taget dem for ubevægelige støtter. Alle rasende angreb af de fremstormende fjender slog de tilbage med vidunderlig raskhed og forsvarede overgangen over broen så ypperligt, at man til sidst på de dræbtes lig kunde gå tørskoet over åens dyb fra den ene side til den anden. Og ikke veg de fra deres værnepost på broen, skønt de fik såre mange sår, før den flygtende konge var nået ombord på skibene. Så fulgte de straks efter ham og ledsagede ham på hans flugt til Skåne.

Da kong Nils nu således havde sejret i tvende kampe, anstrengte han sig for fuldstændig at fordrive sin brodersøn og fjende Erik fra riget[3]. Han forfulgte

---

selv tilstede i dette slag, men føreren for hans parti var den ansete jyske høvding Kristjern, Sven Aggesøns bedstefader, broder til ærkebisp Asser i Lund og den senere bisp Sven i Viborg, samt fader til Eskil (den berømte ærkebisp) og Svens fader Agge. — Ved borgen ved Slesvig kan man tænke på borgen Kil ved Mysund, som Knud Lavard havde opført; dog fandtes også befæstningsanlæg nærmere inde ved byen (St. Jørgensborg på Mågeøen).

[1]) Odensylle (Onsild) ligger mellem Viborg og Hobro.

[2]) Bjørn Jernside, Harald Kesjes søn, stod på Erik Emunes side, uagtet hans fader allerede året iforvejen var gået over til Nils. — Om Svens fader Agge (broder til ærkebisp Eskil) vides ellers intet.

[3]) Atter her springer Sven Aggesøn en del begivenheder over; han beretter ikke, hvorledes Erik det følgende år (1133) blev fuldstændig fordrevet og flygtede til Norge, men vendte tilbage igen og sad vinteren 1133—34 i Lund. — Det var 2. Pinsedag den 4. Juni, at Nils og Magnus med ledingsflåden

derfor med den samlede ledingsflåde Erik over til Skåne, hvor han lagde til land i en vig, som folket plejer at kalde Fotavik. Men Skåningernes almue, der altid har vist stor retskaffenhed, samlede hele deres lands mængde og undslog sig ikke for at drage ham i møde i skønt rustet skare; de holdt slag med ham, hvori de dræbte kongens søn Magnus, ophavsmanden til den før omtalte udåd, tillige med to bisper og sendte dem til Hel[1]. Kong Nils, der således havde tabt slaget og mistet sin søn og arving, ilede på et skib til Slesvig; men her dræbte borgerne ham troløst, efter at have modtaget ham indenfor deres bymurs hegn[2].

Efter at Erik Emune[3] havde vundet denne herlige sejr og i fred fået herredømmet, udfriede han den før nævnte Kristjern af fængslet. Men snart efter begyndte han dog at rase med en uhørt grumhed mod sin egen slægt. Da nemlig hans broder Harald Kesje engang overnattede på sin gård Jaling[4], lod han ham i nattens dybeste stilhed kalde ud til en samtale. Harald rejste sig straks fra sit leje, og ganske våbenløs, da han intet ondt anede, ilede han hastig ud til sin broder, kongen, men blev øjeblikkelig grebet af drabanterne og halshugget. Efter kort tids forløb fængslede han dernæst sin brodersøn Bjørn, der således på ubillig vis fik utak til løn; han lod ham binde til en møllesten og sænke

---

fra det øvrige rige landede ved Fotevig; men under udskibningen sprængtes deres store hær fuldstændig af Eriks rytteri.

1) til Hel = i døden. — Det var ikke blot to, men fem bisper (og mange præster), der faldt ved Fotevig på Nils' og Magnus' side; desuden faldt også Henrik Skatelår.

2) Kong Nils dræbtes af medlemmer af bygildet, som Knud Lavard havde været oldermand for, og som vilde hævne hans død (25. Juni 1134).

3) Dette tilnavn gengiver Sven Aggesøn ganske rigtig ved et latinsk udtryk, der betyder: den evigt mindeværdige.

4) D. v. s. Jellinge.

ned i havets dyb. Også hans brødre, hvoraf nogle var voksne, andre kun børn, lod han dræbe med sværd, elleve i tallet; kun lidet slægtede han således sin fader på[1]. Men da han nu havde begået en så stor ugerning og ganske udryddet hele kongeyngelen, så han stod grundfæstet i sin kongelige højheds magt, ramtes han af Guddomsmagtens retfærdige straffedom. Ti på Urne ting var der en mand ved navn Plog med tilnavnet »sorte«, der gennemborede kongen med sit spyd, mens han stod midt i sine hærmænds kres[2].

Da kongen således var dræbt, tog snart efter en anden Erik styret; for sit blide væsens skyld fik han

---

[1]) Sven Aggesøns skildring af disse begivenheder afviger på enkelte punkter fra den samtidige Roskildekrønikes, der sikkert er bedre underrettet. Således er skildringen af Haralds drab sikkert i alt for høj grad påvirket af fortællingen om Knud Lavards død; der var i virkeligheden ikke tale om noget stævne, som den godtroende Harald gik med til; men Erik, der midt om vinteren (1134—35) uformodet satte over til Jylland, overraskede og fangede sin broder Harald, hvem en del af Jyderne havde hyldet som konge, i landsbyen Skibet ved Vejle (ikke i det nærliggende Jelling), og ved samme lejlighed fangedes også Haralds elleve sønner; den tolvte (Olaf) undslap i kvindeklæder. — Senere gik det også ud over de to af Haralds sønner, der altid havde været Eriks tro mænd: Bjørn Jernside og Erik Diakon; de indesluttedes i en af borgene ved Slesvig og druknedes efter nogen tids forløb i Slien. Ifølge Sakse skete dette på råd og tilskyndelse af Svens farfader Kristjern; men dette nævner Sven ganske naturligt intet om.

[2]) Urnehoved ved Åbenrå var stedet for Sønderjyllands landsting. Den samtidige Roskildekrønike fortæller, at det var på et ting ved Ribe, at Erik dræbtes; om dens forfatter herved har kunnet tænke sig Urnehoved ting, er højst tvivlsomt. — Ifølge Sakse hørte Plog til Vederlaget. Drabet fandt sted 17. September 1137; medens kongens mænd stod lammede af skræk, slap Plog uskadt bort, og kun Eriks søstersøn Erik (Lam) forsvarede kongens lig.

tilnavnet »lam«. På hans tid herskede der den rigeste overflod på alle ting[1].

Efter ham blev Knud, søn af den Magnus, hvis fald i Skåne jeg ovenfor har berettet om, kåret til konge på Viborg ting, medens Sven, som var søn af den ovennævnte grumme Erik, valgtes af Skåningerne. Disse kæmpede i mange slag med hinanden; og Knud af Ringsteds søn Valdemar, oprunden af helligt blod, som på den tid havde erhvervet sig sin faders len, stod ligesom midt imellem dem, idet han snart stod den ene bi, snart den anden[2]. Men efter lang tids forløb afholdtes endelig et møde på Låland, og her bestemte voldgiftsmænd, at riget skulde deles i tre lige store dele, og at forligspagten skulde bekræftes og betrygges ved ed[3].

---

[1]) Erik Lam var søn af Erik Egodes datter Ragnhild og den ovennævnte Håkon Nordmand. — Sven roser de gode åringer på hans tid; men Sakse dadler hans svaghed overfor Venderne. Erik trådte 1146 ind i Odense kloster og døde samme år.

[2]) Sven Aggesøn går flygtigt hen over de mange tronstridigheder mellem de to konger, der bragte de gamle uoverensstemmelser mellem rigets tre »lande« til at blusse op igen. Sven havde i begyndelsen alt heldet på sin side, ikke mindst fordi Valdemar ganske naturligt stod på hans side og i Svens navn erobrede Sønderjylland fra Knuds tilhænger, Henrik Skatelårs søn Knud. I disse år var Knud ganske fordreven fra land og rige; men efterhånden kølnedes det gode forhold mellem Valdemar og Sven; Valdemar nærmede sig stærkt til Knud, hvis halvsøster han trolovede; endelig brød han 1154 afgjort med Sven og lod sig sammen med Knud udråbe til konge af Jyderne. I de følgende år gjorde Sven flere forgæves forsøg på at vende tilbage til landet; men endelig lykkedes det ham, vistnok ved understøttelse fra Venderne, at få istandbragt det rigsmøde (stormandsforsamling) på Låland, hvor riget deltes.

[3]) Sakses fortælling tildeler Valdemar selv en afgørende rolle ved dette forligs tilvejebringelse, hvad der måske er noget overdrevet. Derimod lyder det ikke urimeligt, når Sakse

Kun kort tid stod dog dette forlig ved magt, som sagens forløb godtgjorde. Om høsten holdtes der nemlig et møde i Roskilde by, hvor de tre nævnte konger kom sammen for højtidelig at fejre en hellig fest. Først var de til gilde hos kong Sven. Men denne havde pønset på svig og krænkede den besvorne freds hellighed; silde om aftenen, efter at aftenmessen var fejret, holdt han sine drabanter rede og tænkte at give Knud og Valdemar døden. Efter at lysene var slukkede, dræbte de Knud og kronede ham således med blodvidnedøden[1]. Valdemar søgte de også at dræbe med deres dragne sværd, men han slap bort efter at have fået et ret betydeligt sår i hoften; ti den guddommelige nåde skærmede ham. Og såsnart han var kommet sig lidt af det smertefulde sår, drog han til Jylland og udbød leding[2].

---

fortæller, at Valdemar personligt udførte den besluttede tredeling og selv valgte Jylland, medens Sven tog Skåne, og Knud fik øerne.

1) Når det af Svens ord synes at fremgå, at der lå længere tid mellem fredspagten og kongemødet i Roskilde, strider dette mod Sakses beretning om de tre dages mellemtid. Gildet fandt sted i Roskilde, der hørte til Knuds område, og Svens udtryk, at de »var til gilde hos kong Sven«, er vist derfor mindre rigtigt. Blodgildet i Roskilde fandt sted 9. Avgust 1157. — I ordene om Knuds martyrdød spores en spirende tilbøjelighed til at anse den uskyldigt myrdede for en helgen.

2) Valdemar flygtede fra Roskilde til Fjenneslev og satte snart efter over til Jylland, hvor han på Viborg ting klagede over Svens overfald. Snart drog også Sven med en betydelig hær til Jylland, og i nogen tid lå hærene over for hinanden ved Randers, inden det kom til kamp (længere vestpå).

KAPITEL 8.

Om Valdemar den første.

Den førnævnte Sven, skånsk konge, mødte så Jyllands konge Valdemar nær ved Grade og holdt slag med ham. Ikke længe var sejren tvivlsom; Sven blev overvundet og faldt for en bondes hånd[1]. Således vandt kong Valdemar som berømmelig sejrherre enekongedømmet og styrede derefter det danske rige i halvtredje tiår og to år desuden[2]. Han skaffede fred overalt på hele sit riges grænser, og vandt ét sådant manddomsry, at han endog lagde de vilde Vender ind under sit herredømme og gjorde dem skatskyldige til sig, så at alle farvande blev trygge igen; disse Vender havde nemlig tidligere, mens borgerkrigen luede, plyndret på alle kyster og øer[3].

KAPITEL 9.

Om Valdemars tre storværker.

Skønt denne har udført mangen mindeværdig dåd, stråler hans minde dog især ved tre bedrifters stjerneglans. For det første tvang han med kraft de hidtil ubetvungne Ryboer til at lade sig genføde i den hellige dåbs bad[4]. For det andet opførte han først af alle et

---

1) Slaget stod på Gradehede syd for Viborg; på flugten dræbtes kong Sven af en bonde (23. Oktober 1157).

2) Svens talstørrelser er her, som andensteds, for store; Valdemar var kun enekonge i knap 25 år (1157—82).

3) De talrige Vendertog, som Sven blot omtaler i deres almindelighed, skildres som bekendt udførligt hos Sakse.

4) Ryøs (Rygens) undertvingelse med Arkonas erobring fandt sted 1169 og skildres vidtløftigt hos Sakse.

tårn af brændte tegl på Sprogø[1]. Endelig byggede han på Daneværks vold en teglstensmur; men dette værk hindrede dog døden ham i at fuldføre[2].

Iøvrigt var Valdemar en mand, hvis livsfærd i alle måder kunde stå sin prøve; han var skøn af åsyn, fin af væsen, skarpsindig, såre indsigtsfuld i sine råd, en kæk og ypperlig kriger, fuld af al høviskhed, sejersæl og nådig, altid rig på lykke; kun mer end tilbørlig grum mod sine egne[3]. Han tog til ægtefælle og dronning

[1]) Tårnet på Sprogø, som Sakse ikke nævner, opførtes naturligvis til værn mod Vender; dets grundmur findes endnu. — Det var just på Valdemars tid, at teglsten (af brændt ler) begyndte at fortrænge brudstenene som bygningsæmne.

[2]) Sven Aggesøn kalder mindre rigtigt Danevirke for Daneværk; jfr. ovfr. S. 53. — Den mur, Valdemar byggede, fortjente i høj grad ved sin vældige udstrækning navn af storværk; i en halv mils længde strakte den sig foran Thyras vold, lige så høj som denne, og 3—4 alen tyk. Muren, der byggedes for at sikre den gamle befæstningslinie mod Tyskerne, fik aldrig anvendelse i praksis, og da krigs- og ledingsvæsenet i løbet af 13. årh. fuldstændig forandredes, tabte den sin betydning og forfaldt ganske. Endnu findes der betydelige levninger af muren, der dog er dækkede af jord, idet voldens fyld efterhånden er faldet ned over den.

[3]) Denne samtidige karakteristik af Valdemar er ikke uden betydelig interesse. For Sven, der som stormand var fuldstændig uafhængig og nærede stor ærbødighed for kongeslægten, har åbenbart Valdemars kække helteskikkelse i en ganske anden grad stået i forgrunden end for Sakse, der ser alt med Absalons øjne; det synes næsten påfaldende, at Sven ikke med et ord nævner den store bisp, som i Sakses skildring står bag ved alle kongens handlinger og leder den noget ubetænksomme og heftige Valdemar. Muligvis ligger der politiske modsætninger bagved dette forhold, som ikke bestemt kan opredes; dog ligger der et fingerpeg i den smule malurt, som Sven Aggesøn føjer til den stærke ros og lovtale af Valdemar. Når nemlig Sven taler om Valdemars ubillige grumhed mod sine egne, er det ganske vist ikke udelukket, at han kan mene, at Valdemar og Absalon søgte at håndhæve tugten i Vederlaget altfor strængt, eller at han kan sigte til Valdemars optræden overfor farbroderen Eskil og

Sofia, søster til kong Knud af Roskilde[1]. Hun var i besiddelse af en ualmindelig fager skabning, som naturen havde anvendt al sin skønheds kunst på at danne. Ja, til at beskrive hendes skønhed vilde selv en Tullius' veltalenhed være for mat, Nasos digteråre vilde løbe tør, Vergils begavelse vilde have svær møje dermed[2].

hans dattersønner; men tanken ledes dog særlig hen på det skånske oprør i slutningen af Valdemars kongetid. Om dette kunde det nemlig især med en vis ret siges, at kongen viste sig »grum mod sine egne undersåtter«; og to andre steder hos Sven Aggesøn peger i samme retning. For det første taler han i anledning af slaget ved Fotevig om den skånske almues store retskaffenhed; og disse ord, der er nedskrevne højst en fem—seks år efter det skånske oprør, synes at indeholde en bestemt tendens til Skåningernes forsvar; de har intet sidestykke hos Sven Aggesøn selv, men derimod et bestemt modstykke hos Sakse, der ikke ét, men flere steder udtaler sig ret nedsættende om Skåningerne. Dernæst er der i Knud den helliges historie indskudt den bemærkning, at kongen var ængstelig og tvivlrådig om, hvordan han skulde straffe folkets ulydighed; ti han vidste jo, at man måtte slå af på strængheden, når forseelsen var fælles for alle. Denne overvejelse er selvfølgelig Sven Aggesøns egen (og passer ikke engang videre i sammenhængen); og det er ikke urimeligt at antage, at brodden i ytringen er vendt mod Valdemars og Absalons optræden i de begivenheder, der kort i forvejen havde sat lidenskaberne i bevægelse. — Når det betænkes, at Absalon også var sjælen i Valdemars skånske politik, synes der at falde et vist lys over Svens fortielse af Absalons navn på det sted, hvor man mest venter ham omtalt.

[1]) Knud kaldes ligesom sine to navner efter drabsstedet (heri ligger vistnok en vis tilbøjelighed til også med hensyn til hellighed at sammenstille ham med de to andre Knud'er). — Sofia var hans halvsøster, nemlig datter af Richiza, Knuds moder, og den russiske fyrste Wladimir (hvem Richiza ægtede efter Magnus' død).

[2]) Svens omtale af disse gamle klassiske forfattere (M. Tullius Cicero, P. Ovidius Naso, P. Vergilius Maro) viser hans litterære kundskaber og klassiske dannelse; dog tør man næppe antage, at han har været fortrolig med ret mange af disse forfatteres egne værker; sin meste kundskab om dem har han snarere på anden hånd. — At han har læst Vergils

Til at forkynde hendes ros bryder jeg mig slet ikke om at gå tiggergang efter stemmer, tilmed da jeg gentagne gange med egne øjne har set sådanne egenskaber hos hende, hvorved jeg ikke noksom har kunnet beundre naturens harmoniske værk.

Iøvrigt fløj den berømmelige kong Valdemars ry ved Guds nåde så viden om land, at de omboende konger og fyrster kappedes om at bringe ham deres hylding, som noget, der skyldtes ham[1]. Da han havde betalt naturen sin gæld til den, fulgte hans søn Knud i medfør af sin arveret efter ham og tog sin faders herredømme[2].

KAPITEL 10.

Om Knud Valdemarsøn.

Knud var en gudfrygtig og pletfri mand, høj og smuk, en udmærket hærmand; kort sagt, han vanslægtede ikke fra sin faders dygtighed. Han avede de vilde Vender med en sådan kraft, at han, efter at have hærget på alle Vendlands og Pommerns kyster med sin flåde, endelig tvang deres hertug Bogislav til at give

Æneide, kan dog ses af, at han et par steder anvender udtryk, som han har lånt fra den, i sin krønike.

1) Med disse almindelige ord sigtes utvivlsomt til den lenshylding, som Ryøs fyrste bragte Valdemar efter erobringen, og navnlig til, at den norske jarl Erling Skakke, fader til den norske konge Magnus, 1170 tog landet øst for Kristianiafjord (Viken) til len af Valdemar.

2) Valdemar døde 12. Maj 1182. – Allerede 1170 havde han fået sin søn Knud kronet, efterat denne nogle år i forvejen var kåret til konge på et hærstævne; efter de blodige borgerkrige vandt således arveretten i tronfølgespørgsmålet atter indgang i den almindelige bevidsthed, så at en stormand som Sven Aggesøn uden videre taler om Knuds arveret til tronen.

sig skat og lenshylding[1]. Dette har jeg selv set gå for sig ombord på kongens skib, som funklede med forgyldte stavne, ikke langt fra den by, som Harald havde lagt grunden til i sin landflygtighed, som jeg ovenfor har berettet[2]. — Et tegn, der forefaldt ved den lejlighed, har det efter min mening nok været umagen værd at fremstille. I den stund de lige havde sluttet pagten, lød der nemlig et sådant brag i skyerne, at man skulde have troet, at elementerne rørtes sammen. Dette må efter min mening antages for at have været et værk af den gamle overtræder og fredsforstyrrer, udført med Guds tilladelse. Ti det nævnte voldsomme uvejr, ledsaget af en hvirvelstorm, havde nær voldet, at bispen i Kamin og den nys nævnte Bogislav, tillige med kongens broder Valdemar, en yngling med de herligste anlæg,

---

[1]) Her gentager sig det forhold, som allerede tidligere er omtalt ved Svens stærke ros over Valdemar; kongen lovprises for sine heltegerninger, medens Absalon ikke nævnes med et ord. Dette virker endnu besynderligere på dette sted, fordi Knud utvivlsomt var en langt mindre betydelig personlighed end faderen og træder stærkt tilbage for Absalon i begyndelsen af sin kongetid. Navnlig var det Absalon, der vandt den berømmelige sejr ved Ryø over hertug Bogislav af Pommern (1184); kongen var først med på det tog (samme års høst), på hvilket Julin jævnedes med jorden (hvad Sven Aggesøn var øjenvidne til), samt på det næste års tog til Pommern. Dette tog var rettet mod Kamin, hvor Bogislav befandt sig; denne så sig snart nødt til at gå ombord på den danske flåde og bede om fred, som han også fik på de ovennævnte vilkår; desuden måtte han betale en stor sum penge i erstatning og stille gidsler. — Også på dette tog har Sven Aggesøn, som det ses, været med, muligvis ombord på selve kongeskibet; den følgende skildring af Bogislavs lenshylding ombord på det pragtfulde kongeskib bærer i hvert fald ganske præg af at skyldes et nærstående øjenvidne.

[2]) Sven mener selvfølgelig Julin (Jomsborg; se ovfr. s. 56). Julin ligger skrås over for Kamin ved Oderens østlige udløb (på øen Wollin).

var gåede under med de både, de just befandt sig i, og således omkomne [1].

Da dette vár forbi, sejlede vi hjem med stor sejrsjubel. For dette værks afslutning råde han, der styrer alt, i sin fred!

Her ender Danernes historie.

---

[1]) Valdemar var født 1170; allerede 1187 erklæredes han for voksen og tiltrådte sit hertugdømme Sønderjylland.

OPTEGNELSER OM „VEDERLOVEN“.

Fra Oldtiden har de danske konger som andre germanske fyrster haft et hærfølge (hird) af krigere, der dannede et nøje sammenknyttet samfund med kongen som midtpunkt. Denne institution fortsatte sig fra Oldtiden ned i Middelalderen, dog ikke uden betydningsfulde nydannelser og sideskud, der navnlig voksede frem i Vikingetiden med dens stærkt udadvendte strømninger. Særlig betydning iblandt disse omdannelser fik Knud den stores organisation af et stående korps på 3000 »huskarle« (Tinglid), der dannede et indbyrdes broderskab (et lag) under fælles tugt af en streng »Vederlov« (ɔ: straffelov)[1]. Knuds institution, der må betegnes som en art udvidet hird, og som nærmest hørte hjemme i England, spiller en særlig rolle for overleveringen på Valdemarernes tid, der uden videre antager den for identisk med det lag af hærmænd i kongens tjeneste, som fandtes i 12. årh.s slutning, og som havde udviklet sig af den gamle hirdinstitution[2]. Hvilken rolle Knuds institution har spillet ved denne omdannelse af den gamle danske hird, er det næppe

---

[1]) Ordet Vederlag som betegnelse for samfundet, broderskabet, fremkommer kun i sént-middelalderlige håndskrifter og er »et ved misforståelse dannet ord fra en forholdsvis sen tid«; se herom Wimmer, Oprindelsen til ordet »Vederlag« i »Vederlagsret«, i Oversigt over det kgl. danske Vidensk. Selsk. Forhandlinger 1898 s. 119.

[2]) Jfr. Kr. Erslev, Valdemarernes storhedstid.

muligt at afgøre; så meget er vist, at denne under det 12. årh.s indre brydninger og kampe i langt højere grad end tidligere må have antaget præget af et almindeligt stormandsbroderskab, idet kampene mellem kongsæmnerne vel splittede hirden i flere dele, men samtidig fylkede stormændene om kongemagten i højere grad end før. Idet laget således ikke længer dannedes af den snevrere krés af kongsmænd, der boede i kongens gård og tjente ham daglig, men af et flertal af landets stormænd, der tjente kongen som »hærmænd«, men iøvrigt boede på deres egne gårde, var herved grunden lagt til udviklingen af en særlig standsfølelse. Ganske naturlig stræbte kongerne nu at få hånd i hanke med dette broderskab af stormænd i deres tjeneste, selv om dette endnu ikke på Valdemarernes tid havde antaget en sådan holdning overfor kongemagten som senere i 13. årh. Dette kunde navnlig opnås ved at hævde de gamle overleverede strenge hirdlove, givne for kongens snevrere krigerfølge (svarende til senere tiders »gårdsret«) som gældende ret også overfor den udvidede hird, stormandsbroderskabet. Især vilde det i høj grad befæste kongemagten, om landsforræderi og i det hele et fjendtligt forhold til kongen kunde dømmes efter den gamle hirdlovs summariske retsregler, der gjorde det i høj grad let for klageren at sætte sin sag igennem. Dette var da også et af hovedpunkterne i striden mellem konge og stormænd i 13. årh. Det er sikkert med dette for øje, at der ved overgangen mellem 12. og 13. årh. udfoldedes en betydningsfuld virksomhed med skriftlig at optegne disse gamle, mundtlig overleverede retsregler; således opstod ikke mindre end tre indbyrdes afvigende optegnelser af »Vederloven« for kongens »huskarle«.

1. Den første optegnelse er tilvejebragt af ingen ringere end kong Knud Valdemarsøn selv i forbindelse med hans »fosterfader« Absalon (kort før eller efter hans tronbestigelse) og har muligvis skullet have et vist officielt præg; den er meget kortfattet og lægger særlig vægt på forholdet til kongen og på retsforfølgningen mod »trosvigere«; hensig-

ten med dens affattelse er naturligvis at hævde gammel tugt i laget. Den er optegnet på dansk.

2. Sven Aggesøns latinske bearbejdelse, affattet efter hans Danmarkshistorie, bygger for en del på den ældre danske tekst, men er langt vidtløftigere og lægger mere vægt på »huskarlenes« indbyrdes forhold.

3. Sakses bearbejdelse bygger på begge de ældre tekster; den er lige så bred som Sven Aggesøns og rummer en endnu strengere opfattelse af tugten i stormandslaget end de to andre tekster.

Alle tre bearbejdelser fører »Vederloven« tilbage til Knud den store. Hvad de giver os, er dog i virkeligheden kun de mundtlig overleverede retsregler for hirden i den skikkelse, disse havde ved år 1200, og om disses større eller mindre lighed med en ifølge overleveringen af Knud den store udstedt lov kan vanskelig på forhånd noget siges; men selvfølgelig må lagets omdannelse til stormandsbroderskab i løbet af 12. årh. have haft en betydelig indflydelse på de oprindelige love og retsregler. Denne indflydelse kan da også spores i en række enkeltbestemmelser i »Vederloven«; men først og fremmest mærkes den på, at laget i virkeligheden på Valdemarernes tid var vokset fra den gamle »Vederlov«, der var givet under andre forudsætninger og for en snevrere krés af hirdmænd. Valdemarernes forsøg på at genoplive den gamle tugt i laget er da sikkert aldrig blevet fuldt gennemført, og i deres efterkommeres tid fandtes endnu langt ugunstigere betingelser for denne sags gennemførelse. Ingen af optegnelserne kan derfor antages at rumme den virkelig fra alle sider som gældende anerkendte ret; det er optegnelser af retsregler, som allerede i datiden delvis var forældede.

Af de tre optegnelser danner navnlig de to første en for nutiden højst påfaldende mellemting mellem en historisk beretning og en lovtekst. Dette har imidlertid faldet meget naturligt for datiden, for hvis retsbevidsthed love og vedtægter netop havde deres begrundelse deri, at de var overleverede fra fædrene, idet de ældste mænds vidnesbyrd om

tilsvarende tilfælde til den særlig foreliggende sag opfattedes som højeste avtoritet[1]. Det er selvfølgelig overleveringen indenfor hirden, som de alle bygger på. — Det er kun de to første bearbejdelser, som her skal oversættes.

Den oprindelige »Vederlov«s formål er at gennemføre en streng tugt i kongens gård blandt hans hirdmænd. En sådan »gårdsret« måtte ifølge sagens natur være langt strengere end den almindelige lovgivning (landskabslovene); og dette giver sig ikke blot udslag i straffenes strenghed, men også i rettergangens form. Efter almindelig germansk retsopfattelse kom det ved retssagers afgørelse ikke an på at føre et vidnebevis om det virkelige sagforhold, men det var af afgørende betydning, hvem af parterne der havde den formelle ret til at sværge (sammen med et vist antal andre mænd) på sin opfattelses sandhed. Dette træk genfindes også i Vederloven; men medens i den almindelige lovgivning (landskabslovene) retten til bevis for det meste findes hos den anklagede, så at klageren kun kan få sin sag ført igennem, hvis beviset glipper for den anklagede (idet denne ikke kan finde medédsmænd), viser Vederlovens strenghed sig just deri, at den i de fleste tilfælde lader klageren have den nærmeste ret til bevis (og kun kræver et lille antal medédsmænd), så at den anklagede forholdsvis let kan fældes. Særlig betydning fik dette forhold selvfølgelig, når det var kongen selv, der optrådte som klager. — Ved retssagers afgørelse trådte »huskarlene« sammen til et ting (huskarlestævne), hvor kongen førte forsædet.

[1]) Jfr. fortællingen om Bo Hedinssøn nedenfor, der tillige viser, hvorledes en af de »ældstes« avtoritet kunde skabe en ny lovbestemmelse i mangel af tidligere foreliggende tilsvarende tilfælde.

Vederlovens danske tekst

er den ældste og forsåvidt den mærkeligste, som den er tilvejebragt af kongen selv. Men den har tillige for os den særlige interesse at være det eneste vidnesbyrd fra den ældre Middelalder om fortællende (historisk) stil på modersmålet. I al sin knaphed viser den folkesagnets tilbøjelighed til at dvæle ved det enkelte optrin, uden, som de islandske sagaer, at oprede hele begivenhedernes sammenhæng[1]. Selve sprogformen i teksten, der er udpræget skånsk, er imidlertid langt yngre, idet hovedhåndskriftet stammer fra år 1430 (det Rantzauske håndskrift nr. 136, 4⁰ e donat. var. i Universitetsbiblioteket, som også indeholder Skånske lov, Skånske kirkeret m. m.).

Dette håndskrifts tekst er udgivet af Langebek i Scriptores rerum Danicarum III, 159 ff., hvilken udgave er lagt til grund for nærværende oversættelse[2]. Senere udgaves den danske tekst af Kolderup-Rosenvinge (Saml. af gl. danske Love V, 2 ff.) og af C. J. Brandt (Gammeldansk Læsebog, Kbhvn. 1857). Den er oversat i Ludvig Holberg, Dansk Rigslovgivning s. 250 ff. — I nærværende oversættelse er den gamle sprogtone søgt gengivet.

[1]) Jfr. Axel Olrik, Kilderne til Sakses oldhistorie I 15 ff.

[2]) Om håndskriftsforholdene findes udførligere oplysninger i Wimmers ovenfor nævnte afhandling (i Oversigt over det kgl. danske Vidensk. Selsk. Forhandl. 1898 s. 119), hvorfor der ikke er givet nogen fuldstændig oversigt her. —

Dette er Vederloven, som Knud konge Valdemars søn og Absalon ærkebiskop ⟨lode⟩ skrive, således som den var i Gamle Knuds dage[1]. Gamle Knud var konge i Danmark og England og Norge og Samland[2] og havde sanket en stor hird fra alle lande, som han var konge over, og han kunde ej haft dem sammen rolige og i fred, uden at retten var stærk mod hver den, som misgjorde mod nogen. Derfor gjorde han i England — og med ham Øppe Snille af Sælland og Eskil Øppesøn — Vederloven stærk og stiv, at ingen skulde djærves at misgøre mod nogen[3].

Og fastsatte han dette for det første, at kongen og andre højfornemme mænd, som hird skulde have, skulde

[1]) Ordet Vederlagsret, der findes i teksten i dens nuværende skikkelse, må antages at være kommet senere ind i teksten i steden for ordet Vederlov; se Wimmers afhandling. —

Indledningsordene viser, at der tilsigtes at give de gamle retsregler (uden samme hensyntagen til senere ændringer, som forekommer i Sven Aggesøns bearbejdelse).

[2]) Det nuværende Preussen.

[3]) Vi har her retsreglernes oprindelige navn: Vederloven (ɔ: straffeloven). Overleveringen i laget har henført dennes udstedelse til »Gamle Knud« (ɔ: Knud den store, jfr. Sven Aggesøn, ovfr. s. 61), der for datiden har stået som en vældig, men noget tåget helteskikkelse. — Vederlovens strenghed betones med rette straks fra begyndelsen.

være deres mænd hulde og blide og give dem rettelig deres sold. Mændene skulde derfor yde deres herre tro og tjeneste og være rede til alle hans bud[1].

Hænder der nogen den skændsel og vanskæbne, at vorde trosviger og øve Judasværk med onde råd mod sin herre, da har han forgjort sig selv og alt det han ejer.

Om kongen vil udstøde nogen mand af laget[2], da skulde han først i sin gård med to lagsmænd lade ham i hans svét og i hans fjerding stævne til Huskarlestævne, og nævne for ham sted og dag[3]. Søger han ej stævne, da skal han hjem fare til hans hus og stævne anden gang, og sige ham sted og dag. Ænsede han ej stævnet, da skal han tredje gang lade ham stævne hjemme i hans hus og sige ham, når og hvor han skal møde. Søgte han så ej stævne, da være han fældet, og fly land og rige, og kongen tage alt det han ejer[4]. Kommer

---

1) Denne første bestemmelse handler i almindelighed om det gensidighedsforhold, som må være tilstede mellem kongen og og hans hirdmænd. Det ses tydelig, at bestemmelsen egentlig kun passer på hirden i snevrere forstand (navnlig budet om at betale sold rettelig passer overmåde dårlig til Valdemarstidens stormandslag), og det fremgår da også af teksten, at foruden kongen kunde også andre højtstående (»hædverde«, ɔ: rige og mægtige) mænd anvende Vederloven (som gårdsret) overfor deres mænd.

2) Nemlig ved at sigte ham for majestætsforbrydelse (»Judasværk«).

3) I den oprindelige tekst har der sikkert blot stået »lag«, og »lagsmænd«; i teksten i dens nuværende skikkelse står derimod »Vederlag« og »Vederlagsmænd«. Det samme gælder, hvergang disse ord senere forekommer i teksten. De militært organiserede huskarle har været delte i fire fjerdinger og disse atter i svéter (samme ord som fransk suite, følge).

4) Bestemmelserne om de gentagne stævninger hjemme hos anklagede må stamme fra en tid, da det var almindeligt, at huskarlene ikke boede i eller ved kongens gård. — Bestemmelsen om, at den, der ikke fulgte tredje stævning, derved havde tabt sin sag, stemmer godt med almindelig dansk ret.

han til stævne, og kunde kongen med tvende lagsmænds vidnesbyrd og med helligdomséd[1] sande den klage mod ham, at han lagde råd op mod hans liv eller hans land, da har han laget forspildt og sig selv forgjort[2]. Turde lagsmænd det ej vidne og på helligdom ej sværge, da skal han med Guds dom enten fældes eller værges, det er: med jernbyrd, efter den lov, som Gamle-Knud gjorde[3].

Om nogen vil skilles fra sin herres tjeneste, da skal han på ottende dags aften i Julen lade opsige sin tjeneste ved to lagsmænd. Så kan han siden anden herre tjene[4].

— Fredløshed med ejendomsfortabelse (»at forgøre sig selv med alt det, man ejer«) svarer i datiden til senere tiders dødsstraf, idet enhver havde ret til at dræbe den fredløse uden at kunne drages til ansvar derfor. — Ligefrem at idømmes dødsstraf ansås derimod for krænkende for den fri mands værdighed; det anvendtes kun overfor vanærende forbrydelser som tyveri o. l. —

[1]) Ed på kirkelige relikvier og helgenlevninger (helligdomme).

[2]) Såfremt kongen blot kan få to lagsmænd til at sværge »helligdomsed« på sin klages sandhed, har han altså derved givet et fyldestgørende bevis og fældet den anklagede. Denne regel er unægtelig meget streng og ugunstig for den anklagede og danner et mærkeligt modstykke til landskabslovenes regler.

[3]) Her viser lovens strenghed sig stærkt: kan kongen ikke finde to medédsmænd blandt huskarlene og således bevise sin klage, er sigtelsen dog ikke dermed faldet til jorden, men den anklagede må rense sig for den ved jernbyrd. For datiden stod jernbyrd som et særligt vanskeligt renselsesmiddel, der ifølge landskabslovene (Skånske lov) kun kunde kræves af den anklagede, når anklageren bestyrkede sin sigtelse ved éd eller ved vidner. I Sakses tekst nævnes da heller ikke jernbyrd, men ed af 6 mededsmænd som renselsesmiddel; dog viser hans beretning om Erik Lams søn Magnus' påtænkte forræderi mod kong Valdemar, at man vilde kræve jernbyrd af Magnus som bevis for hans uskyldighed. — Jernbyrd var i det hele på Valdemarernes tid et noget forældet bevismiddel, som præstestanden ikke yndede; det fandtes kun i Skåne og forbødes her af Valdemar Sejr.

[4]) Kun nyårsaften kunde tjenesten opsiges. Opsigelse opfattedes

Forbryder nogen i laget sig med hug eller med sår, da skal han jages af kongens gård med nidings navn og fly alle de lande, som Knud var konge over[1]. Og hver den lagsmand, som siden finder ham, skal angribe ham, om han har ét skjold mere end hin, eller også skulde han selv hedde niding, uden hug og sår[2].

Om nogen klagede over, at nogen lagsmand havde gjort ham uret, da skulde sagen afgøres på Huskarlestævne. Kunde han sande det med tvende lagsmænds vidnesbyrd og med helligdoms éd, da skulde han sidde én mand længere nede, end han sad før[3]. Og alle de trætter, dem kommer imellem, skal ej andensteds afgøres end på Huskarlestævne[4].

---

som en højtidelig retslig handling (ligesom stævning) og skulde derfor udføres af to lagsmænd.

¹) Denne strenge regel om hug og sår kunde, som Sven Aggesøns bearbejdelse viser, ikke opretholdes. Ordene om at fly alle de lande, Knud var konge over, er selvfølgelig et historisk-poetisk udtryk i lovsproget; praktisk gennemførligt var dette bud ikke. — Rettergangsmåden i sådanne sager, der ikke omtales udtrykkeligt, må tænkes at have været en lignende som den ovenfor skildrede.

²) Det vil sige: skønt han (i modsætning til den anden) ikke har hugget eller såret nogen. At have ét skjold mere må her vist betyde: at have en mand flere i sit følge.

³) Der er her tale om de mindre forseelser indenfor laget, som de andre bearbejdelser af loven udmaler i enkeltheder (at tage en andens plads ved bordet, at forulempe nogen ved hestenes vanding, at bruge smædeord, osv.). — Det sidste »han« må selvfølgelig forstås om den anklagede.

⁴) Disse ord viser, at ikke blot sådanne sager, der i snevrere forstand vedkom laget, faldt ind under afgørelsen på huskarlenes stævne, men også hvad man måtte kalde rent civile processer, såsom om jord (jfr. det følgende). Denne bestemstemmelse er vel næppe oprindelig i Vederloven; under henblik til lagets skikkelse på Valdemarernes tid måtte den let kunne føre til, at stormændene fik en lignende forret som præstestanden til at få deres retstrætter afgjorte for deres eget værneting og unddragne fra de almindelige landsting.

Er der trætte om jord eller boran, da skal han, som ved huskarlenes dom vorder nærmest til bevis, sande sin sag med seks mænds ed, udtagne ved lod i hans fjerding[1]. Mindre trætter skal alle afgøres med tvende lagsmænds ed, én indenfor ham og en anden udenfor ham[2].

Vederloven[3] blev ærlig vedtagen mellem herren og hans mænd og stod således uspildt i otte kongers dage, som var: Gamle-Knuts, Harde-Knuts, Magnus godes, Sven Astradesøns, Harald Hens, Knud hin helliges i Odense, Olaf hans broders, Erik hin egodes, og brødes ej før end i den niende konges dage; det var Nikles[4]. Da gik

---

[1]) Boran er den groveste form for ran, nemlig røveri i éns egen gård. — Ordene viser iøvrigt tydelig den germanske retsopfattelse, i følge hvilken det nærmest kom an på, hvem af parterne der havde bevisretten (var »nærmest til lov«). Medédsmændene har han dog ikke (som de fleste steder i landskabslovene) ret til selv at vælge, men de udtages ved lod i hans fjerding, hvorved de mere får præget af et dømmende nævn. — Iøvrigt må der sikkert her, som i landskabslovene, have været bestemte regler om, hvem bevisretten (og bevispligten) tilhørte; men disse er ikke optegnede. — I landskabslovene var det den gængse bestemmelse, at bevisret (og -pligt) tilhørte den sagsøgte (i ejendomssager som regel besidderen).

[2]) Hermed menes, at den, der har bevispligt og bevisret i vedkommende sag (sikkert den anklagede i alle sådanne sager, hvor »bevisretten« ikke udtrykkelig var forbeholdt klageren), ikke kan vælge sine medédsmænd frit, men skal tage sine to sidemænd ved bordet. Men denne regel, der frembød en del garanti mod en mere eller mindre partisk eller ensidig afgørelse af sagerne, omtales ikke som gældende for de større forseelser, der medførte udstødelse af laget. — At iøvrigt heller ikke denne regel var forbleven uberørt af omdannelseslyster, ses af Sven Aggesøns bearbejdelse (kap. 9).

[3]) I teksten står her Vederlaget; men oprindelig må der have stået Vederloven.

[4]) Nikles eller Niklas er middelalderlig omdannelse af Nicolaus; først sent i Middelalderen blev navnet til Nils.

Kristiern Svenssøn på og hug Thure Doke; det var det første Vederlovsbrud[1]. Da tyktes det både kong Nikles og Kristierns frænder ondt at være at udstøde ham af kongens gård med nidings navn, fordi tvende af hans brødre var biskopper: Asser ærkebiskop og Sven biskop af Viborg, og hans tvende andre brødre: Eskil og Agge, samt deres fader Sven Thrundesøn, var høvdinge i Danmark, og vilde hellere lade det komme til bøder[2].

Da spurgte de Bo Hedinssøn af Vendle[3], som havde været Gamle Knuds mand, og andre af de ældste mænd, der var i Danmark, om nogen kunde mindes, at Vederloven[4] før var brudt, og bøder givet derfor, men de kunde ej finde noget efterdømme derfor[5]. Da mælte Bo Hedinsøn: »Imeden der ej findes noget efterdømme derfor før vore dage, så lader os gøre den vedtægt,

---

[1]) I teksten står Vederlagsbrud, men også her må oprindelig have stået Vederlovsbrud. — Den mægtige jyske høvding, Sven Aggesøns bedstefader, Kristjern Svensøn, er omtalt ovenfor. — Thure Doke kendes ellers ikke.

[2]) Sven Thrundesøn er ligesom Sven Estridsøn blevet kaldt efter sin moder, ikke efter faderen. Moderen hed Thorgunn (forkortet Thrund), faderen Thrugot. — Asser var ærkebiskop 1104—37; men Sven (Svensøn) blev ikke bisp i Viborg før 1132; da begivenheden imidlertid nødvendigvis må sættes tidligere end dette år, da Kristjern optrådte som Nils's afgjorte fjende, foreligger der her en mindre unøjagtighed. — De to brødre Sven og Eskil døde begge i Palæstina 1153. —

[3]) Vendle = Vendlesyssel, Vendsyssel.

[4]) I teksten står Vederlaget; men oprindelig må der have stået: Vederloven.

[5]) Selv de ældste mænd, der er indehavere af den største lovkyndighed og den fyldigste viden om tidligere retslige tilfælde, kan altså ikke finde noget eksempel på, at der i laget er givet bøder for hug og sår, og dette strider jo også mod Vederlovens egentlige bestemmelser. — Bo Hedinsøn kendes ellers ikke; at han havde været i Knud den stores tjeneste, lyder egentligt ikke meget troligt, da han i så fald på kong Nils's tid måtte have været 100 år eller derover.

som være skal efter vore dage, at nemlig den, der bryder Vederlov[1] med hug eller med sår, han bøde kongen fyrretyve mark, og de andre lagsmænd andre fyrretyve mark, og ham, mod hvem var misgjort, fyrretyve mark, og give to mark guld i gørsom«[2].

Siden hug Agge Thver Esge Ebbesøn, bryde af Varde, hjemme hos Vide Staller i Byrg, under kong Nikles' arm[3]. Da vilde kongen og kongens mænd alle tage Agge, men Vide Staller vilde ej lade ham tage, men stod for og bød bøder og fæste[4] efter den samme vedtægt, hvorefter Kristjern havde bødet. Og de bøder blev bødede hos Bo Ketilsøn i Lime[5].

Og siden er mange bøder bødede efter den samme vedtægt, hvorefter Kristjern bødede.

---

[1]) I teksten står Vederlaget; men oprindelig må der have stået Vederloven.

[2]) Ved gørsom forstodes en art overbod til yderligere betryggelse. — 40 mark penge var i den almindelige lovgivning den sædvanlige størrelse for bøder for større forseelser, og denne bøde skulde betales ikke blot til den forurettede, men også til kongen. Indenfor laget forhøjes nu straffen yderligere ved, at der også kræves en fyrretyve marks bøde til selve laget (altså en tredobbelt bøde). — Hele fortællingen er meget betegnende for den ovenfor antydede udvikling af laget; det er umuligt at bringe den gamle hirdlov i dens fulde strenghed til anvendelse overfor en mand som Kristiern, der hørte til landets høvdinge (»hovedmænd«, som der står i teksten), og straffen nedsættes derefter til en meget høj bøde. Men derved skabes i virkeligheden en ny vedtægt, som følges ved tilsvarende senere Vederlovsbrud.

[3]) Borg (Byrg) ubekendt. Bryde betegner foged og gårdbestyrer. Stalleren var en højtstående hofembedsmand, der sørgede for kongens staldvæsen og rejser. — Agges lovbrud er så meget mere graverende, som det finder sted i kongens umiddelbare nærhed.

[4]) ɔ: gik i borgen for ham (»stod for«) ved at tilbyde pant (»fæste«) for bøderne.

[5]) Lime ved Randbøl i Vejle amt.

Sven Aggesøns Vederlovstekst.

Sven Aggesøns latinske bearbejdelse af Vederloven må være forfattet efter hans Danmarkshistorie, da han i dennes kap. 5 bebuder dens fremkomst. Et enkelt træk tyder på, at skriftet først er affattet i Valdemar Sejrs kongetid; i indledningen bruges nemlig udtrykket »Valdemar den første«; dette udtryk vilde Sven (forsåvidt ordene er oprindelige i teksten) næppe have anvendt, før Valdemar II sad på kongestolen.

Svens skrift bygger på Absalons og kong Knuds danske tekst, men er i virkeligheden langt mere end en oversættelse eller bearbejdelse heraf. Han genfortæller nemlig ganske anderledes fyldigt overleveringen i laget om dettes tilblivelse og lovenes givelse, og om Knud den stores brud på dem. Desuden giver han langt mere gennemførte og detaillerede regler end den meget kortfattede danske tekst, selv på steder, hvor han iøvrigt holder sig nær til dennes mening. Endelig sporer man hos ham tydelige tegn på, at han ser sagen mere fra et stormandsstandpunkt end de to andre bearbejdelser af Vederloven. Dette ses bl. a. af hans fremstilling af Knuds lovbrud med påfølgende bod, der afviger ganske fra den tilsvarende fortælling hos Sakse, men viser sig dog først og fremmest deri, at Sven ikke ét, men mange steder, efter at have nævnt det gamle strenge lovbud anfører en lempelse deraf, der skyldes »de nyeres lemfældighed«, og

som betragtes som den egentlig gældende lov. Disse lempelser i den gamle strenge ret måtte jo selvfølgelig i det hele være til gunst for stormændene, der dannede hovedmassen af lagsbrødrene på Valdemarernes tid. Hermed skal dog på ingen måde være sagt, at Sven stod i et uvenligt eller blot køligt forhold til kongemagten; han føler sig tværtimod som kongens ivrige tjener og taler lige så vel som den danske tekst om mændenes forpligtelse til lydighed overfor deres herre; det er nærmest i de enkelte tilfælde, men ikke så meget i helhedsblikket, at man mærker hans mere aristokratiske synsmåde, der afviger en del fra den strengt monarkiske retning i de to andre Vederlovstekster.

Svens stil er ganske den samme i dette skrift som i hans Danmarkshistorie; dog indeholder det vistnok nogle flere ordsproglige talemåder[1]. Ligesom i Danmarkshistorien gør Sven ogsaa i dette skrift undskyldninger for sin lidet sirlige stil og håber i denne henseende paa efterkommerne, der nok vil bøde paa disse mangler. Herved sigter han antagelig (ligesom i Danmarkshistorien) først og fremmest til Sakse, der i virkeligheden i høj grad har benyttet Svens skrift ved sin Vederlovsbearbejdelse, dog således, at han gennemgående vender tilbage til den i den danske lovtekst herskende gammeldags strenghed eller endog går videre end den i denne henseende. —

Håndskriftforholdet for dette skrift af Sven er ganske det samme som for Svens Danmarkshistorie. Det er udgivet af Stephanius sammen med Svens Danmarkshistorie 1642, og denne udgave er optrykt i Langebek, Scriptores rerum Danicarum III 139 ff., samt i Kolderup-Rosenvinge, Gamle danske Love V, 8 ff. Ligesom den danske tekst er

---

[1]) Således begrundes reglen om, at fyrsten skal give mændene rettelig deres sold, med et ordsprog, der ganske svarer til det danske: »gæld må gældes, om venskab skal holdes.« Et andet sted hedder det: »Med jern må sår skæres, som ej med plaster læges.«

det oversat i Holberg, Dansk Rigslovgivning (s. 254). — Det er teksten i Script. rer. Dan., der er lagt til grund for nærværende oversættelse. —

De partier af skriftet, der kun består i en lidt udvidet oversættelse og bearbejdelse af den danske tekst, er her udeladte.

Fortale.

Oldtiden, hvis omhyggelige overvejelser vi skylder så meget, som den har efterladt os, har også været betænkt på at sørge for hærmandslagets tarv, for at ikke krigsmændene i kongens gård, når de fik uindskrænket frihed og slappe tøjler, ustraffet skulde udæske hverandre ved indbyrdes fornærmelser. Derfor har de mægtigste konger i Danmark, for at tøjle slette mænds frækhed, fra Arilds tid af fundet det rigtigst at udstede og stadfæste den lov, som de på deres eget tungemål har kaldt Vederlov, og som vi på Latin, skønt med en mindre nøjagtig betegnelse, kan kalde »lex castrensis« (gårdsret) eller »lex militaris« (hærlov) eller »lex curiæ« (hirdlov)[1]. Denne lov vilde dog tidens længde ganske have bragt i glemsel — ti hidtil har der jo kun været overmåde få, der skriftlig har optegnet de svundne århundreders bedrifter, var de end nok så berømmelige, og således overgivet dem til erindringen — hvis ikke hele Danerigets berømmelige ærkebisp, den store Absalon,

---

[1]) Da »Vederlov« betyder straffelov, er Svens latinske betegnelser ikke oversættelser af det danske navn, men betegnelser af loven efter den kres, den galdt for. Med hæren menes det snevrere samfund (stående hær) af krigere i kongens tjeneste (modsat ledingsopbuddet).

med sin vanlige omhu i betimelig tid havde overvejet og drøftet sagen skønsomt og omhyggeligt sammen med sin fostersøn kong Knud, søn af Danmarks konge Valdemar den første, og derefter optegnet loven i et lille bind, ligesom i en kort indholdsfortegnelse. Ti hvad der allerede for størstedelen skønnes at være forslidt af ælde, det kan dog atter fornyes ved skriftens hjælp. Idet jeg altså havde forefundet disse lovbestemmelser, optegnede i vort hjemlige mål og tilmed med kortfattet knaphed, har jeg forsøgt at oversætte dem til det latinske sprog, visselig ikke i dristig tillid til min kundskab eller min begavelse, ikke heller for med indbildsk anmasselse at foregribe deres arbejde, der er i besiddelse af større lærdom, nej, min hensigt har langt snarere været den at give dem, der udmærker sig ved større veltalenhed, et stof til grundlag, som de kunde udarbejde i en mere sleben stil[1]. Først vil jeg da tale om gårdsrettens givere; dernæst vil jeg fremstille, hvorfor og hvor de har udstedt disse love.

KAPITEL 1.
Om Knud den store, gårdsrettens eller hirdlovenes giver.

Efter at altså kong Knud, søn af Danmarks konge Sven Tjugeskæg, var kommen i besiddelse af sine forfædres riger og lande, udvidede han med uovervindelig kraft ved glimrende dåd sit herredømmes grænser lige fra det yderste Thule og til Grækernes kejserdømme.

[1]) Sven betegner således sit skrift som en latinsk bearbejdelse af Absalons tekst; i virkeligheden indeholder det dog mange selvstændige bidrag (se indledn.). De sidste ord i fortalen hentyder antagelig til Sakse (jfr. tilsvarende ytringer i fortalen til Svens Danmarkshistorie).

Ti han, som i sin vidt udbredte storheds magtfylde næsten var den store Alexanders ligemand, bragte England, Norge, Vendland, Finland og alle de omliggende lande i sin magt og lagde dem under sit fædrene rige[1]. Heraf blev følgen, at til hans hof strømmede kæmper sammen alle vegne fra, idet de kappevis og uden tøven trådte i den store fyrstes tjeneste på grund af hans ry for manddom og sejrsælhed. — En talrig skare af hærmænd kom da sammen i hans kongsgård; men det var dog langtfra, at alle udmærkede sig ved lige stor manddom.

KAPITEL 2.

Om udvælgelsens grund.

Derfor rettede da kong Knud sin tanke og sin omsorg på at få hærmændenes skare, der hidtil, ret som en uordnet hob, ikke havde kendt til indbyrdes ulighed, inddelt efter deres fortjenesters beskaffenhed og deres forfarenhed i manddomsdåd. Først og fremmest besluttede han da i sin nærmeste omgivelse at optage dem, som han vidste enten udmærkede sig ved et berømmeligt stamtræ, eller havde rigelig overflod på formue; han tilsigtede dermed, at de, der var oprundne af ædel herkomst, skulde stræbe efter manddommens krone, og at på den anden side de, der var opfostrede i en velhavende slægt, ikke skulde komme til at lide under en slet udrustnings mangel. Han lod da en herold ved udråb forkynde, at særlig de skulde få del i kongens nåde og fremfor andre nyde den fordel at høre til kon-

[1]) Svens udtryk her minder meget om de tilsvarende i hans Danmarkshistorie; men den lange og urigtige opregning af lande er opgivet her. Finland er vist skrivefejl for den danske tekst: Samland (Preussen). — Thule er klassiske forfatteres betegnelse for det yderste Norden (Senecas tragedie Medea v. 379).

gens snevrere husstand, som til kongens ære og hærmandsskarens pryd kunde glimre med forgyldte økser og sværdfæster. Ti det regnes fyrsten til ære, når de hærmænd, der i kres og ring overalt fylker sig om ham og ledsager ham, stråler i glimrende våben. Da denne kundgørelse var udstedt, besluttede de, der trykkedes af mangel på formue, sig til at udskille sig fra den mere velhavende flok og udsondre sig fra denne, som om de slet ikke hørte hjemme der. Snart genlød nu samtlige byer af larmen fra smedeesserne; ti alle de strålende guldsmykker, man før havde haft, smeltedes ved guldsmedenes arbejde sammen i en masse, for at det guld, som hærmændenes forfængelighed tidligere havde sanket sammen til tom prunk og pral, ved guldsmedenes fine kunstsnille kunde dannes til pryd for økser og sværdfæster. Så gik det da således, at så som det menneskelige sind plejer at være tilbøjeligt til glimrelyst, sparede ingen af hærmændene på udgifter, men hver især stræbte at overgå sine lagsmænd og staldbrødre ved sine våbens pragt og kunstfærdighed. Heraf er det da tydeligt, at et fint våbenudstyr kun passer for dem, der er fødte og opdragne i en mere fornem stands kår.

Da nu, efter kongebudets forskrift, en talrig skare, strålende i hidtil ukendt våbenglans, var strømmet sammen i Knuds gård, besluttede han, at hele mængden skulde tælles, og tallet nøjagtig udregnes. Dens størrelse beløb sig til 3000 udvalgte hærmænd. Denne skare besluttede han i sit sprog at kalde med navnet Thinglid[1].

---

[1]) Dette er sikkert hærfølgets (lagets) oprindelige navn, som Islænderne gengiver i en noget omdannet form (Thingamannalid). — Det sagn, som Sven fortæller om hirdens udvælgelse, har ikke præg af at have noget virkeligt historisk grundlag, men må stamme fra en tid, da der kun fandtes rige og højbyrdige mænd i laget. Dette forhold søger det i høj grad

KAPITEL 3.
Om lovudstedelsens grund.

Da kong Knud nu havde forenet folk af så afvigende sæder og skikke i én husstand, var det nødvendigt, at den store konges hær, som jo var samlet sammen fra forskellige folkeslag, (nemlig fra alle de riger, som lå under hans herredømme), og hvis sæder var umådelig vekslende og uensartede, blev tvunget til at overholde en ensartet gårdstugts regel. Ti intet sømmer sig mere for ærlige lagsmænd end at neddysse al kiv og uden indbyrdes kævleri at tjene en og samme herre ifølge samme løfte, så at de, aldrig plettede af indbyrdes uenighed, nid eller nag, men forenede i en enig fællesvilje, som lemmer af ét legeme og som tro følgesvende endrægtig lyder én konges bud, uden at nære nogen uheldsvanger mistanke til hverandre indbyrdes. For at imidlertid den virksomme kong Knud mere hensynsløst og ubøjeligt kunde ave hærens opløste sæder, mente han snarere at måtte vise strenghed mod de tøjlesløse og hidsige unge kæmper, end ødsle alt for meget med gunst og overdreven overbærenhed. Han vilde nemlig ikke let have formået at bringe et så talrigt følge, såre uensartet og indbyrdes afvigende som det var i sprog, sæder og tænkemåde, til indbyrdes enighed, hvis han ikke ved straffens hårdhed havde lagt en dæmper på overtrædelsens fremfusenhed, og ved revselsens størrelse tøjlet forbryderlystens frækhed.

---

aristokratisk sindede sagn at afhjemle ved at føre denne »udvælgelse« af rige og højbårne mænd tilbage til Knud den stores tid. — Den historiske kerne kan sagnet dog indeholde, at kongsmændene hos Knud var udmærkede med forgyldte våben.

KAPITEL 4.

Om lovenes givelse og stedet derfor.

Medens altså kong Knud i England, hvor han havde samlet hele sin hær, vederkvægede sine af kampens id trætte lemmer ved fredens ro, kaldte han til sig højvise mænd, som han vidste udmærkede sig fremfor andre ved klogskab, nemlig Øpe Sællandsfar med tilnavnet »den vise« og Eskil, hans søn; ti til dem plejede han fornemmelig at meddele og betro sine hemmelige rådslutninger på grund af deres erfaring i mangt og meget, og dem havde han også gjort til sine sekretærer[1]. Med disse indlod han sig i en alvorlig overvejelse og drøftelse om, hvorledes han ved streng tugt kunde ave ungdommens overmod og for fremtiden fastslå en sikker fred og enighed mellem hærmændene. Efter disse mænds råd og tilskyndelse udstedte han derfor gårdsretten, som indgød alle en sådan skræk, at ingen vovede at udæske nogen anden ved nogensomhelst krænkelse. Og da nu menneskene efter deres natur er tilbøjelige til overtrædelsens fremfusenhed, var det nødvendigt, at der anvendtes omhyggelig udtænkte midler til at bøde på hvert enkelt tilfælde af lovbrud. Derfor fastsatte han med udsøgt varsomhed straffe såvel for mindre som for sværere overtrædelser. Lad os da først betragte småtingene, for at vi senere kan gå des lettere over til de vanskeligere sager. Ti Oldtidens snilde stræben gik ud på at udelukke enhver tanke om strid fra høvdingenes gård, og beflittede sig med den største iver på, at der ikke mellem lagsmænd skulde opstå selv den ringeste anledning til kiv, men at tværtimod de mænd, hvis sjæl glødede af samme kamplængsel, også kunde forenes ved en vis broderlig kærligheds bånd.

---

[1]) Hermed må antagelig betegnes en hoftitel.

KAPITEL 5.

Om de love, der angår mindre overtrædelser.

Blandt de gamle hirdmænd, de samme, der nu kaldes hærmænd, herskede der den skik, at de uden væbnere og svende gensidig viste hverandre opmærksomheder og betjente hverandre[1]. Derfor bestemte de, at hvis nogen vandede sin lagsbroders hest sammen med sin egen, skulde han ride ud på den ene og hjem på den anden. Men hvis nogen, når han red til vands på en andens hest, lod sig forlede af karrigheds lyde til at ride på én og samme hest både ud og hjem, og, tre gange stævnet for den samme forseelse, var bleven overbevist derom ved to lagsmænds vidnesbyrd, var det bestemt, at han skulde sidde én mands plads længere nede ved bordet. Det var nemlig skik, at hærmændene fik deres siddepladser anviste enten efter deres manddomsry eller deres tjenestetids længde eller deres slægts adelskab, så at de, der stod højest i værdighed eller først var indtrådte i tjenesten, indtog de højeste pladser[2]. Heraf ses det klart, at det ikke kunde ske uden særlig

[1]) Her mærker man stærkt modsætningen mellem det gamle hirdmandslag og stormandsbroderskabet. Hærmænd (senere: herremænd) er just navnet på Valdemartidens stormænd, der var rede til at følge kongen overalt i kamp og til gengæld var fritagne for skat, men som til daglig boede på deres egne gårde og ganske sikkert havde »væbnere« og svende i deres tjeneste (ordet væbner må dog ikke her tages i den særlige betydning, som det havde i det udviklede riddervæsen; det betegner blot: våbensvend). — De følgende bestemmelser passer åbenbart kun på hirden i gammeldags forstand, hvis enkelte medlemmer boede i kongens gård og hver måtte passe sin hest selv.

[2]) Svens ord, der er holdte i en vis ubestemthed, viser, hvor gerne han vil gøre fornemheden i slægt til grundlaget for lagsmændenes rangfølge — noget, der næppe passede så godt på det gamle hirdsamfund som på det deraf udviklede stormandslag.

skam og skændsel, at nogen flyttedes ned fra sin vante plads. —

En lignende dom, bestemte de, skulde overgå enhver, som ved fodringen tre gange gav sin egen hest kærven, men den andens hest strået, når han, ligesom i forrige tilfælde, var bleven overbevist derom ved to mænds vidnesbyrd. -- Ligeledes, hvis nogen ved hestenes vanding red op imod flodens strøm og derved plumrede vandet, så at de andre heste kun kunde få plumret vand at drikke, så var han, hvis han ved et lignende vidnesbyrd blev overbevist om tre gange at have gjort dette, hjemfalden til en lignende dom. Ti lige brøde rammes af lige bod. — Fremdeles: dersom hårdnakket trods mod retten ved tre gentagne forseelser havde kendetegnet nogen som ulydig, og han afviste at komme til fornuft igen, bestemte de, at han skulde sidde nederst i hele flokken, ja, de fastsatte yderligere, at enhver af bordfællerne måtte kaste ben efter ham, så meget de lystede, uden at nogen derfor kunde beskyldes for hensynsløshed og frækhed. Fremdeles skulde ingen have lod og del med ham i mad og drikke, men han måtte nøjes med eget fad og egen skål for sig selv alene[1]. Hvis imidlertid kongens nåde i den grad vilde tage en sådan stivnakke under sin beskyttelse, at han ved at gøre ham til sin sidemand satte ham allerøverst, mente de, at dette i medfør af fyrstens gunst kunde indrømmes ham; dog kun på den betingelse, at lagsmændene unddrog ham al deres støtte, idet han dermed var stillet uden for al sin tidligere ret og pligt[2].

[1]) Efter gammel bordskik spiste flere sammen af ét fad, ligesom drikkestobene gik på omgang: at have eget fad og bæger rummede altså den hån, at man ikke var god nok til at spise og drikke sammen med andre.

[2]) De af Sakse i hans Vederlovstekst opbevarede regler for mindre forseelser stemmer i det hele med Sven Aggesøns, men er på enkelte punkter noget strengere.

KAPITEL 8.

Om spot- og hånsord[1].

Eftersom kiv og skældsord plejer at antænde al ondskabs tønder, besluttede man at anvende midler også herimod, for at ikke den broderlige endrægtigheds samhold skulde brydes ved tvedragt, had og nid, og lagsmændene tilføje hverandre indbyrdes forhånelser. Oldtidens snildhed har derfor ment, at man burde imødegå sådanne forhold ved en rask tugtelse, for at spirerne til kiv og skænderi kunde blive foregrebne af lovens bud og således kvalte lige i deres første begyndelse, inden de ved lang tøven fik vokset sig stærke. Med jern må nemlig de sår udskæres, som ej plaster hjælper på. Om nogen derfor overvældede sin lagsbroder med skældsord eller fornærmelser eller udæskede ham ved nogensomhelst art af krænkelser, var det bestemt, at der om denne sag skulde indledes retsforfølgelse i kongens nærværelse på det møde, der kaldes Huskarlestævne, hvor alle lagsbrødre var stævnede sammen. Og hvis så klageren ved to lagsmænds vidnesbyrd kan godtgøre, at hans lagsbroder ved den ham tilføjede uret har forsyndet sig mod mændenes straffelov[2], således at vidnerne ikke undslår sig for at bekræfte deres vidnesbyrd med helligdoms éd, er det bestemt, at den anklagede skal have sin siddeplads én mand længere nede ved det daglige bord. Tillige er det ved en almindelig lovbestemmelse fastsat, at al strid, der opstår mellem selve lagsbrødrene indbyrdes, aldrig skal behandles eller

[1]) Kap. 6 og 7, der handler om »gensidig huldskab og betaling af sold« samt om »opsigelse af tjeneste« springes her over, da Sven Aggesøn i disse afsnit følger den danske tekst nøje, blot med anvendelse af langt flere ord (jfr. andet og begynd. af femte stykke i den danske tekst).

[2]) I teksten: witherlogh manne ɔ: mændenes vederlov (straffelov).

afgøres andensteds end på det allerede før nævnte stævne[1].

KAPITEL 9.

Om almindelig retstrætte.

Ved en almindelig lovbestemmelse er det tillige blevet fastsat, at enhver mellem lagsbrødre opstået trætte om gård, gods og ager eller også om røveri fra boligen, hvad der på vort sprog hedder boran, skal behandles på det nævnte stævne. Her skal så han, som lagsmændenes dom tilkender retten til at hævde sig besiddelsen, tillige med 6 mænd, udtagne ved lodkastning i hans kres, det er: fjerding, hævde for sig den uafbrudte besiddelse af sin jord og værne sin hævd med den bevisret, han får tildelt[2].

Om mindre retstrætter vedtoges den bestemmelse, at de skulde afgøres ved vidnesbyrd af to lagsmænd, nemlig, ifølge den gamle lov, af den indstævntes to nærmeste naboer ved bordet, den, der sad oven for ham, og den, der sad neden for ham. De nyere mener imidlertid på mange punkter, at man må mildne lovens strenghed, og hævder derfor, at også i det her foreliggende tilfælde skal sagen kunne afgøres, hvis vedkommende blot kan værne sig med to lagsmænds vidnesbyrd, tagne hvorsomhelst[3].

---

[1]) Den sidste bestemmelse slutter sig nøje til den danske tekst; at den omtales som fastsat ved en almindelig lov, betegner muligvis dens senere oprindelse.

[2]) Svens tekst støtter sig her i høj grad til den danske, som den blot på enkelte punkter udvikler nøjere. — Det er besidderen, hvem bevisret og bevispligt tilkommer; således også i den almindelige lovgivning; jfr. den danske tekst.

[3]) Også her bygger Sven ret nøje på den danske tekst. — I disse mindre retstrætter (civile processer, i modsætning til sådanne retssager, der særlig angik laget) havde den anklagede som regel bevisret (og pligt). Den sidste bestemmelse,

KAPITEL 10.

Om det første brud på loven.

Der var kun forløbet kort tid efter lovens givelse, da menneskeslægtens efterstræber, lykkens fjende, den såre grumme hader og forfølger af ret og billighed, de først skabte menneskers listige forfører, Satan, rettede sit angreb på fyrstemagtens højhed og forsøgte at lokke kongen til at overtræde loven, for at han, når han først havde fået hovedet forgiftet, også kunde indgyde sin fordærvelses edder i de øvrige lemmer. Lovens giver, kong Knud, blev nemlig en gang, mens han endnu sad i fred og ro i England, optændt af vredens vanvid, så at han drog sit sværd og huggede en af sine hærmænd ned. Herover blev hele skaren så voldsomt oprørt, at den ikke afholdt sig fra at gribe til våben, idet dens afdelinger strømmede sammen fra alle kanter. Men da det var blevet bekendt, at det var kongens hånd, der havde begået dette drab, holdt de stævne og drøftede her med ængstelig overvejelse, hvad der var at gøre. De var nemlig tvivlrådige og kunde ikke blive enige med sig selv i deres dom, om fyrsten for den uhørte brødes skyld skulde straffes på livet, eller om der skulde gives ham nåde. Ti hvis kongen underkastedes den fældede dom, vilde de som hovedløse flygtninge blive helt uddrevne af det fremmede land. Men hvis man på den anden side af ærefrygt for kongen bar over med ham, vilde dette forbillede på fordærvelig overbærenhed give de andre et holdepunkt for overtrædelser. Endelig besluttede hele følget sig til denne kendelse, at deres høje konge skulde knæle ned på et hynde, der blev udbredt midt i forsamlingen, og her vente dommens nåde eller strenghed. Da så dette var sket,

der af Sven selv betegnes som opstået ved »de nyeres« mildere opfattelse af sagen, findes ikke i Absalons tekst.

rejste de kongen op og tilstod ham tilgivelse og nåde for overtrædelsen, idet de med énstemmig forsikring råbte, at for fremtiden skulde enhver tilgivelse være udelukket, og ingen, der blev anklaget for en sådan overtrædelse, skulde senere hen ved nogensomhelst bøde kunne sone en så stor og gruelig brøde, men enten skulde han dømmes til døden eller i al fald, idet straffens strenghed lempedes noget, landflygtig og fredløs udstødes af hele hærmandslaget og forføje sig bort med beskæmmende navn og ord, det er: nidings navn[1].

KAPITEL 12.

Om stød og slag[2].

Hænder det, at nogen ypper kiv med sin lagsbroder og slår ham med hånden eller med et hvilket som helst våben, tilsteder den gamle lovs strenghed aldeles ingen soning ved bod, når blot gerningens vitterlighed bekræftes ved to lagsmænds vidnesbyrd. Dette forhold har dog de nuværendes lemfældighed begyndt at lempe ved en ny formildende lovændring. Hvis nemlig gerningen står fast ved så tydelige tegn eller vidnesbyrd, at den anklagede aldeles ikke kan værge sig med benægtelse,

[1]) Dødsstraf, der i det hele var fremmed for Oldtidens tankegang, har dog sikkert aldrig været anvendt; jfr. ovenfor (Vederlovens danske tekst). — Sagnet om Knuds lovbrud fortælles også hos Sakse, men i en skikkelse, som er langt mere hædrende for kongemagten end Svens fortælling, der i virkeligheden understreger kongens ydmygelse under lagsmændene; ifølge Sakse gav disse nemlig kongen selvdømme, hvorpå han idømte sig selv nidobbelt mandebod. Hvorvidt sagnet har noget historisk grundlag, kan næppe afgøres.

[2]) Kap. 11 »om hug og sår og bod derfor« er her sprunget over, da det er en temmelig nøje oversættelse af den danske teksts slutning (fra ordene: »Vederloven blev ærlig vedtaget osv.«.) — I modsætning til dette kapitel og det foregående, der handler om drab og svære sår, behandler kap. 12 mindre sår og slag.

er det blevet bestemt, at han skal kaste sig ned for den mands fødder, hvis ære han har skændet, for at således den groveste forsmædelse kan sones med den mest ydmygende form af bod. — Hvis derimod klageren ikke kan overbevise den anklagede ved vidner, er det bestemt ved en almindelig lov, at den sigtede i så fald sammen med 6 lagsbrødre kan rense sig for den vanærende beskyldning[1].

KAPITEL 13.

Om forskellige arter af hug.

Ligesom den gamle slange har forskellige veje til forførelse, således kan der også finde angreb og udæskning sted på forskellig måde. Det er jo nemlig i reglen så, at det enten er med eller mod éns vidende, at man tilføjer en anden et sår; fremdeles kan den, man med sit vidende krænker, stundom være ens fælle, stundom ikke; ligeledes kan den, som man krænker uafvidende, enten være éns fælle eller ej. —

Sårer nu nogen med fuldt vidende og bevidsthed sin lagsbroder, da skal han bøde efter den tidligere nævnte regel. Men hvis nogen uden at vide af det og kende det tilføjer sin lagsbroder sår, medens det var en anden, han vilde skade, og således tilfældig kommer til at skade ham, skal han, når han er stævnet herfor, til forsvar og undskyldning for sig med tre lagsbrødres vidnesbyrd godtgøre sin uvidenhed og, at han har gjort det mod sin vilje. Brister forsvaret for ham, skal han

[1]) Nemlig ved 6 lagsbrødres éd på, at sigtelsen er usand. — Reglen om at sone lovbrud ved knæfald for den forurettede forekommer ikke i den danske tekst og bærer ved sin lidet oldtidsagtige karaktér i høj grad præg af at stamme fra »de nyeres lemfældighed«, som Sven selv siger. —

afgøre sagen ved forlig med den krænkede efter den førnævnte form for bod[1].

Hvis nogen derimod med fuldt vidende og overlæg tilføjer sin lagsbroder et sår, men uden at vide af, at han er bundet og forpligtet overfor ham ved ovennævnte lov, er det bestemt, at en sådan uvidenhed ikke skal være undskyldningsgrund nok til at fri ham fra anklage for overtrædelse. Ved disse selv samme love er der nemlig også truffet foranstaltninger imod, at nogen skal plette den udmærkede hærmandsstillings strålende glans med uvidenheds smuds. Det sømmer sig nemlig for mænd af berømmelig æt at leve med hæder og ikke ved uvidenheds dvaskhed sværte deres adelige navn.

Ved en almindelig lov er det altså fastsat, at alle stridigheder, idet de er søndrede i forskellige klasser ved lovenes bestemmelse, skal føres til ende enten ved ed af seks lagsmænd, forsåvidt de hører til de større sager, eller ved ed af tre eller to, forsåvidt de hører til de middelstore eller mindre sager, således som vi ovenfor har fremstillet dette[2].

KAPITEL 14.

Om forræderi og majestætsforbrydelse.

Efter at vi nu har opregnet de love, hvorefter mindre forseelser fra gammel tid af afgjordes, står det tilbage, at vi skal gå over til de større sager. I det jo nu den træske fjende, djævelens, daglige anslag og stræben alene går ud på at hilde os i sine snarer, lader han os snedigt lidt efter lidt, ligesom trin for trin, stige fra den ene overtrædelse op til den anden, for at han endelig,

[1]) Nemlig ved det (i kap. 12 omtalte) knæfald for den forurettede.

[2]) Disse ord indeholder ingen ny lovbestemmelse, men er en rekapitulation af de tidligere bestemmelser i kap. 5. 8. 11. 12. 13.

når forbrydelsens toppunkt er nået, kan føre os til fordømmelsens undergang; ti når han ved sine fordærvelige tilskyndelser har øvet sine tjenere i det små, lokker han dem derefter uafladelig til større fejltrin og fald. Dem, som han altså tidligere havde lært at kives med deres lagsbrødre lige indtil at sætte disses liv på spil, — dem går han derefter endnu heftigere løs på og tilskynder dem til ikke at undse sig ved forrædersk at pønse på deres herres og fyrstes død. Hvis da nogen gør sig skyldig i denne afskyelige misgerning, at han vover at lægge forræderiets onde råd op mod sin herre, har man mént, at han burde dømmes til at miste ikke blot livet, men også alt sit gods[1].

Så vidt er jeg da, om end i et ikke synderlig pynteligt sprog, nået i min gengivelse af gårdsretten, efter hvad jeg med omhyggelig forsken har kunnet opspørge om den hos de gamle. Tilbage står nu kun, at vore efterkommere skal udfylde mangelen på velklingende udtryk og fuldende dette skrift i en mere sleben stil.

[1]) Herpå følger et afsnit om procesmåden i majestætsforbrydelsessager; men det meste af dette er bortfaldet, da der i håndskriftet har manglet et blad, og det er derfor ikke oversat her. Det ses dog tydeligt, at det må have indeholdt ganske lignende regler som Sakses Vederlovstekst; men heraf er kun bevaret slutningsreglerne om den dømte forbryders udstødelse af laget og påfølgende flugt til lands eller til vands. Så meget viser disse regler, at når der lige ovenfor i teksten tales om dødsstraf for majestætsforbrydelser, må dette ligesålidt her som andensteds forstås bogstaveligt: den virkelige straf har været fredløshed, således at enhver lagsbroder havde ret og pligt til at angribe og fælde den dømte, hvor han mødte ham.

BERETNING OM DANERNES FÆRD TIL DET HELLIGE LAND.

Blandt de få sammenhængende historiske skildringer fra Valdemarstiden indtager nærværende lille skrift, skønt langtfra betydeligt, en hæderlig plads ved sin ret livlige og anskuelige skildring af nogle danske (og norske) stormænds korstog til det hellige land 1191—92. Det tilhører kun i uegentlig forstand den danske litteratur, da dets forfatter utvivlsomt har været norsk af fødsel; stednavnenes former er nemlig norske, og to ordsprog, som forfatteren anfører på sit eget modersmål, viser udpræget norsk sprogform[1]. Men da skriftet væsentlig behandler danske mænds bedrifter og skæbne og tillige synes affattet for en dansk læsekres, er det her medoptaget blandt de danske krøniker fra Valdemarstiden.

Forfatterens personlighed er ukendt; han kalder sig selv kannik broder X., og han ytrer et steds i skriftet, at han har opholdt sig en tidlang i Tunsberg, hvor der fandtes et til den hellige Olaf indviet Præmonstratenserkloster. At forfatteren har opholdt sig længere tid i Danmark, synes utvivlsomt, men noget nøjere vides ikke herom; når han kalder den før 1179 afgåede bisp Toke af Børglum for »herre bispen«, synes heri at ligge en vis antydning af tilknytning til kapitlet i Børglum, hvis kanniker også levede efter Præ-

[1]) Jfr. K. Kålund: Kan historia de profectione Danorum in terram sanctam regnes til Danmarks litteratur? i Aarb. f. nord. Oldk. 1896, s. 79.

monstratensernes regel; det ligger da nær at opfatte ham som Præmonstratenserkannik, der en tid har været knyttet til Tunsberg, en tid til Børglum kapitel. — At skriftet er affattet for danske læsere, synes utvivlsomt: det begynder med at skildre, hvorledes det pavelige budskab om Jerusalems fald forkyndes i julen 1187—88 ved Knud Valdemarsøns hof, og hvorledes en del danske stormænd tager korset ved denne lejlighed; derimod høres der intet om togets norske deltager, stormanden Ulf af Loufnes, før han støder til de danske korsfareres skare, og efter at han atter er bleven skilt fra disse, erfarer vi slet intet om hans videre skæbne. Blandt de danske korsfarere synes forfatteren at have stået i et særligt forhold til stormanden Sven Thorkilsøn, hvis færd han dvæler særlig udførligt ved; det er dog måske ikke så meget Sven Thorkilsøn selv som en boglærd hærmand i hans følge ved navn Matthæus, han har stået i et fortroligt forhold til. — Også oplysningerne om forholdene i de norske byer synes at være skrevne for ikke-norske læsere.

Forfatteren omtaler i sin fortale, at han har skrevet på de hjemvendte korsfareres opfordring; men som sin hovedkilde og som den mand, hvem skriftets tilblivelse egentlig skyldtes, nævner han en hr. K., hvem han omtaler med stor ærbødighed, og som værket er dediceret til, men hvis personlighed uheldigvis ikke kendes. Skriftet er vel næppe affattet synderlig længe efter korsfarernes hjemkomst; men noget ydre middel til bestemt at datere det findes ikke.

At en norsk forfatter opholder sig længere tid i Danmark og skriver et væsentlig på danske læsere beregnet skrift, er i og for sig ejendommeligt, men ingenlunde uforklarligt, i betragtning af, at skriftet er affattet på kong Sverres tid. Denne mærkelige mands uforsonlige kamp mod stormændene og ganske særlig mod præstevælden drev nemlig mange af Norges højeste gejstlige i landflygtighed ned til Danmark, hvor bl. a. også ærkebisp Erik af Nidaros fandt en venlig modtagelse hos Absalon. Det er ikke usandsynligt, at vor forfatter har hørt til disse, så meget mere, som den tale, han lægger Esbern Snare i munden, synes kende-

lig påvirket af den daværende danske historieskrivnings hovedtanke: at mindet om fædrenes storværk maner nutiden til ved stolte bedrifter at træde i fortidens fodspor — en tanke, der utvivlsomt væsentlig udgik fra Absalon og hans kres. Trods sin præstelige stilling synes forfatteren imidlertid ikke at dele de fleste høje norske gejstliges had til kong Sverre, hvem han omtaler i forholdsvis anerkendende udtryk.

Forfatterens stil ligner i høj grad de samtidige krønikeskriveres, særlig Sven Aggesøns; den er livlig og malende, men tillige ordrig og svulstig. Hans fortale vrimler — ligesom Sven Aggesøns — af overdrevent beskedne undskyldninger for, at han i sin uværdighed har vovet at påtage sig et så betydningsfuldt forfatterarbejde: han har (ganske som Sven Aggesøn) blot villet bevare et godt æmne til udarbejdelse i en mere sirlig stil for en mere veltalende efterfølger o. s. v. Også de noget svulstige retoriske udgydelser om syndens forfærdelige tiltagen og verdens nærforestående undergang er kendte fra Sven Aggesøn; dog er det jo nok muligt, at han, når han dadler den herskende simoni i hårde ord, har særlig norske forhold for øje. Hans stilistiske forbilleder er åbenbart lignende som Sven Aggesøns og Sakses; han citerer Vergils hyrdedigte og Juvenals satirer og viser således sin klassiske dannelse; sin teologiske viden lægger han på en ejendommelig måde for dagen ved en vis forkærlighed for »åndelige« bibelfortolkninger, som ved deres søgthed falder i det latterlige for nutiden.

Forfatteren tager, som nævnt, sit udgangspunkt i det pavelige budskab om Jerusalems fald 3. Okt. 1187 og det dermed følgende korstogsopråb. Efter denne begyndelse skulde man vente, at han vilde give en fuldstændig fremstilling af de danskes deltagelse i det såkaldte tredje korstog, der blev frugten af de pavelige opfordringer; men denne gives ikke. Det vides nemlig fra andre kilder, at en del Daner sluttede sig til den fra Nordtysklands havne 1189 udgående flåde, der anførtes af Flamlænderen Jakob af Avesnes. Disse omtales slet ikke af forfatteren, hvis plan åbenbart

blot er at skildre enkelte navngivne stormænds korstog, der først kom afsted 1191. Af dette tog gives en i det hele livfuld skildring; dog er der betydelig forskel på dennes første og senere afsnit; fortællingen om det egentlige korstog efter udfarten fra Bergen er i forhold til den foregående beretning mærkværdig blottet for enkeltheder, skønt ordrig nok, og på et sådant hovedpunkt som selve besøget i det hellige land — for ikke at tale om færden frem og tilbage — overmåde kortfattet. Det synes da, at forfatteren, der åbenbart ikke selv har været med på korstoget, befinder sig bedst, når han har hjemlig grund under fødderne.

Det nu tabte håndskrift af krøniken opdagedes i begyndelsen af 17. årh. i Lübeck af den lærde Kirchmann. Dette håndskrift indeholdt desuden en på Latin affattet Norgeskrønike, skrevet mellem årene 1177—1180, hvis forfatter i krønikens titel kaldes Theodoricus monachus (munk)[1]. Mellem dette skrift og vor krønike findes en ikke ringe stilistisk lighed, og dette i forbindelse med den fælles håndskriftlige overlevering har ført til den antagelse, at de skulde være skrevne af samme forfatter[2]. De stilistiske ligheder synes dog ikke større end f. eks. mellem vor krønike og Sven Aggesøns Danmarkshistorie; og det synes tvivlsomt, om den mand, der i titlen på sit skrift kaldes »Theodoricus monachus«, i et senere skrift skulde have betegnet sig selv som »kannik, broder X«. Heller ikke under forudsætning af Theodoricus' identitet med bisp Tore af Hamar[3] synes sandsynligheden at tale for de to skrifters fælles udspring.

Håndskriftet udgaves første gang af den nævnte Kirchmanns sønnesøn (Amsterdam 1684); senere udgaves vor krønike i Scriptores rerum Danicarum V, 341 ff. eften en afskrift i den Arnemagnæanske håndskriftsamling på Universitetsbiblioteket (98 fol.). Skriftet er tidligere oversat (i noget

---

[1]) Angående håndskriftforholdene henvises til K. Kålunds ovenfor anførte afhandling.
[2]) Munch, Norske Folks Hist. III 1039; Kålund anf. sted.
[3]) L. Daae i Norsk hist. Tidsskr. 3. R. III 397.

forkortet skikkelse) af Odin Wolff i Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab I 43 ff. (Kbhvn. 1802) og rigelig benyttet i Nyerup, Hist.-stat. Skildr. I 140 ff. — For nærværende oversættelse er udgaven i Scr. rer. Dan. lagt til grund; dog er forordet, som ikke indeholder andet end fraser, sprunget over.

Tilegnelse.

Den ærværdige og elskelige herre K. hilses af kannik broder X. med den underdanighed, som i alle dele skyldes ham[1]. Megen gavn har det været mig til, må jeg tilstå, at have opnået eders bekendtskab og at nyde eders attråværdige samtale, der for min følelse smager bedre end honning og biværk, fordi den både ved sin sødme glæder ørets sans og ved sin store opbyggelighed opflammer det indre menneske til at gå frem på dydens bane. Blandt de øvrige udtalelser af eders honningmund har I da nu også givet mig meddelelse om dem, der, opildnede af troens glød, for nogle år siden fra vore lande[2] ikke uden fare for deres liv fór til Jerusalem. For at nu deres bedrifter kunde nå til efterverdenens kundskab med den hæder, de fortjener, har I villet pålægge og overdrage mig, så blottet for viden og talegaver jeg end var, at jeg med pennens hjælp skulde give en skildring deraf med så stor omhu som jeg formåede. Men det mægtige æmne ligger rigtignok ved sin storhed og højhed langt over min ringe begavelses

[1]) Om denne tilegnelse jævnfør indledningen.

[2]) Udtrykket »vore lande« betegner sandsynligvis Danmark og Norge under ét; for en norskfødt forfatter, der skrev for en dansk læsekres, måtte dette udtryk falde ganske naturligt.

små kræfter, ja endog kyndige mænds flid magter det næppe. Ikke des mindre vil jeg lægge hånd på værket, idet jeg sætter min lid til den mands myndighed, der foreskriver mig det[1], ti jeg vover ikke at afslå, hvad eders kærlighed måtte byde mig. Dog sætter jeg forud det vilkår, at jeg ikke med alle mine fejl må stilles blot for mine avindsmænds bid, og at alt det plumpe eller uordnede, som en dadlesyg dommers hånd måtte finde i skriftet, ikke må skrives på min dristige indbildskheds regning, men derimod tilskrives den mands bud, der har foreskrevet mig det.

KAPITEL 1.

Forfatteren klager over sine samtidiges mangfoldige fejl og synder.

Nu, da verden går sin undergang imøde, tager onderne stærkt til i tal, så at Herrens usvigelige sandsagn bekræftes, dér hvor han siger: Folk skal rejse sig mod folk, og rige hæve sig over rige[2]. Ikke blot i fjerne egne, nej, også i vort hjemlige sambo er det tydeligt, at Guds dom nærmer sig, idet al fred er svunden. Ti det kendes jo klart, at fader holder ikke søn tro og love, så lidt som datter overfor moder bevarer den naturlige gensidige hengivenhed. For at altså verdens synd kan få sin straf nu, da dens ende stunder til, blandes den, som den vel har fortjent, med mange hånde bespottelser. Ti der gives ikke længere nogen persons anseelse eller ærbødighed for de forskellige aldere; der er heller intet køn og ingen stand, uden at de jo alle, så vidt

[1]) Der sigtes til den ovennævnte hr: K.
[2]) Matth. 24, 7. Luk. 21, 10.

de ævner, stræber efter at handle mod Guds bud. Af kærlighed til Gud er der endelig intet spor tilbage; sandheden er rejst bort, fjernt fra denne verden, for aldrig mere at vende tilbage; syndelysten er taget voldsomt til i styrke, medens al undseelse er svunden; og tværtimod den første tavles andet bud, hvori Gud har befalet mennesket at elske sin næste som sig selv, vender menneskene sig til den modsatte side og rejser sig mod hverandre i had og ondskab. Kyskhed har intet hjem; nej, utugten hersker og har udgydt sit smuds overalt og dermed tilsølet og besmittet næsten hele menneskeslægtens vrimmel. Guds præster besudles af den vanærende simoni[1], og den hellige tros renhed plumres ved vildfarelsernes ugudelighed[2]. Dog! Hvorfor skulde jeg bruge mange ord og fjerne mig bort fra mit egentlige forehavende? Jeg kan jo i korthed ved et ord af profeten godtgøre, at hele Kristi legeme, det er: kirken. er fordærvet og besmittet. Profeten siger: Det ganske hoved er sløvt, og det ganske hjærte er sygt, fra fodsål lige til isse er der ikke sundhed i det[3].

KAPITEL 2.

For den almindelige overtrædelses skyld er Guds stad Jerusalem i hedningers vold, og dens indbyggere dræbte eller førte i fangenskab.

Da således alle raser i ugudelighed, rammes vi alle på en måde af en almindelig straf. Ti hvad der før var

[1]) Handel med kirkelige embeder. Ordet er dannet af navnet Simon i henhold til fortællingen i Apostlenes gern. 8, 24 om Simon Mager, der for penge vilde købe håndspålæggelsens nådegave af apostlene. De strengt kirkelige forfattere i Middelalderen bruger iøvrigt ordet om al verdslig indblanding i kirkelige embeders besættelse.

[2]) Der menes kætterier.

[3]) Jesaias 1, 5—6.

en fælles ære, hæder og pryd for alle, det er nu — hvis da ikke Guds kraft råder bod derpå — blevet til en evig skændsel for hver enkelt mand, fordi det for vore synders skyld er adsplittet og lagt øde. Hin sørgelige begivenhed, en utålelig skamplet for kristenheden, som det smerter os er hændet i vore dage, har bragt uro i alle kristentroendes hjærter: at nemlig Jerusalem, den kristne gudsdyrkelses ophav og Guds énbårne søns fødestavn, den by, som ved Jesu Kristi nærværelse som menneske og ved glansen af de undere, han gjorde, var mere hellig og berømt end alle andre steder og strålede i langt mere fremragende ophøjethed — at dette Jerusalem nu besudles ved hedningernes bebyggelse, medens dets folk er udjaget eller rettere myrdet — det folk, hvis herre er dets Gud, det folk, som han har udvalgt sig til sin hellige arv[1]. Kort sagt, hin spådomsord af David, hvori der blander sig sorg og klage, ser vi nu er gået i opfyldelse, ja værre endda end ordet lyder, når vi læser: »De har besudlet dit hellige tempel o. s. v.«[2]. Også Jeremias' klager passer på nutiden, når han siger: »Sions gader sørger, fordi der ikke er nogen, der kommer til højtid«[3]). Hvem bliver da ikke, var han end så hård som sten, rystet i sit hjærtes grundvold, når han hører dette, så at han må bryde ud i gråd og hulken? Dengang nu disse ulykker tog deres begyndelse, så at den hellige stad forrådtes, tog troløsheden sit udgangspunkt fra dens egne borgere; thi ingen fjende er

---

[1]) Jerusalem overgav sig 2. Okt. 1187 til sultan Saladin af Ægypten efter kun 12 dages belejring, efter at kong Guidos kristne hær var blevet overvundet ved Hittin (4. Juli). Uenighed i de kristnes rækker havde lettet Saladin sejren: Guidos modkonge Raimond havde udleveret ham byen Tiberias. Ikke blot Jerusalem, men også kystbyerne med undtagelse af Tyrus faldt i Saladins hænder.

[2]) Salme 78, 1.

[3]) Jeremias' klagesang 1, 4.

værre end en fjende i ens eget hus[1]. Men hvad der skete midt i verden, det kunde ikke med det samme forblive skjult for verden. Ti den ugudelige ildebrands flamme væltede det gruelige rygtes røg ud over alle riger og lande trindt omkring, og på engang blev alt det bekendt for den romerske stol[2], hvad hedningernes tapperhed i landene hinsides havet arbejdede på imod den af Gud indstiftede gudsdyrkelse. Hvad andet skulde da legemets hoved gøre, nu da de skønneste lemmer var afskårne[3], end søge et heldbringende lægemiddel?

KAPITEL 3.

Den herre pavens brev til alle konger og fyrster trindt om på jordens kres om Jerusalems riges nød.

Straks kaldte han sit råd sammen og besluttede at skikke sendefærd ud til alle verdens egne med dette budskab, idet han til dem alle skrev en klagesang, hvis ord var af omtrent dette indhold:[4]

Gregorius, Guds tjeneres tjener[5], sender alle riger og konger og rigernes stormænd tilligemed de folk, de styrer, sin hilsen og apostoliske velsignelse.

Da den guddommelige langmodighed har sat mig,

---

1) Hermed må forfatteren vistnok sigte til Raimonds ovenfor omtalte forræderi.

2) Pavestolen.

3) Der menes utvivlsomt, at ved Jerusalems fald mistede kirken et af sine skønneste lemmer.

4) Da efterretningen kom til Rom, var Gregor VIII pave (21. Okt.—17. Dec. 1187). I sin korte pavetid udsendte denne talrige opråb til Evropas fyrster. Det følgende brev må dog ikke opfattes som noget virkeligt pavebrev, men er en af forfatteren sammensat skrivelse, der blot i hovedtrækkene gengiver pavebrevenes tankegang.

5) Således betegner paverne altid sig selv i deres skrivelser.

skønt målløs og mindre agtpågivende, til vægter på sit hus, for at jeg, hvis jeg ser fjenden storme frem og komme over Herrens befæstede stad, ikke skal høre op med at råbe — efter hint profetiske ord: »Lad ikke af med at råbe!«[1] — så vil jeg nu, stedt i vånde, i min sjæls bitre sorg, tilskyndet af smertens knugende nød, udråbe et budskab, som vil volde dem, der hører det, umådelig kummer; ja, mens jeg skrev dette mit brev, plettedes bladet af mine tårers strøm, som dryppede ned derpå. Ti det svigelige rygte har meldt os, at den guddommelige klarheds åsyn har vendt sig til vrede overfor den hellige stad Jerusalem og Jesu Kristi fødeland. Ej med urette. Ti på hvilket punkt har ikke menneskenes ondskab fortørnet den guddommelige nåde? Ja, den almene overtrædelse har fortjent at rammes af en almen revselse i så høj grad, at den ofte nævnte hellige stad med nedreven mur og besudlede gudshuse, medens indbyggerne er førte i fængsel og død, er i hænderne på urene[2] folkefærd, uden at nogen længere rører en hånd derimod.

Allerede tager hin gamle Nabuzardan[3] ikke i betænkning på de styrtede altres plads at opføre sin vanhelligelses køkken. Nu har han jo menneskekød nok at koge, slagtet ved hans overvættes grumhed; ti der fandtes ingen, der kunde jorde de hellige, hvis blod er blevet udgydt i Jerusalems omegn. Lad da hele jorden

---

[1]) Jesaias 58, 1.

[2]) ikke kristne.

[3]) Nabuzardan er navnet på Nebukadresars feltherre, der efter Jerusalems erobring 586 f. Kr. lagde byen øde og førte befolkningen bort i det babyloniske fangenskab; jfr. f. eks. Jeremias 39, 9 ff. — Her må utvivlsomt med dette udtryk sigtes til Saladin. Der spares ikke på stærke farver ved udmalingen af dennes grumhed; men dette er i høj grad overdrevet. I virkeligheden begik de kristne værre grusomheder i det hellige land end Muhamedanerne.

høre det; lad alle dens beboere, jordfødte væsener og menneskesønner, rige og fattige, alle tilhobe, høre det; lad dem sørge paa Kristi vegne og huske, at de er i gæld til ham for deres forløsning, og lad dem ikke tåle, at Kristi forhånelse længe forbliver uhævnet. Ham, som for at genløse os uden tøven gav sig hen til døden, ja til korsets død, just ham bør vi til gengæld tage til forbillede og ikke betænke os på at give vort liv hen for Kristus; ti den, der sætter sit eget liv højere end Kristus, er ikke Kristus værd[1].

Dette og meget andet indeholdt den apostoliske skrivelse, opmuntrende hver og en, styrkende alle.

Men lad os nu vende vor hånd til at skrive om det, som vi har hørt skete i Danmark i denne sørgelige anledning.

KAPITEL 4.

Kong Knud, der holdt hof i Odense tilligemed alle bisper og rigets stormænd, blev ved rygtet om Jerusalems riges ødelæggelse grebet af ynk og sorg.

Danernes konge, den berømmelige og ædle Knud, søn af kong Valdemar, havde ved Kristi fødselsfests højtid taget ophold i Odense og hertil sammenkaldt sit hof, idet han bød alle sit riges stormænd, nemlig bisper og tjenestemænd og i det hele alle forfarne mænd at give møde i den nævnte by uden nogen som helst undskyldning eller nogen som helst tøven, da han just vilde forhandle med dem angående nogle anliggender, der optog ham; ti intet sted på jorden er der mangel på besværende plager, nej, tværtimod: de vokser stedse og breder sig, når de ikke rykkes op[2].

---

[1]) Jfr. Matth. 10, 37—39.

[2]) På Valdemarernes tid fik de fælles rigsmøder forøget betydning. De sammenkaldtes nu altid af kongen og bestod af

Da indfandt der sig pludselig sendebud, sendte umiddelbart fra det apostoliske sæde, der i alles forsamling meldte om det, som vi ovenfor har omtalt. Da kongen og alle de tilstedeværende hørte dette, brød de ud i gråd og suk; de forstummede alle ganske, og ingen formåede at give budbringerne noget svar, overvældede, som de alle var, af den store sorg. Endelig kom de til sig selv igen; de åndede atter op og brød tavsheden; ti således plejer det jo gerne at gå, når man hører en usædvanlig nyhed om vigtige ting. Men hvem af dem, der skulde svare på dette så overvældende og så sørgelige budskab, kunde de ikke ret udfinde, før de fik opmuntret og bestyrket hverandre gensidig.

KAPITEL 5.

Esbern, ærkebiskop Absalons broder, opildner flere til at drage til Jerusalem ved at fremdrage fædrenes hædersgerninger og bedrifter.

Se, da rejste sig en mand, ved navn Esbern, ærkebiskop Absalons broder, en mand, der ejede stort snille

rigets gejstlige og verdslige stormænd, hvis hovedmasse dannedes af herremandsklassen, »kongens mænd«, der ved at stille sig i et personligt tjenesteforhold til kongen havde opnået frihed for ledingspligt. Til disse sigtes uden tvivl ved udtrykket »tjenestemænd«, der dog også kan betegne kongens ombudsmænd. Med udtrykket »forfarne mænd« sigtes til stormandsklassen i almindelighed. Kongen kunde på disse møder forhandle med stormændene om vigtigere regeringssager både angående indre og ydre forhold (på et møde, som Knud 1184 holdt på Samsø, forhandledes således både om vendiske forhold og om lovændringer). Disse møder havde dog endnu langtfra karakter af en fast institution. Ordet »hof« gled fra at betegne kongens omgivelser over til at betegne disse af kongen sammenkaldte rigsmøder (jævnfør det senere udtryk Danehof). — Det her omtalte møde må have fundet sted Julen 1187; grunden til dets sammenkaldelse kendes ikke.

og meget gods, og som man meget yndede at høre tale i kongens og stormændenes kres; han betænkte, at der her var en god lejlighed til at udtale, hvad der kunde sætte sig virkningsfuldt fast i alles sind, rejste sig, fik uden vanskelighed ordet og begyndte sin tale således[1]:

For den apostoliske skrivelse med hans højhed pavens budskab bøjer vi os i ærbødighed, som sig hør og bør; men det bud, den med sørgeligt klagemål bringer om Jesu Kristi forhånelse, får alle deres hjærter, som elsker Kristus, til at stivne i forfærdelse. Ikke des mindre bringer, som sømmeligt er, den hele kristenhed sin fader en velfortjent tak for hans omsorg; ti ligesom i menneskets legeme hovedet er sæde for forstand og kundskab, således kan vi ikke tvivle på, at der også i vor hellige moder kirkens hoved, det er hos den apostoliske fader, findes alle visdomsråd samlede. Alt, hvad altså den guddommelige nåde værdiges at åbenbare for hans visdom, må ligesom ledes fra hovedet ud til lemmerne[2], for at vi kan fortjene at opnå del i velsignelsen. Dette må være tilstrækkeligt svar til hans bud; men lad os nu, kære venner, vende vor tale til os selv og formane hverandre. Vore fædre, der levede i fordums dage, kendte med rette bedre tider: frugtbarhedens og fredens tider; ti hos dem mødtes retfærd og sandhed med hinanden. Men i de dage, der nu ruller hen, er det svig og vold, der styrer rigerne. Smigrere og hyklere lægger deres kvælende arme om kongernes og rigets stormænds hals; og ved deres

---

[1]) Esbern Snare må ved denne tid have været omtrent 60 år gammel. Det er ejendommeligt at se Absalons raske broder som en så ivrig talsmand for korstogstanken. Esbern var jo fra Vendertogene vant til kampen mod de vantro og delte utvivlsomt sin store broders kirkelige interesser.

[2]) Tekstens barbam retter prof. Gertz til membra.

hjælp forskaffer man sig alle embeder, efter satirikerens bevingede ord:

Hvad stormændene ikke giver, det vil nok en gøgler give[1].

Men den, der for sin dyds skyld holder sig for god til at lyve og bedrage, han vinder sig ikke blot ingen gunst, men han udsætter sig endog for at sønderrives af skumleres bid. Lad os da snarlig forlade alt, hvad vi ved overvejelse finder er ondt og stridende mod dyden; lad os kaste skam og skændsel fra os og efterligne vore henfarne fædre. Er der vel noget rige, er der noget land, som ikke taler højt om de gamle Daners ærefulde sejre? Spørger du Grækenland, så vil det råbe, at det er vore landsmænds mod, der værner om det[2]; spørg, om du vil, Lombardiet, og straks vil det ved selve sit navns ejendommelighed ikke kunne dølge, at det er undertvunget af vore landsmænd. Ti dets folk kaldes, som alle véd, Longobarder, det er: langskægge, fordi gammel sæd og skik hos os, dengang vi overvandt dem som løver, bød at gå med langt skæg. Denne vor fædrene skik optog de, og besad derefter navnet med arveret; og således ses, at også Romernes tapperhed har måttet skælve af rædsel for vort folk[3]. Lad os over Normandiet, som vi har

---

1) Juvenals satirer 7, 90. Juvenal klager i denne satire over digternes kår; disse må endog fra skuespilleres og danseres hånd, men ikke fra stormændenes, modtage sådanne æresbevisninger som optagelse i ridderstanden.

2) Der sigtes til den græske kejsers livvagt af nordiske krigere (Varanger, Væringer).

3) Forklaringen af Longobardernavnet (der i en lignende skikkelse findes i Theodoriks Norgeskrønike) er vistnok rigtig. Longobardernes folkefærd, der 568 og følgende år erobrede det meste af Italien fra det græske kejserdømme, må oprindelig have haft bopæl ved Nedre-elben og være vandret ud derfra på den store folkevandrings tid. Det danske sagn,

hærget, vende tilbage til England og Norge, og lad os så i kresløbet atter gå tilbage mod Øst og nævne Finner og Sember[1] og ikke glemme noget af Vendland, lige fra den grænse, som kaldes Hel, til den udstrakte ødemark, der ligger mellem Vendland, Holsten og Danmark[2]. Således har de med vild dristighed flakket rundt næsten over hele jordens krés og lagt alt under deres herredømme. Og alle disse frygtelige farer, ja mangefold truende død, har de udstået ikke af hensyn til den guddommelige religion, nej for at øge deres ry, og således har de vundet sig et evigt navns hæder. Lad os da ikke være menneskehedens udskud[3] eller lade en sådan plet sætte sig paa den ære, vi har opnået[4]; nej, lad os opgive borgertvist og styrte os i større og nyttigere kampe; måske venter der os da en berømmelig sejr over voldsherskeren. Ti Guds domme er som en stor afgrund[5], og selv om det er skjult for menneskene i deres blindhed, så er det dog ikke dunkelt for det guddommelige forsyns erkendelse, hvilken udgang denne guds tålmodighed tilsidst vil få. Lad os

---

der lader dem udvandre fra selve Danmark, og som der her hentydes til, findes i fyldig skikkelse hos Sakse.

1) Indbyggerne i Samland (Preussen).

2) Hel (Heylo, Hella) er Vendlands østlige grænse og ligger i Vestpreussen; dets vestlige grænse var den store skov, som har givet Holsten dets navn, og som strakte sig både Nord og Syd for Ejderen og således fra gammel tid dannede den naturlige grænse mellem Danmark og Tyskland. — På Valdemarernes tid begyndtes forøvrigt fra tysk side et stort rydnings- og opdyrkningsarbejde i disse store skovstrækninger.

3) 1 Korinth. 4, 13.

4) Nemlig som kristne. Meningen er: vi har som kristne mennesker så meget mere grund til at kæmpe (til forsvar for vor tro), medens de gamle hedenske kæmper blot tragtede efter et berømmeligt navn og eftermæle. — En ganske tilsvarende tanke findes hos Sven Aggesøn.

5) Salme 35, 7.

da være med i de helliges lod og fælles med dem om møjen; og lad den, der ikke har noget kraftigt legeme, hjælpe de stridende med gods og fæ, for at også de kan få del i lønnen, når de ikke giver de andre noget efter i hellig iver.

Således lød denne mands ord til folket[1].

KAPITEL 6.

Femten ædelinge forsikrede først under ed, at de vilde være med til den nævnte færd; men ved den gamle fjendes anslag afstod de alle på fem nær fra deres forehavende.

Efter at mødet omsider var sluttet, samledes nogle få mænd, femten i tallet, hvis hjærter Gud særlig havde rørt, for i en fortroligere samtale at drøfte, på hvilken måde og ad hvilken vej de i gerning kunde føre den tanke ud i livet, som de i sindet havde undfanget. Men sagen var vanskelig og krævede dyb rådslagning og store hjælpekilder; ti de kunde intet udrette for sig alene, men kun når de var væbnede med en stor hærskare. De besluttede da at lade dette deres løfte forkynde trindt omkring på tinge og omtales i kirkerne, for at det, som hidtil kun få havde hørt, ved at udråbes offentlig også kunde komme for mængdens øren. Og således skete det også; den frugtbringende sæd blev udstrøet på Guds ager, og mangfoldige blev de, som i hellig fromhed med mandig fasthed gjorde det

---

[1]) Den tale, som her er lagt Esbern Snare i munden, er først og fremmest mærkelig ved sin nøje overensstemmelse med den åndsretning, der ligger til grund for den fædrelandske historieskrivning på Valdemarernes tid, som netop har sit udgangspunkt i beundringen for fædrenes storværker; jævnfør indledningen.

hellige forsæt til deres eget; ti Himmeriges rige tages med vold, og med voldelig hånd river man det til sig[1].

De ovennævnte femten mænd, der syntes at kappes om, hvem der kunde vise den mest glødende iver for dette foretagende, tog da den beslutning, at der skulde bygges vikingeskibe for dem til at sejle på, sådanne skibe, som vi kalder snækker[2], hvis størrelse og faste bygning gjorde dem vel skikkede til at medføre levnedsmidler, og som tillige ved håndværkernes omhu tømredes så stærkt sammen, at de uanfægtede kunde modstå vindenes barskhed og bølgernes voldsomme anfald. Heller ikke mener jeg at burde forbigå dette i tavshed, at de førnævnte femten mænd bekræftede deres højtideligt aflagte hellige løfte ved at give hinanden indbyrdes deres edelige ord og tilsagn derpå. Men den gamle fjendes ondskab, der altid ligger på lur efter de gode gerninger, for at de kan forspildes, vilde ikke tåle, at den så vise plan i sin helhed skulde nå frem tll gavnlig udførelse. Han så nemlig, kan jeg tænke, med sin naturlige skarpsindighed, som han ikke har mistet ved sin fordærvede naturs fald, at det muligvis

---

1) Matth. 11, 12. — Det vilde have været rimeligt, om forfatteren på dette sted havde omtalt danske korsfareres deltagelse i det fra Nordtysklands og Flanderns havne udgående korstog, der fandt sted 1189 under anførsel af Flamlænderen Jakob af Avesnes. Denne dansk-frisiske korshær, der sejlede vest om Evropa til det hellige land, udmærkede sig i høj grad ved Acres belejring; men dens tal smeltede efterhånden stærkt sammen under de idelige kampe; Jakob selv faldt, og ret mange Danske synes ikke at være vendt tilbage fra det hellige land. Grunden må vel være den, at der her ikke var tale om noget selvstændigt dansk foretagende, men de danske dannede kun en mindre bestanddel af den iøvrigt nordtysk-frisiske hær.

2) Ordet snække kendes både fra dansk og norsk; det betegner et hurtigsejlende, temmelig let bygget skib, forholdsvis lavt over vandet ved siderne.

kunde blive til gavn, hvis dette påbegyndte foretagende fuldendtes. Han skilte dem derfor langt fra hverandre indbyrdes, fik nogle af dem til at bryde deres givne ord og gå bort for aldrig mere at vende tilbage, og andre, der dog for så vidt følte sig bundne ved løftet, at de ikke vilde gøre noget sligt, lagde han hindringer i vejen. Men de, der i sjælen havde fået denne dydens kraft, der er indblæst fra Gud, holdt med troskab fast ved det salige løfte uden at ænse, at de nu var blevne færre i tal, end de før var; de opmuntrede gensidig hverandre, og ligesom få korn af den gode sæd, såede på frugtbar ager, begyndte de atter at vokse og blive mangfoldige, og Gud gav vækst dertil; ti hverken den, der planter, eller den, der vander, udretter stort, når ikke Gud giver vækst[1]. Det var kun fem mænd af de femten, der ikke slap deres vedholdenhed ved løftet, men hurtig lagde hånd på den aftalte skibsudrustning, og disses navne er følgende:

Agge, søn af Stig Hvide, der var modnest af alder og derfor også ved sit råds myndighed gjaldt for den første[2]. Den anden hed Alexander og var ærkebisp

---

[1]) 1 Korinth. 3, 7. — Forfatteren antyder kun her i almindelige udtryk vanskelighederne ved at få toget bragt i stand og samle de mange hoveder under én hat; i virkeligheden må der have ligget ukendte forhindringer og brydninger bag ved, da selv de fem, der holdt løftet, ikke kom afsted før i det fjerde år efter Jerusalems erobring (1191). En af de fem var i mellemtiden optagen af at understøtte norske oprørere mod kong Sverre (se nedenfor), men om de fire andres foretagender i mellemtiden vides intet. De fem mænd, som nævnes i det følgende, har utvivlsomt alle hørt til de ypperste slægter i Danmark.

[2]) Stig Hvide var en mægtig jysk stormand, der faldt 1151 i slaget ved Viborg, kæmpende på Sven Grades side mod Knud Magnussøn. Præstestanden mindedes ham især som stifter af Essenbæk kloster ved Randers; men også digtningen beskæftigede sig meget med hans personlighed, og i

Absalons søstersøn[1]. Disse forenedes i stalbroderskab og fællesskab om alt og arbejdede sammen på et skibs udrustning. Den tredjes navn var Åge, der i lige grad udmærkede sig ved kækhed og høj byrd; han var nemlig søstersøn af den ærværdige mand biskop Toke[2]. Han higede fremfor alle med glødende iver og længsel efter at gennemføre den fattede plan og aflod ikke med, ligesom en slibesten, at hvæsse og ægge alle, hvem han kunde. Han knyttede til sig en meget virksom fælle ved navn Skore, hvem han også gav part med i det skib, han selv havde bygget. Fremdeles var der en lige så højbåren mand, Peder, Hvide-Palnes søn, rig på gods og fæ i overflod; han vides at have

---

folkeviser mindes han dels som den, der er sin konge tro indtil døden, dels som den rige høvding, der i sin pragtfulde gård holder sit glimrende bryllup med kongens søster. Han var virkelig gift med Knud Lavards datter Margrethe. Hans søn Agge, der nu tog korset, havde udmærket sig på Vendertogene ved sin tapperhed; på det af Kristoffer Valdemarsøn anførte tog 1170 var han og hans broder Niklas i følge Sakses fortælling de første til at bestige en borg ved Østersøen, og begge fik ved denne lejlighed sår i halsen. Agge omtales her i krøniken som en skånsk høvding.

[1]) Alexanders forældre var en stormand i Midtsælland ved navn Peder og Absalons søster Ingefrid. Det var til dem, Absalon flygtede fra blodgildet i Roskilde, for derfra at ile videre til sin moders gård i Fjenneslev. Alexander dadles længere fremme for sin påholdenhed. Han omtales i Absalons testamente og må altså have levet endnu 1201; Absalon skænker ham sine brynjer og en sølvskål. Også Alexander nævnes iøvrigt hos Sakse, navnlig som fører for Sællændere og Skåninger under kampene ved Kammin i Pommern 1185.

[2]) Toke var fra o. 1146 bisp i Børglum; det var ham, som 1167 anklagede Buris for landsforræderi, og han levede endnu 1176; men 1179 nævnes hans efterfølger Omer som tilstedeværende på Laterankonciliet. Den her nævnte Åge er ikke kendt andenstedsfra.

været ene om at arbejde på sit skibs bygning[1]. Også Sven Thorkilsøn var en af dem; han valgte Matthæus, en ædelbåren boglærd mand, men dog hærmand, til at følge sig på færden og dele møje med ham[2].

Disse ere de tapre og hæderkronede mænd, som Herren i sin uskrømtede kærlighed har udvalgt; deres navne skal leve i bestandig ære og har fortjent en evig løn; ti de har vist sig ikke blot som guddomsordets hørere, men også som dets gørere[3], og ligesom Abraham tøvede de ikke med at drage ud fra Ur i Kaldæernes land[4] for at gøre sig fortjente til at se det forjættede land, der flyder med mælk og honning.

Jeg tror, at det ikke står tilstrækkelig klart for alle, hvorfor hint land kaldes det forjættede, eller hvad det betyder, at det land flyder med mælk og honning; ti det ejer jo dog ikke bække med mælk og honning[5]. Gud lovede landet til fædrene, der flakkede rundt i fremmede egne, og ved det land forstodes jomfru Maria, der fødte Jesus Kristus, Gud og menneske på éngang. Mælken, der jo trykkes ud af kødet, er et sindbillede på Kristi menneskelige skikkelse; men ved navnet honning, der jo stammer fra himlens dug, betegnes hans indre guddommelige sødme. Det forjættede

---

1) Hverken Skore eller Peder Palnesøn og hans fader kendes andenstedsfra.

2) Sven Thorkilsøn havde året i forvejen understøttet det mod Sverre oprørske parti Varbelgerne, hvis fører Simon Kåresøn havde søgt tilflugt hos ham; men Varbelgerne blev slagne ved Bristein 1190, og Sven måtte flygte tilbage til Danmark. Se herom dette skrifts 13. kapitel.

3) Jak. 1, 22.

4) 1 Mos. 12, 4.

5) Hvad der herefter følger, vedkommer ikke æmnet det ringeste, men er en prøve på den i Middelalderen meget yndede allegoriske bibelfortolkning, der lagde en »åndelig« betydning ind i bibelens ganske ligefremme fortællinger på en for nutiden næsten uforståelig vis.

land flyder altså med mælk og honning, det er: jomfru Maria føder Gudmennesket. — Men hvor langt fra æmnet lader jeg pennen føre mig hen? Gold er dog ikke denne afbrydelse af fortællingen; nej, her plukkes og perses en liflig frugt, der kan kvæge ved sin vellugt og søde smag. Dog, jeg vil ikke under min nuværende beskæftigelse[1] give mig til at udforske hemmelighederne[2], men hellere lade talen vende tilbage til at fortælle, hvad der endnu står tilbage.

KAPITEL 7.

Da hine gik om bord og hejsede sejl, bød frænder og venner dem farvel og bad Gud om, at han både på ud- og hjemfarten vilde bevare mænd og skibe hele og uskadte.

De førnævnte mænd vedblev også fremdeles ihærdigt at udføre deres gerning; de samlede sammen alt, hvad der hørte til skibes udstyr, alle redskaber, der krævedes til en længere rejse, samt forråd af levnedsmidler, og lod det altsammen bringe ned til kysten; de bød alle deres kære farvel og fulgtes under sorg og stor klage på vej af deres kære hustruer, sønner, døtre, nære slægt, frænder og venner, der ledsagede dem helt ned til skibenes ankerplads. Såsnart de mærkede, at den ønskede gode bør blæste, hejsede de sejl for vinden, anbefalede deres færd til det guddommelige forsyns omsorg og lod i en frydesang deres fromme følelser stige op til himlens højde. Men de andre, der havde fulgt deres kære til skibs, vendte med sorg tilbage til

[1]) Nemlig at fortælle om korstoget.

[2]) Nemlig sådanne teologiske mysterier som forholdet mellem det guddommelige og menneskelige i Kristi personlighed, hvad forfatteren lige har strejfet ind på.

deres eget og bestormede den guddommelige barmhjærtigheds øren, at dog Guds nåde vilde værdiges at føre dem og skærme dem med englefølge og lade dem vende hjem i glæde. Hine derimod glider for en gunstig bør i flyvende fart af sted til det fjordindløb, som hedder Hals, hvor de kastede anker og gjorde deres første ophold[1]. Her optager de tillige i flåden dem af deres fæller, der kom dem imøde fra Skåne, nemlig Agge og Alexander, der, som vi ovenfor har nævnt, vare i fællig sammen og delte al møje med hinanden. Efter her at have holdt råd om, hvad vej de skulde tage, trak de hastigt ankrene op fra dybet og hejsede straks derpå sejlene op, og af en mildt blæsende søndenvinds blide pust føres de bort fra kysten og pløjer således havets bølger henover de brede farvande, indtil de med jævn fart nåede den ø, som hedder Læsø[2]. Her overnattede de og døjede — ikke uden fare — vindenes voldsomhed: vandene brusede, og afgrundene oprørtes, så at de med nød og næppe uden at lide skibbrud nåede ud i rum sø, og i stærkere fart skød den furende køl gennem de skummende bølgers høje toppe; nogle skibe blev læk, så at vandet i masse flød ind i bunden på dem og truede dem med dødens fare. Endelig nåede de Norges land og lagde til ved rigernes grænse[3] mellem skær og rev; her fandt de ved Ekerei en ret rolig havn og bandt skibene fast med tove[4].

---

1) Hals er Limfjordens smalle østlige indløb. — Medens Agge og Alexander kommer fra Skåne og derfor først støder til de andre her, nævner forfatteren ikke, hvorfra de tre andre skibe er sejlede ud; men utvivlsomt må de være komne fra det vestligere Danmark.

2) I teksten: Lesei (norsk form).

3) Ved Gøtaelvens udløb grænsede de tre nordiske riger op til hinanden.

4) Ekerei (nu Øckerø) vest for den store ø Hising i Gøtaelvens udløb.

KAPITEL 8.

Om floden Elf og om Ulf fra Loufnes og hans fæller.

Hine steders beliggenhed beskriver vi således: Når man kommer ude fra havet, møder man en stor flod, der hedder Elf[1]; og hvor den strømmer ud i havet, sender den en arm ud på hver side af øen Hising og omgiver således denne; på sin højre Side er den befolket med Gøter[2] og Daner, medens dens venstre side siges alene at fostre Nordmænd[3]. Denne flod skiller rigerne ad; dens vand har en behagelig smag, og den giver en stor overflod af gode fisk til bordet. Omtrent tre mil fra det sted, hvor de havde fortøjet skibene, ligger på flodens bred en lille by ved navn Konunghella[4]. Her fik Danerne til fæller i deres færd og foretagende henved to hundrede Nordmænd, som den berømmelige og statelige Ulf af Loufnes stod i spidsen for, en mand, der var fuldt udlært i vedvarende krigsfærd og såre rask til våbenkamp; han vidste også god besked med havnene, var søkyndig og i besiddelse af

---

[1]) Gøtaelven.

[2]) I teksten: Gauter (norsk form).

[3]) Den store ø Hising i Gøtaelvens udløb var fra gammel tid delt i to herreder, hvoraf det vestre hørte til Norge, medens det østre ialfald fra 14. årh. regnedes til Sverige.

[4]) Norsk form for Konghelle. Denne by, der her kaldes lille, havde tidligere været en meget anselig købstad, hvor købmænd fra hele Norden mødtes, og var endnu i 12. årh.s begyndelse i en blomstrende tilstand; den norske konge Sigurd Jorsalfarer byggede her en kongsgård og en kirke, hvis fornemste helligdom var en splint af Kristi kors, som Sigurd havde medbragt fra den græske kejser. Men kort efter (1135) blev byen erobret og ødelagt af en vendisk sørøverflåde, og den forvandt aldrig dette knæk.

en prøvet sømandsdygtighed[1]. I disse egne er nemlig farvandet snævert og sejladsen vanskelig på grund af skjulte skær, der overskylles af vandet; og derfor gøres det her behov at have en kyndig og snild lods, der forstår at undgå skibbrud. Han glædede sig såre, da han fik efterretning om sine stalbrødres ankomst. Han havde nemlig opholdt sig en rum tid i den førnævnte by og ventede med stor længsel at se dem; og straks da han så deres bud, ilede han hurtig hen for at aflægge dem et besøg, og efter at have udvekslet hilsener med dem indbød han dem ærbødigt og med hæder til at træde i hans tjeneste[2]. Han henvendte sig også med særlig opmærksomhed til hver enkelt af høvdingerne, og efter at have betragtet skibenes udrust-

---

[1]) Laufnes er vistnok = Løvnæs, Halmø sogn, Naumdølafylke (N. Throndhjems amt). Ulf var en af kong Sverres tidligste trofaste tilhængere, der vistnok allerede 1178 havde sluttet sig til ham; han hørte til de raskeste krigere i kongens følge og havde fra 1181 sæde i kongens råd. Han var som mange af Sverres gamle tilhængere (Birkebeinerne) af lav byrd og kaldtes derfor af modstanderne med øgenavnet Thorparson (husmandssøn). Efter sin afgørende sejr over Magnus Erlingsøn har Sverre vistnok givet Ulf bestyrelsen af Ranafylke (ved Gøtaelven), siden han på denne tid træffes som høvding i Konghelle. Når han har taget korset og truffet aftale om følgeskab med de danske korsfarere, fortæller forfatteren intet om; lige så lidt er det muligt at afgøre, om der kan have ligget politiske motiver bag ved hans tilslutning til disse danske korsfarere, der næppe kunde være Sverre særlig velsete, og blandt hvilke en lige i forvejen var optrådt som Sverres åbenlyse fjende. I hvert fald ses det af forfatterens følgende fremstilling, at Sverre så med noget mistænksomme blikke på den hele færd.

[2]) Nemlig ved at tage ham til fører på korstoget. Når de danske stormænd stillede sig under Ulfs anførsel, har dette sikkert først og fremmest været, fordi de trængte til en søkyndig fører; det fremgår nemlig tydeligt af forfatterens skildringer, at Nordmændene har været Danerne ret overlegne i sømandsdygtighed.

ning ilede han glad tilbage til sit eget, idet han med stor artighed og hæder førte sine stalbrødre hjem med sig, ikke som ukendte fremmede, men som landsmænd og husfæller af samme stand som han selv, og hædrede dem med gaver og andre opmærksomheder. Den næste dag drog han så, rejsefærdig og fuldt udrustet, ned til dem og gjorde sig med ønsker om lykke til deres ledsager og fører på færden. Af de mænd, som fulgte ham selv, fordelte han dem, der ansås for særlig kyndige og velbekendte med de skjulte skærs beliggenhed, rundt på de enkelte skibe, for at sejladsen kunde gå sikkert, når således omhyggelige forsigtighedsregler toges. Og en gunstig bør stod dem straks bi, ja, den hæftig blæsende vind fremskyndede deres fart næsten over ævne. Dog kastedes Peders skib ved uforsigtighed ind på et rev, blev næsten sønderslået og kom kun med nød og næppe atter flot, idet det ved rejsefællernes møje og snille blev halet tilbage. Af den grund blev den før nævnte Ulf af Loufnes grebet af stor forbitrelse mod den mand, som han havde sat til lods på skibet, og vilde til straf have lemlæstet eller hængt ham, hvis ikke Danernes forbøn havde forsvaret ham. — Da endelig denne hindring var ryddet af vejen, løb de afsted for gunstig bør på sædvanlig vis, indtil de lod sejlene falde ved byen Tunsberg[1]. Nogle af dem bandt nu skibstovene til bryggerne i byens umiddelbare nærhed, medens andre vel kastede anker, men dog lå og flød et stykke fra byen, fordi de ønskede at være fri for at komme ind i den ubehagelige trængsel af skibe, der strømmede derindtil.

---

[1]) Tunsberg var fra Oldtiden en betydelig handelsplads ved Kristianiafjordens vestkyst; jævnfør ytringen nedenfor om den store trængsel af skibe ved byen. Dens beskrivelse meddeles i det følgende kapitel.

KAPITEL 9.

Tunsberg og dets beliggenhed.

Dette steds beliggenhed er jeg så meget mere i stand til at give et tydeligt billede af, som jeg har opholdt mig dér i længere tid og har lært at kende såvel indbyggernes sæder som stedernes vekslende udseende. Det vidtstrakte hav skyder sig her ind i en bred fjord, der i mange bugtninger skiller en række øer fra fastlandet; af disse er der en ved navn Niotarei[1], der strækker sig hen på langs lige ud for staden og ved sin beliggenhed danner en havn for byen. Denne, der er opført på strandbredden, har brygger for indkommende fartøjer. Der er dér en stor overflod på havfisk, men der er mangel på fersk vand. Staden er meget folkerig om sommeren på grund af den mængde skibe, der fra alle lande stævner derhen. Den har hæderlige borgere af begge køn, der udmærker sig ved gavmildhed og rigelig almisseuddeling; men lastefuld drukkenskab og hyppig rus bringer ufred i bordfællers samfund og tilskynder endog til at udgyde menneskers blod[2]. Et bjærg knejser højt tæt ved byen, med stejle skrænter på alle sider, ligesom en vældig stærk borg, og tilsteder intet steds adgang undtagen ad en eneste sti, som er anlagt ved menneskeligt snille; spærres den, kan man med lethed hindre fjender adgang. Vidt synlig oppe på dets top ligger der en skønt bygget kirke, indviet til den hellige Mikaels ære; den underholder med sit tilliggende kanniker af Præmonstratenser-

[1]) Norsk navneform (nu Nøterø).

[2]) Hermed må jævnføres forfatterens skildring af drukkenskaben i Bergen, hvor der var endnu større købstævne end i Tunsberg.

ordenen, der opholder sig i samme by[1]. Fremdeles ligger der en slette udstrakt ved bjærgets fod, såre yndig med duftende blomster, og byder en fortrinlig plads til at bygge eller istandsætte skibe på. I denne stad gjorde altså de berømmelige mænd, hvis bedrifter jeg overgiver til mindet, et ophold, hvorunder de istandsatte deres skibe og ligesom afstivede dem fra nyt af; ti en stor og overmåde farefuld færd stod endnu tilbage.

KAPITEL 10.

Fra Tunsberg sejlede de videre og lagde til ved øerne Seleyjar[2] for der at forhandle om det fælles foretagende.

Medens dette gik for sig, drog nogle mænd af dem i selskab med nogle af Ulfs fæller hastig hen til Norges konge Sverre, som just dengang opholdt sig i Oslo, der er en meget velhavende og folkerig by, den tredjeypperste i hele riget[3]. De bragte ham hilsen og meddelte ham grunden til deres komme, for at de ikke skulde blive beskyldte for at have en eller anden svig

---

[1]) Præmonstratenserklostret i Tunsberg var stiftet (vistnok efter 1168) direkte fra moderklostret Prémontré i Frankrige og indviet til den hellige Olaf; klosterbygningen lå nede i selve byen, medens den til klostret hørende Mikaelskirke, som forfatteren skildrer, lå på bjærget. På dette lå naturligvis tillige den kongelige borg. Forfatteren må uden tvivl under sit ophold i Tunsberg have været medlem af eller i al fald nøje knyttet til dette Præmonstratensersamfund.

[2]) Norsk navneform (= Sæløerne); nu havnen Sælø nordvest for Lindesnæs.

[3]) Oslo ved det inderste af Kristianiafjord var grundlagt af Harald Hårdråde og var den betydeligste by i det søndenfjældske Norge; når den kaldes den tredjeypperste by i hele riget, menes der, at Nidaros og Bergen gik foran den i rang.

i sinde[1]. De modtoges af ham med glæde og vendte straks derefter tilbage igen, medbringende til deres stalbrødre kongens gunst og nåde samt ønsker om held og lykke. Efter at have modtaget den kongelige hilsen rustede disse sig nu fra dag til dag til rejsefærden; de indkøbte alt fornødent, og så snart de fik en gunstig og blid bør, drog de videre under Ulfs anførsel. De nedtagne sejl hejses i vejret, rebene strammes, presenningerne løsnes, og således svulmer det bugnende sejl for vinden, som fylder det og i herlig fart fører de rejsefærdige videre. Her kunde man have set hele sværmen fra byen komme styrtende frem fra alle sider ligesom for at se på et hidtil usét skue, og under fremsigelse af bønner ønske dem en lykkelig rejse under engles ledsagelse. Men da de var forsvundne for tilskuernes øjne, lå havets svælg åbent for dem, og snart voksede bølgen højere og stejlere ved vindenes stød og ramte de hastig fremilende med sine skummende vande. Endelig kom de til nogle øer, som vi kalder Seleir[2]; her lagde de skibsredskaberne ned, surrede tovene, gjorde skibene fast og trak dem på land. Efter møje er jo hvile særlig kær, og den kvægende søvn er en lindring, som er skænket den menneskelige natur. Men den følgende dag stævnes de alle sammen for at forhandle om det fælles foretagende, om de nemlig fra dette sted, når de lykkelig fik gunstig bør, rask skulde styre ud i rum sø, eller om de skulde sejle til Bergen. Men medens mængden, delt i partier, stredes frem og tilbage herom, fremførte Ulf som sit råd, at det vilde være nyttigst at oppebie kongens ankomst til Bergen,

---

[1]) Dette viser tydeligt, at Sverre nærede mistanke om de danske korsfareres fredelige hensigter, siden disse følte sig opfordrede til at berolige ham.

[2]) ɔ: Sæløerne, se ovenfor. — Ved ordet »vi« synes forfatteren udtrykkelig at betegne sig selv som Nordmand.

fordi kong Sverre ansås for at være en mand af dybe og vise råd, der havde læst meget i erfaringens bog. Fremdeles forsikrede den veltalende mand, at han vilde få flere fæller med derfra, og at han ikke vilde skilles fra sin herres åsyn som en flygtning, der uden tilladelse sneg sig bort[1]. Det var da for denne gang Husais råd, der sejrede over Achitofels[2]; og da god lejlighed tilbød sig til at drage videre, gled de på den rappe køl på sædvanlig vis henover det skummende dybs rygge, løb øerne forbi og sejlede i hastig fart om kysternes forbjærge, lige indtil de umiddelbart ved staden, i mængdens påsyn, lagde stavnene til bryggerne. Straks møder dem her rappe mænd med reb, som efter landets skik førte skibene hen til et passende bryggeleje og efter sømmelig skik og brug hurtig dækkede dem til.

KAPITEL 11.

Om byen Bergen og om de uroligheder, som Danerne voldte dér.

Denne stad nyder fremragende ære og anseelse dér i landet; den smykkes af en kongeborg og prydes af de hellige jomfruers helgenlevninger; ophøjet hviler dér i domkirken den hellige Sunnivas hele legeme[3].

---

1) Den tilsyneladende overflødige omvej om ad Bergen må Ulf sikkert have haft sine gode grunde for; muligvis har han blot, som forfatteren antyder, villet forsvare for kongen sin optræden i fællesskab med mænd, der måtte synes kongen mistænkelige, så meget mere som hans korstogsbeslutning, ifølge forfatterens fremstilling, synes at have været en overraskelse for Sverre, hvis samtykke Ulf ikke havde udbedt sig.

2) Absalons to feltherrer; jfr. 2 Sam. 17, 5 ff. Sammenligningen mellem Ulf og Husai synes forøvrigt ikke at passe i enkelthederne.

3) Sunniva var ifølge legenden en irsk kongedatter, der for at undgaa ægteskab med en forhadt tyran flygtede fra sit hjem-

Byen er overmåde folkerig; den rummer klostre med gudfrygtige mænd og kvinder[1], er rig og har overflod på meget gods, og af tørfisk, som hedder *skreið*, er der en så stor mængde, at det overskrider ethvert mål og tal[2]. Der er stor tilstrømning af skibe og folk allevegnefra: Islændere, Grønlændere, Englændere, Tyske, Daner, Sveer, Gotlændere og mange andre folkeslag, som det vilde tage for lang tid at opregne, kan man finde dér, hvis man vil forske efter[3]. Der er stor

---

land med en talrig skare landsmænd og kom til øen Selja ved Norges vestkyst, hvor de en tid levede upåagtede i fjældhuler, indtil den onde Håkon jarl truede dem med ødelæggelse. Da gik de ind i deres huler og bad Gud begrave dem under klipperne; og dette skete også. Senere fik Olaf Tryggvesøn helgenlevningerne fremdragne og skrinlagte. — Denne legende, der viser stærkt slægtskab med legenden om den hellige Ursula og næppe rummer nogen historisk kerne, er antagelig bragt til Norge i 11. årh. af nordtyske Præster. På Selja stiftedes senere et Benediktinerkloster, og stedet vandt sådan anseelse, at der 1070 oprettedes et bispesæde dér, som dog af dets første indehaver, Bernhard, flyttedes til Bergen. Selve Sunnivas ben flyttedes først 1170 til Bergen og skrinlagdes i domkirken (Kristkirken). Ved udtrykket »de hellige jomfruer« sigtes både til Sunniva selv og til hendes ledsagere.

[1]) Blandt Bergens klostre var det mest ansete det til den hellige Mikael viede Benediktinerkloster (»Munkeliv«), stiftet af kong Eysteinn i begyndelsen af 12. årh.

[2]) Tørfisken, hvis norske navn forfatteren meddeler os, har fra tidlig tid været Bergens vigtigste handelsvare og udførselsartikel.

[3]) Bergen må allerede i 11. årh., da Olaf Kyrre anlagde eller vel rettere udvidede og regulerede byen, have været en betydelig handelsplads. Den var utvivlsomt Norges folkerigeste by og havde navnlig betydning for handelen vestpå (med Island og Grønland, samt først og fremmest med England). I 12. årh. begyndte også nordtyske købmænd at finde vej til Bergen og indførte bl. a. en mængde vin (se nedenfor); men endnu på denne tid var dog Englandshandelen, der for en overvejende del dreves af norske købmænd, den vigtigste;

overflod af vin, honning, hvede, gode klæder, sølv og alle andre sager, der er tilfals; og af alle varer finder livlig udveksling sted[1]. Men i alle dette riges byer er almindelig udbredt en indgroet lastefuld vane, nemlig et uafbrudt fylderi, som hyppig volder, at fredspagter brydes, og nu og da driver selv sagtmodige mennesker til skændig grumhed; og misgerninger regnes dér for løjer. Også har denne umådelighed i at fylde sig med drik det til følge, at borgere og fremmede i vinrusens vildskab griber til våben og indlader sig i forbryderske kampe med hverandre, og de bekymrer sig ikke om at holde deres ryggesløse hænder borte fra at udgyde uskyldiges blod; og derfor vil man i disse egne finde flere fordømmelige gerninger end nogetsteds ellers på jorden; end ikke, hvis man drog til hedningernes land, vilde man finde magen dertil[2]. Af denne tøjlesløshed

det var først over 100 år senere, at de tyske købmænd fik den afgørende overvægt. — Uden betydning var dog heller ikke handelen på Danmark og Østersølandene.

1) De fire nævnte varer var hovedindførselsartikler; den meste vin kom fra Tyskland, medens der fra England indførtes klæde og korn. Honning brugtes i Middelalderen som sukker nutildags.

2) Selv om den præstelige forfatter giver sin moralske forargelse vel stærke udtryk, kan man dog ikke tvivle på, at usikkerheden har været stor i en livlig handelsby som Bergen med en meget blandet befolkning, der for en stor del bestod af fremmede søfolk. Sverres saga giver os en i denne henseende meget oplysende fortælling om nogle uroligheder, der få år i forvejen havde fundet sted (1186). Tyskerne, fortælles der, havde bragt så megen vin til byen, at den var lige så billig som øl. Da nu kældersvenden i en tysk skænkestue nægtede at udlevere mere vin til nogle drukne gæster, yppede disse klammeri med ham, og dette blev signalet til et almindeligt slagsmål mellem bymændene og Tyskerne. Endelig fik man mæglet fred; men det varede ikke længe, før et nyt alvorligt slagsmål fandt sted mellem kongens gæster og huskarlene. Sverre kom til, fik standset striden og mæglet forlig; derefter stævnede han et byting sammen

lod nu nogle af Danernes skare sig rive med, idet de havde mistet sans og samling ved de natlige drikkelag, de havde hengivet sig til; de yppede da kiv med Nordmændene, og det gik så vidt, at næsten hele borgerskabet greb til våben og hastig flokkede sig sammen. Det er jo nemlig ikke alle, der gør sig fortjente til samme eller lige store nådegaver, skønt de er udsprungne af én rod. Hvis derfor ikke berømmelige mænd, der ilede til fra begge sider, med visdom havde afbrudt striden, vilde rusen og vildskaben have voldt stort mandefald. Så snart det var blevet morgen, kaldtes forstandige og sindige mænd sammen, der skulde gøre ende på den ufred, der var opstået mellem borgerne og de fremmede. Og da disse nu afvejede skylden ligelig, kom de til den overbevisning, at Danerne i dette sammenstød havde forsét sig mest, fordi de blev overbeviste om at have grebet højst uhøvisk fat på en meget fornem kvinde. Derfor slap de heller ikke fra retsstriden uden pengetab. I det hele ordnes jo intet i staten på gavnlig vis, når ikke visdommen har ledelsen af sagerne i sin hånd. På grund af dette gjorde de ofte nævnte Daner, grebne af misnøje, sig rede til at drage bort fra byen, efter at have fornyet deres skibes udrustning, for at der ikke, hvis striden atter blussede op, skulde kunne hænde dem noget værre.

og holdt her en formaningstale, hvori han takkede de engelske købmænd, der bragte hvede, honning, mel og klæde til byen (se teksten ovenfor), og ligeså dem, der bragte lærred, lin, voks og kedler, samt dem, der kom fra Orknøerne, Shetlandsøerne, Færøerne og Island med nyttige handelsvarer; derimod vendte han sig med hårde ord mod Tyskerne, »som er komne hid i stor mængde med store skibe for at udføre herfra smør og skreið, hvorved landet lider stort tab, og i steden derfor indfører vin, som både mine mænd og købmændene køber, sig selv og andre til stor våde, da mange for den sags skyld har mistet liv og lemmer, andre bærer anden mén deraf al deres tid«, o. s. f.

KAPITEL 12.

Hvordan Sverre udspejdede Danernes skibe og udrustning.

Medens nu hine drog bort, blev Ulf tilbage i staden, meget utilfreds med, at kongens ankomst trak så længe ud; ti den årstid, da der var blid bør at få, svandt bort, og hård fare truede med at ville ledsage dem på hele færden. Ikke lang tid efter fik han dog sit inderlige ønske opfyldt: kong Sverre kom nemlig tilstede uventet, som det var hans skik, medens Danerne endnu lå tæt ved byen i den havn, som hedder Floruvåg[1], og ventede på ham. Han slog lejr tæt ved siden af dem, men dog i en anden havn; og i den følgende nat steg han som en videbegærlig spejder med kun to ledsagere ned i en båd og roede langsomt henimod dem for omhyggeligt at bese indretningen og udstyret hos hver især. Men hine, der på søfarendes vis holdt nattevagt på skibene, dels for at være beskyttede mod tyves anslag og røveres svigefulde angreb, dels også for de skiftende vindes skyld, så i nattens tætte mørke nogle mænd komme roende ganske stille i en båd, ligesom snigende sig frem på tyves vis; og da de ikke kunde ane, at det var kongen, der kom på den måde, begyndte de at håne dem med spottende tilråb og smæde dem med skældsord, idet de kaldte dem tyve. Men kongen tog det overmåde roligt og gav venlige svar på grovhederne, idet han vilde lægge en dæmper på deres uforstand, der uden grund faldt over ham. Endelig vågnede nogle af søfolkene og vilde vide, hvad der gav anledning til al denne spot og latter, og da de så mærkede, at det var kongen, der var kommen, råbte de »hil« til ham. Men de, der før havde snakket

[1]) Florevåg på østsiden af øen Askø lige over for Bergen.

løs i dumme skældsord, blev nu forlegne og lagde bånd på deres tunge og strube. Da nu kongen mærkede, at han var genkendt, trak han sig straks tilbage og skyndte sig den næste dag ind til byen.

KAPITEL 13.

Simon Kåresøn havde med understøttelse af Sven udgivet en dreng, som han førte med sig, for en søn af kong Magnus og gjort oprør mod Sverre.

For at jeg nu kan være i stand til med klare ord at gøre rede for, hvad jeg agter at fremstille, må jeg gå tilbage i tiden og begynde ved et tidligere udgangspunkt. Lang tid var, som vi véd, svundet hen, siden Norge, plaget af borgerkrig, stod på undergangens rand, idet både før og efter kong Magnus' død mange plager dukkede op i landet, fordi kong Sverre, der havde foruroliget den nysnævnte konge med idelige kampe og anslag og endelig besejret og fældet ham, var genstand for såre manges had, både udlændinges og indfødtes, så at man næsten kunde kalde ham en anden Ismael[1].

---

[1]) Det af borgerkrige efter Sigurd Jorsalfarers død så hårdt omtumlede Norges rige var atter faldet noget til ro under Magnus Erlingsøns kongedømme (fra 1161), der støttedes af de højeste gejstlige og verdslige stormænd og det af disse ledede folk. Men imod Magnus, der som søn af Erling Skakke og Sigurd Jorsalfarers datter Kristina kun på mødrene side var af kongeæt, optrådte 1177 Sverre, efter sit eget sigende søn af kong Sigurd Mund, trådte i spidsen for Birkebeinernes lille foragtede æventyrflok og satte sig efter syv års hårde kampe med det overmægtige stormandsparti i enebesiddelse af kongedømmet i Norge. Sverres sejr betegnede den monarkiske idés overvægt over den aristokratiske, og han vendte sig derfor også med stor kraft såvel mod stormændene som navnlig mod præstestanden, hvis højeste medlemmer for en del søgte tilflugt i Danmark (hos ærkebisp

Mange ædelinge udjog han af hint rige, for så vidt han ikke lod dem dræbe, og blandt dem blev også en mand ved navn Simon Kåresøn, meget rig og ædelbåren, forjaget til Danmark[1]. Her blev han modtaget af en overmåde hæderlig mand ved navn Sven[2], og efter at have gjort ham delagtig i sine planer, forsøgte han at rejse kamp mod Sverre; men da han ikke havde nogen kongesøn, på hvem han kunde støtte sin sag, udgav de falskeligt en søn af en drejer, efter hvad man fortæller, for kong Magnus' barn. Denne dreng

Absalon). Sverre var derfor stormændene højst forhadt; men også folket viste ham i begyndelsen kun had som den, der havde fældet den folkekære konge og atter tændt kampens lue i det hærgede land; i den berømte tale, som Sverre holdt i Bergen, siger han selv: »Nu er folket befriet, men dog lønner I dette med et fjendskab, hvortil man kun sjælden ser magen. Nogle siger: Sverre er sejrsæl, Sverre er forstandig; men så svarer man: Hvad er det at undres over? Han har gjort nok for det, har givet sig selv Djævelen i vold.... Endog barnet siger, når det går ud og slår én sten mod en anden: her burde Sverres hoved være under. Sådant lærer I eders børn.... Men det kan nok hænde, at Sverre lige fuldt kommer til at dø strådød....« — Det ene oprør rejste sig da også mod ham efter det andet (Kuvlunger, Varbelger, Øjskegger o. s. v.); men Sverres overlegne dygtighed som kriger og statsmand fik dem alle kvalt. — Af Sverres mærkelige og enestående personlighed vil man også i nærværende krønike få et vist indtryk; karakteristisk er hans kloge årvågenhed (jævnfør fortællingen ovenfor) og hans højmodige kongelige optræden overfor Sven Thorkilsøn (se nedenfor).

1) Simon Kåresøn var en af Sverres fornemste modstandere blandt stormændene; han var en af lederne for Kuvlungernes oprørsflok, der 1185—88 kæmpede mod Sverre; men 1188 blev disses skare overfalden og tilintetgjort af Birkebeinerne i Bergen; Simon Kåresøn og nogle andre blandt høvdingerne undkom dog, og Simon flygtede til Danmark.

2) Den ovennævnte Sven Thorkilsøn, en af de danske korsfarere.

tog han med sig og forsøgte med en skare lejede krigsfolk at trænge ind i Norge; men kort efter faldt han i kamp mod bønderne tillige med sin kongesøn[1].

KAPITEL 14.

Hvorledes den samme Sven, der for sin førnævnte bedrift var Sverre forhadt, atter blev taget til nåde af ham.

Denne Sven, som havde været i ledtog med den ovennævnte Simon i dette foretagende, var én af dem, der stod i spidsen for Danernes skare, og frygtede derfor meget mødet med kong Sverre. Han kaldte derfor sine fortroligste venner sammen, nemlig Ulf og nogle andre høvdinger i sit følge, og begyndte at tale med dem om, hvordan han skulde kunne stemme kongen nådig og mild, efter at han således havde forbrudt sig imod ham og krænket ham. Disse besluttede da at søge foretræde hos kongen for at lægge et godt ord ind for ham, om så lykken vilde være dem huld. De går og vender tilbage medbringende den ønskede fred: intet er mere hædrende for høvdingen end mildhed. Den følgende dag fremstiller han sig så selv for kongens åsyn; han modtages med kys, men kongen tiltaler ham dog med disse ord: »Jeg kan ikke forstå, min brave mand — da jeg dog aldrig nogensinde har tilføjet dig noget ondt eller krænket nogen af dine i ord eller ger-

[1]) Den her omtalte oprørsflok er de såkaldte »Varbelger«, der under Simon Kåresøns anførsel drog op til Viken 1190, hvor de plyndrede og røvede. De vovede sig endog ind til Tunsberg; men borgerne samlede i hast nogle skibe og lagde sig kampfærdige imod dem; de vovede da ikke at angribe, men trak sig tilbage; Tunsbergmændene fulgte efter og indhentede dem ved Bristein, hvor Varbelgerne blev fuldstændig slagne, Simon Kåresøn faldt, og den lille tronprætendent Vikar blev dræbt.

ning — hvorfor du da uden grund har villet fare så grumt frem mod mig, der intet havde forbrudt, så at du endog har pønset på at bringe mit liv og mit kongedømme i fare. Vi tvivler ikke på, at du véd, at du må være ansvarlig for alle de mænds død, der faldt på Simons side. Men fordi den uforlignelige guddommelige godhed, som aldrig kan slippe sin nåde, har ledet dig, skønt uværdig, fra den fuldbragte synd til angeren, så tilgiver også vi dig; ti du har forsét dig mere mod Herrens end mod vor højhed. Dog vilde vi måské, hvis du ikke var kommen til os, have tænkt på hævn over dig[1].«

Efter disse ord lovpriste han i en lang tale mændenes forsæt, rådede til enighed og opmuntrede til tålmod, eftersom Moses i loven har foreskrevet, at ved brændoffer skal man ofre dyrets stjert, hvad der betegner det gode værks fuldendelse[2]. Også hedder det i evangeliet: Men hvo som holder ud indtil enden, han skal frelses[3]. Mangt og meget af denne art belærte

---

1) Denne tale med det lidt præstelige sving passer meget godt i Sverres mund og stemmer med hans øvrige taler, der findes refererede i den af ham selv inspirerede »Sverres saga«. Når Sverre udtaler, at Sven har forsét sig mere mod Gud end mod ham selv, hænger dette sammen med den af ham med så stor fynd forfægtede tanke, at kongen har sin magt umiddelbart fra Gud; »kongen vilde ikke være mægtigere end andre mænd, såfremt ikke Gud havde sat ham højere end alle andre i sin tjeneste; ti det er Gud, han tjener i sit kongedømme,' ikke sig selv.... Kongen er sat over alle andre værdigheder; det er ham, som skal styre biskoppen eller ærkebiskoppen til ret og skel, hvis de ikke selv vil iagttage det...« — Det er en selvfølge, at disse tanker stred på det hæftigste mod kirkens hierarkiske tendenser.

2) Jfr. 3. Mos. 3, 9. 7, 3. — Atter her forekommer denne »åndelige« fortolkning nutiden meget søgt.

3) Matth. 24, 13.

den veltalende mand dem om[1]. Han rådede dem også til at lægge vejen om ad Ørkenøerne for at overvintre der, da sommeren nu var gået; men dette råd tiltalte ikke mængden[2]. Da mødet var forbi, viste han dem kongelig gavmildhed ved at skænke dem rigelige gaver. Og af de fødemidler, som der på disse steder er overflod af, tilstod han alle i fællesskab så meget smør, at der tilfaldt hvert enkelt skib 50 måder. Efter så forrettet sag fik de orlov, sendtes med fredskys tilbage til deres sted og ventede sig intet ondt af kongens vrede, som var blusset op overfor Sven, da han syntes at omfatte netop ham med næsten større varme end de andre.

KAPITEL 15.

Danerne sejler ud til havets indløb og venter på Ulf.

Den førnævnte Ulf kaldte nu sine fæller sammen, efter hvis vilje overledelsen førtes[3], og forhandlede med dem om rejsens gang, og på hvilket sted de bedst kunde oppebie hans ankomst. Han beklagede nemlig, at han var optaget af et hverv fra kongen og holdtes tilbage af tvingende forretninger, der ikke ret vilde få den ønskede fremgang for ham[4]. Imidlertid bevægede Gud krigerskaren, der var bestemt på at gå i strid, til at sejle ud lige til det store havs indløb og der lægge

---

[1]) Det er ikke urimeligt, at Sverre, der var en belæst mand af stor kirkelig dannelse, kan have holdt en sådan med skriftsteder spækket opmuntringstale til korsfarerne.

[2]) Det vilde nemlig være for farligt at udsætte sig for efterårsstormene i Atlanterhavet.

[3]) Der menes de danske høvdinger.

[4]) Forfatterens ubestemte udtryk tillader os ikke at se den virkelige grund til Ulfs tøven.

til ved en ø, som de kalder Stolm[1]; og således gjorde de da også. Så lå de og ventede — men, som det siden viste sig, uden den fornødne tålmodighed — at deres rejsefæller skulde komme, idet disse jo på grund af gammel erfaring fra deres stadige sejladser var sikrede mod sørejsens farer[2]. Her tilbragte disse mænd, som var fulde af brændende iver, en uge og derover, ikke uden uenighed, der, om jeg så må sige, var af hellig og gudfrygtig art[3]; nogle var nemlig ivrige for, at man skulde skynde sig af sted, medens omvendt andre besindigt og velovervejet bekæmpede dette, for at de ikke uden forsynlig ledelse skulde kaste sig ud på denne besværlige rejse ligesom med uvaskede hænder[4], en rejse over et stort og vidtstrakt hav, der rummede utalligt kryb; og den ovennævnte fører[5] tøvede med at skynde sig så stærkt han kunde.

KAPITEL 16.

Kun Sven med sine sømænd venter på Ulf, medens de andre ikke fandt sig i længere tøven.

Da der endelig fra Nordøst blæste en gunstig, men lidet blid og stormfuldt fremfarende bør, skyndte mængden på i sin tåbelighed og fandt sig ikke i længere tøven, og den store hob besluttede hastigt at gøre skibene sejlklare. Sven søgte vel med al den kunst, han kunde opbyde, at holde sine fæller tilbage, men

[1]) Ved Hardangerfjord.

[2]) Der sigtes åbenbart til, at Nordmændene på denne tid har været mere søkyndige og vante til langfart på havet end Danerne.

[3]) Nemlig fordi den drejede sig om udførelsen af et helligt foretagende.

[4]) Hermed må menes: uden omhyggelig forberedelse.

[5]) Der menes Ulf.

udrettede intet. Han sagde nemlig, at han anså sig for bundet i lige grad til alle fællerne ved sin ed; han skyldte Ulf med samt hans Nordmænd en lige så urokkelig troskab som sine landsmænd og vilde derfor vedholdende oppebie deres ankomst. Således gjorde han også; og medens altså hans stalbrødre drog bort, blev Sven alene selv tilbage med sine søfolk, indtil de oftnævnte rejsefæller viste sig. Hvilken stor glæde oplivede da ikke hans sind! Hvem kan ikke se for sine øjne, hvor hastigt og ivrigt han iler dem imøde, så at man snarere skulde tro, at han flyver end løber, fordi han havde gjort sig fortjent til at glædes ved at se dem og tale med dem. Han udbrød straks i følgende ord, hvori sorgen og glæden blandede sig:

KAPITEL 17.

Om Ulfs ankomst og hans råd.

»Kæreste venner, I er nu lykkeligvis komne og har bragt trøst til os, som allerede var ved at opgive håbet. Velan, lad os da nu skynde os, lad ingen tøven holde os tilbage fra at søge gensyn med vore brødre, som den gunstige vind og det store havs udstrakte vidder har unddraget fra vore øjne. Vi har jo anset det for vor pligt at støtte os til eders skarpsindigheds råd og hellere at følge Eder som anførere end dumdristigt at drage i forvejen. Lad da nu eders svorne trofasthed i overholdelsen af eders løfte svare til vor troskab, for at der ikke skal vederfares så kække mænd, hvad ingen har ventet sig, at I nemlig skulde vove at bryde det givne løftes hellighed.« På disse og lignende udtalelser fra Svens side skal Ulf have givet følgende svar: »Berømmelige mænd, det er efter vor mening ikke tilbørligt at fremskynde dette af

Gud os indblæste foretagende ved uforstandigt råd, men vi anser det for rigtigt at overveje det med såre stor og sindig omtanke; ti sagen er vanskelig og kræver en dybere betragtning. Når vi nemlig har tøvet med at komme, så er grunden dertil ikke, som I nævnte, den, at vi vilde svigte den faste vedholden ved vort løfte, enten af frygt, eller fordi vi fortrød det; men det er, fordi vi ansér det for givet, at det ligger over menneskers kræfter at kæmpe mod vindenes magt og havets vælde. Ti alene Guds kraft mildner vindene og stiller havene, så at man kan gå tørskoet over[1]. Og ganske vist tager heller ikke det hos os gængse ordsprog fejl, som lyder: biðendr byr eigo en bráðir andróðr[2]. For at imidlertid ingen beskyldning for frygt eller ladhed skal plette os, så lad os mod forstandens råd strenge os an, for at vi kan opnå at trøste de mænd, hvem vi så ivrig tragter efter at indhente.«

KAPITEL 18.

Hvorledes Ulf, skønt Sven sejlede i forvejen, fulgte efter ad en genvej og nåede til den attråede kyst.

Efter at have hørt dette, løste altså Sven med sine mænd hastigt tovene og lagde ud fra kysten, medens Ulf derimod endnu blev tilbage for, som han tænkte,

---

1) Hentydning til fortællingen om Israeliternes overgang over det røde hav (2 Mos. 14, 15 ff.).

2) Norsk ordsprog, som betyder: Biende mand fanger bør, men hastende mand modvind. I ganske samme form som her findes ordsproget i en islandsk saga; på Dansk kendes kun den første del af ordsproget (findes i Peder Låles middelalderlige ordsprogs-samling).

at vente lidt[1]. Det var nemlig om Onsdagen, i den tredje time på dagen, tror jeg, at Sven med sit eget skib alene, men fulgt af Guds blik fra det høje, lagde ud af havnen og sejlede ud på det svulmende havs vidtstrakte dyb, hvor han hverken kunde se dem, han havde efterladt, eller opdage noget spor af dem, som var dragne i forvejen, og som han med utrolig længsel higede efter at nå. Den ovennævnte Ulf derimod vilde vel ikke pludselig bryde op fra pladsen og følge tæt efter dem, men skyndte sig dog for at komme i følge med dem, da han var en mand, der forstod sig på vind og vove; han styrede derfor ad en ligere vej og skød således genvej, medens han ikke fulgte hine, der, som han indså, flakkede rundt ad omveje. Men han blev af den samme vind, som jog dem af sted, ført til den attråede kyst[2]. Heraf ses, hvor megen betydning — næst Guds nådige hjælp — menneskesnillets arbejde har. Lad os imidlertid vende tilbage til at fremstille, hvad vi er begyndte på, om det end skér med en grov pen og uden velordnet ordfølge.

KAPITEL 19.

Hvorledes den samme Sven hele natten igennem måtte døje frygteligt af havets vilde rasen.

Sven, der jo, som vi ovenfor har omtalt, var ladt ene tilbage af Danerne og heller ikke fulgtes med Nordmændene, tog sig nu for med en dristighed, der

---

[1]) Ulfs tøven synes påfaldende; muligvis skyldtes den dog kun hensynet til vejret; men det ligger dog nær at tænke sig den begrundet i en vis uvilje mod at følge med de vistnok noget selvrådige danske høvdinger.

[2]) Ved dette ubestemte udtryk må antagelig forstås det hellige land selv, som Ulf i så fald skulde være nået til ad søvejen vest om Evropa. I hvert fald forsvinder han fra dette øje-

var mere forvoven end besindig, at sejle over det så at sige uendelige hav. I følgeskab med ham var, som ovenfor er berettet, en ædelbåren hærmand, oplært i boglig viden og snild i tale, ved navn Matthæus, der nød stor yndest i omgangen med hans mænd. Han trådte frem midt iblandt dem for at styrke mændenes mod ved lærdommens ord og fremstillede som forbilleder for dem de hellige, der for Kristi navns skyld led forskelligartede pinsler, idet nogle af dem blev jagne i landflygtighed, andre, som apostelen siger, stenede, gennemskårne, ihjelslagne med sværd[1]. Og da han så var færdig med sin tale, hvori han på åndelig vis opmuntrede tilhørernes sjæle til tålmod og vedholden ved det gode forsæt, tilføjede han denne formaning, som kunde synes nødvendig, når det gjaldt om at vare sig for truende dødsfare: at de nemlig skulde være årvågne og raske og uforfærdet udholde alt, hvad der muligvis kunde vederfares dem.

De rullende vover svulmede højt for vindenes voldsomme stød, så at bølgen endog stundom, når den tårnede sig op, formørkede solen, og bølgetoppene så næsten ud som bjærgtinder, der ragede højt op mod himlen. — Da denne dag så var til ende, hang der over dem en usædvanlig mørk og uhyggelig nat, hvis skue i forbindelse med stormens vældige brag indgød dem rædsel for død. Hvor trygt, hvor dejligt var der dog ikke paa landjorden; »fastr er á foldo fótr«[2], men

blik ganske af forfatterens fortælling og kan altså ikke være fulgt med de andre korsfarere over land til Venedig (se nedenfor). Det er ikke usandsynligt, at Ulf i modsætning til de danske korsfarere har nået til det hellige land inden våbenstilstandens afslutning og dér har fundet sin død i kampen mod de vantro; han forekommer i hvert fald ikke senere i Norges historie.

[1]) Hebræerbrevet 11, 37.

[2]) Norsk ordsprog, der betyder: fast er (står) foden på jorden.

på søen glider den og vakler. Ti fra alle sider styrtede vandet ind i skibet med larm, fugerne gav sig, og natten forløb uden søvn på grund af den overhængende store fare og det brydsomme slid, idet de var nødte til skiftevis at øse hele natten igennem for ikke at gå under. De kække og raske mænd gjorde alt, hvad de kunde, for at ikke ved forsømmelighed det hårdt medtagne skib stundom skulde få vindens voldsomhed at kæmpe imod; det gik nemlig ikke an at bøje af fra kursen til nogen side, men de kunde alene stævne fremefter[1]. Hele havets overflade havde tilmed også præget af et frygteligt sydende bål. Selvfølgelig længtes de efter, at dagens lys måtte komme; ti det tætte mørke trak på en ledsom måde natten længere ud for dem.

På himlens opklarede åsyn strålede da omsider den lyse morgenrøde frem, og dens velkomne lysskær oplivede ikke blot deres øjne, men også deres sjæle. Grebne af pludselig begærlighed efter at vide, hvorhen de i den sorte nat var blevne tumlede, og om de var ved at indhente deres fæller, som var dragne i forvejen, eller ikke, sendte de en iblandt dem, der udmærkede sig ved lethed og behændighed, op i mastetoppen for at spejde efter stalbrødrenes skare, om den fandtes; og ude på bølgerne ses nu de at være de forreste, som havde været de sidste til at lægge ud fra kysten. Nu sagtnedes også vejrets voldsomhed; det blev noget mildere og lovede således dem, der næsten havde opgivet håbet, at deres liv for denne gang skulde blive sparet.

---

[1]) Meningen synes at være, at de sørger for, at skibet ikke kommer til at ligge med siden mod vinden.

KAPITEL 20.

Hvorledes de om Fredagen led skibbrud og gik under.

Endelig om Torsdagen klarede det op, og den længe ønskede lysning brød frem[1]; og skønt solen endnu skjultes bag skyer, rødnede den dog med livsalig varme i deres hjærter og forjog allerede for en stor del deres angst for den truende død, fordi de også havde genfundet dem i nogenlunde god behold, hvis tab de allerede havde sørget over; og den dag trøstede de hverandre ved det gensidige skue.

Men da dagen stundede mod aften, steg uvejrets rasen til endnu større voldsomhed end sædvanlig og oprørte havet lige fra grunden, så at de mistede alt håb om at redde livet; de kastede alt, hvad de ejede, overbord og tænkte blot på, om de ikke muligvis ved at ofre deres ejendele kunde købe deres liv. Men da de så den stærke storm, frygtede de såre, og da omsider hele skibet skiltes ad i sine bestanddele, råbte de og sagde: »Herre, frels os, vi forgår!«[2] Men da dødens stund var dem nær, og de ikke havde håb om at undslippe noget steds hen, opmuntrede de fast og uforfærdet hverandre til, at de, der efter guddommelig tilskyndelse havde indladt sig på denne færd, ingenlunde måtte frygte for mandig at dø undervejs for Kristi skyld.

Endnu denne nat kæmpede de, halvt sunkne, som de var, med dødsangsten, og idet de under denne lidelsens vægt ventede på den dag og time, der er helliget Kristi lidelse[3], udsonede de, som vi fast tror,

---

1) Jævnfør forrige kapitel.
2) Matth. 8, 26.
3) Fredagen.

ved dette den rædsomme døds offer, som de bragte, alt, hvad de i dette skrøbelige jordeliv havde syndet mod Guds bud. Hvem vil nogensinde med fortjent berømmelse kunne lovprise disse menneskers, ja, om jeg så må sige, disse martyrers død? Deres lidelse var så langvarig, så rædselsfuld, at alene betragtningen af den er som en begyndelse til døden; ti ikke én, men hundrede gange var de ved at blive kvalte, og de fik en forsmag på dødens bitterhed, lige så ofte som de rallede, opslugte af bølgerne, så at det er på disses og lignendes vegne, profeten synes at have sukket i skriften, når han siger: jeg kom ud på havets dybder, og uvejret overskyllede mig[1]. Nogle af dem døde, knuste under skibets vragstumper; andre fik fat i en båd, men fyldte den over dens ævne, og således druknede de og betalte derved den død, de var skyldige, og fik til trøst et evigt liv. Amen.

Dette, som hidtil er sagt om disse, må nu være tilstrækkeligt.

KAPITEL 21.

Hvorledes enkelte, der klamrede sig fast til bjælker og vragstumper, blev kastede ind til land.

Nu mener jeg ikke at burde tie om de mænd af den selvsamme skare, som reddedes nådigt af Guds vidunderlige magt til hans navns ære. Hildede i den samme fare gjorde de sig ved utrolig lidelse fortjente til at få deres liv forlænget. De svømmede nemlig mellem bølgerne på fiskes vis, sankede bjælkestumperne sammen og snørede dem med reb fast til hverandre, idet de altså, så godt de kunde det, dannede sig en

---

[1]) Salme 69, 3.

art tømmerflåde, hvorpå de ynkeligt søgte at beskærme sig mod bølgernes anfald. På denne sprang henved tredive mænd op, som på denne måde kæmpede for at bevare livet. Vidunderlige, men sande ting kan berettes om disse mænd, ting, som næsten synes at stride mod al fornuft; ti ganske vist vilde bølgerne have opslugt dem, hvis de ikke ved et Guds under var blevne frelste. Lige fra Fredag til Tirsdag pintes de nemlig af sult, tørst, kulde og søvnløshed, og nogle bukkede også under og døde i Herren; men andre bandt sig fast på pletten for ikke at styrte ned i dybet — ti de havde mistet al følelse — indtil de ved Guds førelse kastedes ind på en kyst og halvdøde blev optagne af indbyggerne der i landet[1]. Af disse var der nogle, der ydede de hårdt medtagne folk menneskekærlig hjælp, medens andre var af så stor grusomhed, at de ikke gøs tilbage for at udslukke det stakkels liv, som Kristus havde holdt sin hånd over mellem tusinde dødsfarer[2]. Men dyden lukkede dog lasten ude, og kærligheden overvandt grumheden. Hvor forbavsende er ikke Guds almagts værker i denne hans verden, og alle lovprises de med rette! Dog er der særlig nogle, der just på grund af deres større sjældenhed må kaldes så meget desto mere vidunderlige, og som han har forbeholdt sig at åbenbare til forskellige tider. Hvad jeg mest skal beundre, véd jeg ikke ret, enten det, at

---

1) Beretningen nævner slet ikke noget om, hvor det er, de strander, og lige så lidt får man noget at vide om, hvorvidt de træffer sammen med de andre i Frisland (se nedenfor). Dette har dog sandsynligheden for sig, og de er da vistnok strandede et sted på Nordtysklands kyst.

2) Som bekendt var de skibbrudnes stilling i Middelalderen lidet gunstig, idet de opfattedes som stående udenfor lands lov og ret, selv om talrige fyrstelige forordninger (den ældste kendte danske fra 1304) søgte at skærme dem mod overgreb.

havet under bølgerne har frembudt en tør vej[1], eller det, at der har åbnet sig en vej i selve bølgerne uden noget skibs hjælp. Hint gamle hebræiske folk, der var særlig udvalgt af Gud, gik på tørre fødder over mellem det røde havs bølger, der på vidunderlig måde skiltes ad, dengang det, forløst af den ægyptiske trældom, skulde tage det forjættede land i besiddelse som sin arvelod. Men dette vort eget folk, der med bistand af Kristi nåde vilde udfri det selvsamme land af Kaldæernes vold[2], gjorde sig fortjent til i fem dage og ligeså mange nætter at nå frem over verdenshavets bølger, skønt de havde mistet det fartøj, de satte deres lid til.

KAPITEL 22.

Hvorledes de andre, vel mod deres vilje, men dog med skibene i behold, om end med tab af deres ejendele, landede i Frisland, hvor de efterlod skibene, og over land drog til Venedig.

Lad os nu atter vende tilbage til hine, som læseren vil finde omtalte ovenfor[3]. Disse var vel stedte i en lignende fare, men det gik dem ganske anderledes: de måtte, skønt de forblev indesluttede indenfor skibenes hegn, dog kaste al deres ejendom over bord og prise sig lykkelige ved, at de, om end med lidelse, havde reddet livet. Dog var der nogle enkelte af dem, der fik en så heldig sejlads, at de slet intet mistede af

---

[1]) Hentydning til fortællingen om Israeliternes overgang over det røde hav (2. Mos. 14, 15).

[2]) Saladins undertvingelse af landet sammenlignes her, ligesom ovenfor, med Babyloniernes (Kaldæernes) erobring af Juda rige.

[3]) Nemlig de andre danske, der ikke som Sven havde villet vente på Ulfs ankomst.

deres ejendele, og deres skibe holdt sig uskadte. Disse stod med from iver deres fæller bi, aflod ikke fra at søge efter de savnede, der endnu var i live, indtil de fandt dem, og dem, de fandt, optog de med kærlighed hos sig. Og endelig genoplivede de hin gamle sæd fra oldkirkens tider, at alle ting skulle være fælles for dem, alt efter som enhver trængte dertil. De, der frem for de øvrige viste denne menneskekærlighed, var de to ved gavmild vennesælhed udmærkede ædelinge: Agge Stigsøn og Åge, den herre bispens søstersøn; hertil kom også Alexander, der dog ikke uddelte med så rund en hånd, som han kunde; han var nemlig overmåde rig på gods. De øvrige stod derimod efter deres ringe evne og lejlighed deres brødre bi, eftersom der var mange, som havets og farens grumhed havde frataget alt. Endelig fik de da de skibe, der var blevne skånede, førte i havn (de havde nemlig, skønt mod deres vilje, måttet lande i Frisland) ved det sted og den by, som hedder Stafre [1]; og her holdt de rådslagning med hverandre om, hvorvidt de skulde forsøge at sejle videre på skibene. Dette havde også mange lyst til; men mængdens ønske var at foretage rejsen over land. Således trængte da dette råd igennem, da man mente at måtte føje flertallet. Skibene blev da solgte med alt deres udstyr samt de genstande, der ikke kunde føres med, hvorefter de sejlede op ad Rinen og nåede til Køln. Derfra drog de hastig videre fra stad til stad ad den almindelige vej, indtil de nåede Venedig [2].

---

1) Stavoren ved Zuidersøen. I de frisiske handelsstæder i disse egne (Kampen, Deventer m. fl.) var man ikke uvant med synet af nordiske, navnlig norske skibe, der bl. a. indførte meget norsk tømmer til skibsbygning.

2) Beskrivelse af en hermed beslægtet rute findes i en fra midten af 12. årh. stammende rejsebeskrivelse, forfattet af

KAPITEL 23.

Om staden Venedig.

Vidunderlige ting berettes om denne stad; den ligger i havet, er overmåde folkerig og meget mægtig på grund af sin krigsflåde, så at rygtet om dens magt endog når hinsides havet, helt over til Alexandria, og indjager alle skræk; den står heller ikke i mindre ry i Grækenland[1]; og trindt omkring hos de skrækslagne folk opkræver den skat, og ved at underlægge sig forskellige landsdele tvinger den dem til at yde sig tjenester, som de i og for sig ikke skylder[2]. Først i denne stad gjorde vore stormænd et kort ophold og udhvilede sig, for at de, når de igen var komne til kræfter efter deres møje, atter kunde blive stærke til at foretage den tilbagestående rejse. Det er jo nemlig ejendommeligt for vejfarende mænd, at de altid haster videre fremad og

---

Islænderen abbed Nicolaus. Abbed N. lægger vel sin vej (til Rom) over Danmark og nævner Ålborg, Viborg og Hedeby som opholdssteder undervejs; men samtidig bemærker han, at man ofte landede ved Deventer (ved Rinens nordlige arm Ijssel) og herfra sejlede op ad Rinen; denne rute falder ganske sammen med vore korsfareres. Ved Basel forlodes Rinen, og man drog over bjærgene til Solothurn, i hvis nærhed lå det gamle berømte abbedi Reichenau, der allerede fra 10. årh. var besøgt af talrige nordiske pilegrimme. Til Rom gik ruten derfra gennem Avenches og Vézay, og over Alperne ved Mont Joux; vore korsfarere, der skulde til Venedig, er vel snarere dragne ad den østligere vej over Alperne.

[1]) Det byzantinske kejserdømme.

[2]) Venedigs handel på Orienten, navnlig Alexandria, havde just på denne tid taget et stærkt opsving ved korstogene. Den mægtige handelsstad havde tillige lagt talrige af de dalmatiske kystbyer samt det meste af den istriske halvø ind under sit herredømme; og kun lidt over ti år efter nåede den ved det såkaldte fjerde korstog højdepunktet af sin magt.

ikke giver sig tid til at hvile eller puste, førend de når derhen, hvorhen de stunder.

KAPITEL 24.

Hvorledes de sejlede herfra og endelig, om end med stor nød, landede i det hellige land.

Efter at de altså havde skaffet alle fornødenheder, der skulde tages med på rejsen, til veje, gik de om bord for at sejle over Middelhavet. Men hvor stor deres møje og nød var, hvilket besvær de måtte døje af søfolkenes ugudelighed og sørøveres efterstræbelser, rent bortset fra vinterstormenes ulemper og havets farer, hvor hårdt de måtte lide under uvant sult, tørst og kulde; kort sagt: alt, hvad de udstod, inden de nåede den ønskede havn, ligger det over min ævne at fremstille med pennen. Hvor stor da glæden, hvor mangefold hjærtets jubel var ganske særlig hos vore rejsende, det viste de rigelige tårer, de udgød, da de først havde sat deres fod på det hellige lands jord og ikke længer mødte den mindste hindring, der kunde afholde dem fra at nyde de festlige glæder, de havde ønsket sig, og betræde de hellige steder, som deres hu inderlig stod til. Enhver kunde nemlig nu frit gå hen allevegne, hvorhen hans lyst og vilje ledte ham; ti hedninge[1] så vel som kristne havde gensidig sluttet den fasteste fredspagt[2], og derfor ilede vore landsmænd til-

[1]) De middelalderlige skribenter har i reglen ingen tydelig forestilling om Muhamedanernes religion og opfatter den som afgudsdyrkelse.

[2]) Der sigtes til den mellem Rikard Løvehjærte og Saladin 7. Sept. 1192 afsluttede våbenstilstand, ifølge hvilken de kristne havde ret til ubevæbnede at besøge de hellige steder. — Først efter dennes afslutning er altså de danske korsfarere nåede til det hellige land efter at have været et års tid el. lign. undervejs.

lidsfuldt frem. Nogle skød genvej over land, medens de skrøbelige og svage atter gik om bord og tyede til skibets hjælp, for at de, der var medtagne af svaghed og kraftesløshed, ad en kortere vej kunde nå landet[1].

KAPITEL 25.

Hvorledes de kom til Jerusalem og ilede med at betræde de hellige steder; og hvorledes nogle lagde hjemvejen om ad Rom, andre over Konstantinopel.

Endelig kom de alle sammen til den hellige stad, som nu var i hedninges og billeddyrkeres vold; og i deres inderlige hjærtens rørelse overvældedes de af gråd og hulken, i særdeleshed de, der før havde set den på dens hæders og æres højeste tinde. Imidlertid fik de dog af hensyn til den udmærkede agtelse, freden nød, adgang til gravenes højhellige sted; men alt, hvad der tidligere havde fremkaldt andagtens følelse, forøgede nu, lige omvendt, smerten. Dér var fangne Kristi bekendere lagte i tunge lænker og pintes med uafladelig grumhed, belæssede som lastdyr, under stik og slag, hvad følgende klagesang over Jerusalem med sorg og jammer fremstiller for os[2]. — Efter at de altså havde tilbedt Kristi legemes hellige hvilested, dreves de straks bort udenfor murene og førtes hastig hen til Jesu dåbs hellige flod under hedningenes omhyggelige bevogtning. Her lærte de også af erfaring — men måtte dog undre sig derover — at den menneskelige skrøbelighed kan udholde så stor en mangel, jeg mener

---

1) De var nemlig, som det ses af det følgende kapitel, landede ved Ptolemaïs (Acre) langt Nord for Jerusalems havnestad Joppe.

2) Her må være udfaldet en klagesang over Jerusalem.

den, der forårsages af den uvante hede, det tørre klima og den brændende tørst, der skyldes drikkevandets sparsomhed, idet nogle få dråber vand må købes for høj pris[1]. De drog til deres bestemmelsessted og vendte så med tak til Gud for hans førelse fuldtallige tilbage til skibenes gamle ankerplads, nemlig til Accaron[2]. Her var deres trængsel og nød dog endnu ikke forbi; nej, en ny ulykkesstifter rejste sig imod dem og forsøgte at tage dem tilfange, just som de var blevne befriede fra skrækken. Der var nemlig opstået kiv mellem Grækere og Englændere, efter sigende på grund af en uret, som Englands konge havde tilføjet dem, der boede på Sicilien; og uu anså de disse mænd for at høre til Grækerne og vilde slæbe dem bort til døden[3]. Men da de fik sandheden at vide, holdt de dog op med forfølgelsens rasen, slap dem løs og lod dem vende tilbage til det sted, hvor de havde lagt deres gods i forvaring. — Efter nu at have opholdt sig en kort stund her, besluttede de sig til at vende hjem, fordi fredens ro[4]

---

1) Vejen fra Jerusalem til Jeriko og Jordan gik for en stor del gennem ufrugtbar ørken.

2) Der menes utvivlsomt Acre (Ptolemaïs); men det er ikke så sjældent hos middelalderlige forfattere at træffe Accaron (nutidens Akie på sletten ved Selifa) blandet sammen med Acre. Denne sidstnævnte by var efter at være bleven tilbageerobret 1191 under Rikard Løvehjærtes anførsel de kristnes hovedplads i Orienten.

3) Der sigtes til, at Rikard Løvehjærte på udvejen i Messina havde haft strid med de såkaldte Griffoner, efterkommere af Grækere og Muselmænd, der i det hele dannede en væsentlig bestanddel af befolkningen i alle havnestæder i det østlige Middelhav. At den af Rikard i Acre efterladte engelske besætning har taget de danske for Grækere, synes påfaldende; man kan jo tænke sig, at der har befundet sig enkelte gamle Væringer iblandt dem, der har kunnet tale græsk og måske båret græsk dragt.

4) Våbenstilstanden.

hindrede dem i at kæmpe; og fællerne skiltes da fra hverandre i to skarer, idet nogle besluttede at drage hjem ad den korteste vej: over Apulien og således lægge vejen om ad Rom for derfra at ile hjem til deres eget. De andre skyndte sig derimod at drage til Konstantinopel for at skue de helgeners ære, der dyrkes i denne stad. De modtoges med hæder af Grækenlands konge[1], der ved gaver og gæstebud bestræbte sig for at holde dem tilbage, så at de blev hos ham[2]; men længsel efter deres hustruer og ligeså trofast kærlighed til deres børn foruden til alle andre frænder holdt dem fra at lade sig lokke af denne overtalelse. — At fremstille denne overmåde berømte stads besynderlige og overnaturlige vidundere i skrift har jeg derfor anset for overflødigt; dog er det mit ønske at melde om nogle af de ting, som støtter den fromme gudsdyrkelse, for at ikke alt skal lades fuldstændig uomtalt. For at det nu ikke skal synes urimeligt og utroligt, så må I vide, at det godtgøres ved øjenvidners vidnesbyrd[3].

KAPITEL 26.

Om den hellige Gudsmoders billede i Konstantinopel.

Der holder man nemlig, som sig hør og bør, Gudsmoders billede i den største ære. Dette findes på Grækernes vis malet med den skønneste udsmykning på en tavle; på deres sprog kalder de det Evdoxa, det

---

1) Den daværende kejser i Konstantinopel var Isak Angelos.

2) Nemlig som Væringer.

3) At Konstantinopels utallige helligdomme har gjort et stærkt indtryk på Nordboernes sind, ses bl. a. af en omtrent på denne tid affattet nøjagtig islandsk fortegnelse over byens »hellige skatte og fromme vidundere«, som findes i den såkaldte Skálholtsbók.

vil sige den velberømte, men på folkemålet hedder det Eididera[1]. Hver dag, forsikrer de, føres det fra det ene kvartér i byen til det andet, ledsaget af utallige skarer af begge køn med røgelse, så at den brændende viraks røg ses hvirvle højt op i luften. På grund af dets hellighed betragtes det med frygtblandet ærbødighed, så at ingen, der elsker denne verden, drister sig til at bære det på sine arme; men man henter gudfrygtige mænd, der fører et eneboerliv, ud af deres celler til at bære det. Og om Tirsdagen i hver uge føres det i hele folkets påsyn rundt ved englekraft, idet det ligesom rives med af en hvirvelvind, og det drager da ham, der bærer det, rundt med sig i samme fart, så at det næsten synes at undgå tilskuernes blik ved sin vidunderlige fart, medens alle efter deres sæd slår sig for brystet og råber: Kyrie eleison, Christe eleison[2]. Stof er der ganske vist nok af til at berette mere; men for at ikke en langtrukken fremstilling skal kede læseren, foretrækker jeg at udelade det øvrige fremfor at fortælle det; ti stundom finder jo den menneskelige nysgerrighed mere behag i tant end i gudsfrygt.

KAPITEL 27.

Hvorledes Danerne drog ud af Grækenland og gennem Ungarn og Sachsen vendte tilbage til deres land.

Da nu alt det var fuldført, for hvis skyld vore vejfarende var komne, drog de bort med hæder, idet

[1]) Dette billede, der også omtales andensteds, er muligvis identisk med Digitria, et billede af den hellige jomfru, efter sagnet malet af evangelisten Lukas, der fandtes i kirken Hodegetria i Konstantinopel, og som derfra kom til Venedig, hvor det endnu skal findes.

[2]) Disse græske ord, der betyder: Herre, forbarm dig, Kristus, forbarm dig, er vel kendte fra den katholske messe.

kongens højfornemme hirdmænd, som kaldes Væringer, viste dem hyldest[1], og de drog af sted forsynede med rigets segl. Det er nemlig ikke tilladt at drage ud af landet uden rejsepas, fordi udvejen går gennem stærkt befæstede stæder[2]. Efter nu at have kysset hirdmændene[3] til afsked, lader de Grækenland bag sig og betræder Ungarn. Her blev de ligeledes modtagne med hæder af konge og stormænd[4], og man tilstod dem gennemrejse til det sydlige Sachsen, så at de fra nu af i uhindret fart kunde vende hjem til deres land[5].

Jeg frygter, højtelskede herre, at have mishaget eders øren ved overflødig snaksomhed; men når jeg ydmyg beder om tilgivelse, vil eders hellighed ikke vælge at nægte mig den.

---

[1]) Fra begyndelsen af 11. årh. fandtes i Konstantinopel en skare af nordiske krigere i kejserens tjeneste, de såkaldte Varanger (Væringer). Ordet Varæger (= Varanger) var oprindelig blevet brugt af de slaviske folkefærd om de svenske erobrere, der i 10. årh. grundlagde det russiske rige, men blev senere i Byzants brugt om alle Nordboer. Ordet synes oprindelig nordisk (Væringer) og betyder edsvorne krigere.

[2]) Rejsepasset har åbenbart bestået i en med rigets segl forsynet anbefalingsskrivelse. Grænsefæstningen mod Ungarn var Belgrad.

[3]) Der menes utvivlsomt de Væringer, der var fulgte med dem til landegrænsen.

[4]) Ungarns konge var på denne tid Bela III.

[5]) Her standser den egentlige historiske skildring, og i den følgende efterskrift henvender forfatteren sig til den samme højtstående mand, som han tiltalte i indledningen.

RETTELSE.

S. 81, note 1. Richizas anden ægtefælle, dronning Sofias fader, hed Volodar (ikke Vladimir).

Navneliste.

Ved *Hedevig Olrik.*

De tal, der ikke henviser til selve krønikernes tekst, men til indledninger eller anmærkninger, er mærkede mèd a.
